

KUNSKAPSSAMMANSTÄLLNING AV METODER FÖR ATT UPPSKATTA DET EKONOMISKA VÄRDET AV INVESTERINGAR I FRILUFTSLIV

2025-08-08

Uppdragsinformation

Uppdragsnamn	Kunskapssammanställning av metoder för investeringar i friluftsliv
Uppdragsnummer	10381880
Författare	Sirje Pädam, Nils Malmström, Sanja Vujicic, Scott Cole, Christopher Roberts
Datum	2025-08-08
Ändringsdatum	[Ändringsdatum]
Granskad av	[Granskad av]
Godkänd av	[Godkänd av]

Kund

Naturvårdsverket
106 48 Stockholm
naturvardsverket.se

Konsult

WSP
WSP Sverige AB
Org nr: 556057-4880
wsp.com

Kontaktpersoner

Eva Stighäll, eva.stighall@naturvardsverket.se
Sirje Pädam, sirje.padam@wsp.com

1 SAMMANFATTNING

Naturvårdsverket har i uppdrag att verka för att förutsättningarna för friluftsliv bevaras och utvecklas. Det innebär bland annat samordning av myndigheternas arbete med svenskt friluftsliv. Även andra aktörer omfattas, inte minst de som genomför insatser för att förbättra förutsättningarna för att människor ska ha tillgång till natur och grönområden. Arbetet hindras dock av brist på kvantifieringar, effektsamband och värderingstudier, vilket i vissa fall leder till att det saknas tillräckliga underlag för att prioritera friluftsliv i förhållande till andra ändamål. Mot denna bakgrund ser Naturvårdsverket ett behov av att kunna förtydliga friluftslivets betydelse framför allt genom att beskriva det monetära värdet av friluftsliv.

WSP har fått i uppdrag av Naturvårdsverket att ta fram en kunskapssammanställning av metoder för att beräkna det samhällsekonomiska värdet och de ekonomiska effekterna av investeringar i friluftsliv (de investeringar som förknippas med friluftsliv är exempelvis vandringsleder, friluftsområden och skyddade områden). Arbetet har utförts i nära samarbete med Naturvårdsverket.

Oavsett om det är det samhällsekonomiska värdet som är i fokus eller värdet av de ekonomiska effekterna, kräver beräkningarna tid, resurser och kunskap. Idag görs nästan inga beräkningar av värdet av friluftsliv, vilket bekräftas av våra diskussioner med aktörerna och den litteraturgenomgång vi har gjort. Bristen på kunskap om friluftslivets värde för människor är problematisk eftersom det gör att ett viktigt perspektiv saknas i diskussionen och att stora samhällsekonomiska vinster riskerar att gå förlorade. Utöver att titta på samhällsekonomiska värden kan friluftslivets betydelse synliggöras genom att observera i vilken mån investeringar kan locka besökare och därigenom bidra till "nya pengar" i den lokala ekonomin och skapa förutsättningar för företag och nya arbetstillfällen.

Det är viktigt att kunna skilja på två olika typer av ekonomiska mått eftersom de fångar upp olika aspekter. Antingen fångas det samhällsekonomiska värdet (nyttan) för dem som utövar friluftsliv eller intäkter för näringslivet av friluftsutövarnas konsumtion som i nästa led bidrar till ökat förädlingsvärde och inkomster i den lokala ekonomin. När det gäller investeringen, behöver avkastningen från investeringen ses i ett bredare perspektiv än bara i termer av direkta intäkter och ROI (return on investment). Antingen i termer av investeringens samhällsekonomiska lönsamhet, det vill säga att det samhällsekonomiska värdet är större än den samhällsekonomiska kostnaden för investeringen, eller i termer av om besökarnas konsumtion genererar intäkter som gör att förädlingsvärdet som blir kvar i den lokala ekonomin kan motivera satsningen.

Inför genomförande av en värderingsstudie är det viktigt att specificera vad det är som ska värderas, vilken typ av värde studien söker och vad syftet är med värderingen. Att besvara dessa frågor kan visa sig vara svårare än förväntat, men ger fördelar i längden. Om svaret på frågan vad som ska värderas är att vi söker värdet av exempelvis en specifik vandringsled, stöter vi på en rad följdfrågor. En sådan följdfråga är: Vem resultatet ska presenteras för, är det ett underlag inför ett politiskt beslut eller är det finansiärer till genomförda åtgärder som vill ha uppgifter om värdet investeringen har skapat? En annan följdfråga som vi behöver besvara är vem målgruppen är, det vill säga vem eller vilka som tillgodogör sig värdet. Är det invånarna utmed leden, användarna av ledsystemet eller det lokala näringslivet?

Målgrupperna kan uppleva olika värden av friluftsliv och svaret på frågan har också bäring på val av metod. De upplevelsevärden som berör användarna är förknippade med olika aktiviteter så som vandring, löpning och cykling. Användarna kan vara både de som bor på orten och tillresta friluftsutövarer. Om användarna är målgrupp, faller valet på samhällsekonomisk värdering. För målgrupperna invånare, markägare och näringslivet kan det vara relevant att beskriva effekter för den lokala eller regionala ekonomin som vandringsleden bidrar till och då är värdering av lokala ekonomiska effekter bättre lämpat.

Det finns en rad metoder för att mäta nyttan av friluftsliv för människor som utövar friluftsliv. De mått som används för att mäta nyttan, det vill säga, det samhällsekonomiska värdet av friluftsliv är konsumentöverskott och betalningsvilja. Friluftsliv handlas inte på marknader och därför behöver uppskattningar av det samhällsekonomiska värdet göras med metoder som antingen härleder värdet utifrån beteendet på någon annan marknad som är länkad till friluftsliv eller genom scenariometoder som simulerar (imiterar) en marknadssituation. Två av de fallstudier som redovisas i rapporten mäter det samhällsekonomiska värdet. Fallstudien av Bynäsets friluftsområde redovisar hur det samhällsekonomiska värdet kan jämföras med kostnaderna inför en planerad investering, medan fallstudien av skogsvandring i Kåringboda synliggör värdet av genomförda satsningar på tillgängliggörande och förbättrade rekreativsmöjligheter. Avnämare för Bynäset-fallet var Östersunds kommun, som ville veta värdet på ett tilltänkt friluftsområde, medan avnämare i Kåringboda-fallet var finansierarna till åtgärderna, som önskade illustrera det skapade värdet. Både Bynäset och Kåringboda förlitar sig på värdeöverföring, vilket inte är en egen metod, men möjliggör värdering när resurser saknas för insamling och analys av primära data. I korthet innebär värdeöverföring att resultat förs över från tidigare studier som värderat liknande friluftssatsningar, men osäkerheterna och felkällorna är större än om primära data används.

Är syftet med en värdering att uppskatta påverkan på den lokala eller regionala ekonomin, är analys av ekonomiska effekter mer passande. Vissa av de studier som refereras i litteraturöversikten har rapporterat resultat av insamlade konsumtionsutgifter, medan andra räknat ekonomiska effekter i termer av intäktseffekter eller förädlingsvärde. För att kunna koppla konsumtionsutgifterna till ett friluftsområde, eller en vandringsled behöver influensområdet avgränsas. Fallstudien för Koli nationalpark redogör för den input-outputansats för lokala ekonomiska effekter som används av finska Forststyrelsen. I Finland görs avgränsningen till den eller de berörda kommunerna. Det är också viktigt att identifiera hur stor andel av konsumtionsutgifterna som stannar kvar i den lokala ekonomin ("capture rate"). Det gäller således att dra bort skatter och betalningar som företagen gör till underleverantörer i andra regioner. När detta är gjort fångas direkta effekter. För beräkning av spridningseffekter är underlag om regionala multiplikatorer nödvändiga. Multiplikatorer kan härledas från input-outputtabeller eller beräknas med regionala input-outputmodeller.

Oavsett om en primär metod eller om värdeöverföring alternativt sekundära källor används, behöver data om antal besökare samlas in. För beräkningar av ekonomiska effekter behöver även data om konsumtionsutgifter samlas in efter utgiftstyp. Ju mer data som finns tillgängliga desto mer tillförlitliga beräkningar är det möjligt att göra. Det är därför viktigt att data inte bara samlas in, utan att de som samlar in data också möjliggör användning för beräkning av nyttor eller ekonomiska effekter. Här spelar offentlig sektor en viktig roll eftersom marknaden inte kan tillhandahålla tillräckligt underlag på egen hand.

En brist som vi har identifierat är att det i mångt och mycket saknas underlag av god kvalitet som svenska aktörer kan använda för värdeöverföring vid samhällsekonomisk värdering av investeringar i friluftsliv. Det finns ett fåtal studier som har värderat olika typer av naturområden, men dessa baseras på data från relativt långt tillbaka i tiden. Bristen på schablonvärden och aktuella studier innebär ett stort hinder för olika aktörer, exempelvis kommuner, att på ett kostnadseffektivt sätt göra samhällsekonomiska värderingar av friluftsliv.

Det råder även brist på underlag för värdering av ekonomiska effekter baserat på sekundära källor. Det är svårt att säga med vilken precision det går att föra publicerade täthetsbaserade utländska multiplikatorer till Sverige. Även om de branscher som berörs av direkta effekter torde vara relativt lika, bör försiktighet iaktas eftersom branschstrukturen i följande led kan skilja sig betydligt från svenska förhållanden. Ekonomiska effekter bör i nuläget i möjligaste mån beräknas med regional input-output modell skattad för svenska förhållanden, vilket kan vara ett hinder för många mindre aktörer.

Om robusta och tillförlitliga värderingar av svenskt friluftsliv i framtiden ska bli möjliga att utföras på ett enkelt sätt på lokal nivå, krävs det att offentliga aktörer tar ett ansvar för att ta fram enhetligt underlag. För att det

ska vara möjligt krävs det också att offentliga medel skjuts till. Att finansiera värdering av friluftsliv med offentliga medel kan motiveras av att tillgång till naturen för utövande av friluftsliv är en kollektiv vara och att allemansrätten ger fri tillgång till naturen för alla personer som vistas i Sverige. Framtagande av schablonvärden för friluftsliv bidrar till att mer samhällsekonomiskt lönsamma beslut kan tas. Underlag baserade på befolkningstäthet för "capture rate" och multiplikatorer skulle bidra till större träffsäkerhet vid värdering av ekonomiska effekter. Företrädesvis skulle ansvaret för att ta fram underlag behöva ligga på statlig nivå eftersom det kan säkerställa att värderingar sker med enhetliga metoder och inte beror på vem som gör studien. Detta är emellertid inget som nödvändigtvis behöver genomföras på kort tid, utan ett bra första steg är att finansiera studier för att aktualisera underlaget om samhällsekonomiska värderingar och studier som skattar "capture rate" och multiplikatorer så att publicerade källor blir tillgängliga för aktörer som inte har möjlighet att använda regionalekonomisk input-output modell.

Innehåll

1	SAMMANFATTNING	3
2	INLEDNING	8
2.1	BAKGRUND	8
2.2	UPPDRAGET	8
2.3	METOD OCH AVGRÄNSNINGAR	8
2.4	DEFINITION AV FRILUFTSLIV	9
2.5	RAPPORTENS DISPOSITION	9
3	VÄRDET AV FRILUFTSLIV	10
3.1	LÖNSAMHET FÖR INVESTERINGAR I FRILUFTSLIV	10
3.2	SAMHÄLLSEKONOMISKT VÄRDE	11
3.3	EKONOMISKA EFFEKTER	13
4	TILLÄMPNINGAR	18
4.1	TILLÄMPNING AV METODER FÖR SAMHÄLLSEKONOMISKT VÄRDE FÖR- OCH NACKDELAR	18
4.2	TILLÄMPNING AV METODER FÖR BERÄKNING AV EKONOMISKA EFFEKTER FÖR- OCH NACKDELAR	20
5	HÄLSOEKONOMISKA EFFEKTER	22
6	FALLSTUDIER	25
6.1	BYNÄSETS FRILUFTSSOMRÅDE, ÖSTERSUND	25
6.1.1	<i>Sammanfattning av tidigare studie</i>	25
6.1.2	<i>Omräkning utifrån nya data</i>	27
6.1.3	<i>Diskussion och lärdomar inför framtiden</i>	29
6.2	SAMHÄLLSNYTTA AV SKOGSVANDRING	30
6.2.1	<i>Skogsvandring i Karingboda</i>	31
6.2.2	<i>Diskussion och lärdomar inför framtiden</i>	32
6.3	EKONOMISKA EFFEKTER AV KOLI NATIONALPARK	33
6.3.1	<i>Beräkningsverktyg för lokala ekonomiska effekter</i>	33
6.3.2	<i>Koli nationalpark jämfört med nationalparker i andra regioner</i>	35
6.3.3	<i>Beräkningsgång av intäktseffekter för Koli nationalpark</i>	36
6.3.4	<i>Diskussion och lärdomar inför framtiden</i>	37
6.4	SUMMERING AV FALLSTUDIER	39

7	VÄGLEDNING VID VÄRDERING	41
7.1	SAMHÄLLSEKONOMISK VÄRDERING	43
7.1.1	<i>Vår rekommendation</i>	45
7.2	VÄRDERING AV EKONOMISKA EFFEKTER	47
7.2.1	<i>Vår rekommendation</i>	49
7.3	SLUTSATSER	50
8	LITTERATURFÖRTECKNING	52
9	BILAGA 1 LITTERATURSTUDIE	55
9.1	EXEMPEL PÅ SAMHÄLLSEKONOMISK VÄRDERING	55
9.1.1	<i>Tillämpning av resekostnadsmetoden</i>	55
9.1.2	<i>Tillämpning av hedonisk prissättning</i>	59
9.1.3	<i>Tillämpning av betingad värdering (contingent valuation)</i>	60
9.1.4	<i>Tillämpning av valexperiment (choice experiment)</i>	64
9.2	EXEMPEL PÅ BERÄKNINGAR AV EKONOMISKA EFFEKTER	66
9.2.1	<i>Konsumtionsutgifter</i>	67
9.2.2	<i>Spridningseffekter</i>	68
9.2.3	<i>Skatteintäkter av fler internationella turister</i>	70
10	BILAGA 2 ÅTERKOPPLING	71
10.1	VÄRDERINGSSTUDIER OCH EFFEKTMÄTNINGAR	71

2 INLEDNING

WSP har fått i uppdrag av Naturvårdsverket att ta fram en kunskapssammanställning av metoder för att beräkna det ekonomiska värdet av friluftsliv. Sammanställningen ska redogöra för befintliga metoder för att beräkna det samhällsekonomiska värdet och värdet av de ekonomiska effekterna av investeringar i friluftsliv.

2.1 BAKGRUND

Naturvårdsverket har i uppdrag att verka för att förutsättningarna för friluftsliv bevaras och utvecklas. I Naturvårdsverkets uppdrag ingår även att samordna myndigheternas arbete med svenskt friluftsliv. Många aktörer omfattas av arbetet med friluftsliv, exempelvis kommuner, regioner, stiftelser och andra aktörer som planerar för åtgärder och genomför insatser för att förbättra förutsättningarna för att människor ska ha tillgång till natur och grönområden.

Vid den senaste måluppföljningen av Sveriges mål för friluftslivet från 2023 bedömde Naturvårdsverket att det trots många insatser fortfarande är långt ifrån en positiv utvecklingsinriktning för friluftslivsmålen totalt sett (Naturvårdsverket, 2025). De bakomliggande orsakerna bedöms i vissa fall bero på brist på kunskapsunderlag och i vissa fall brist på tillräckliga insatser för att hantera det som motverkar måluppfyllelsen, till exempel högre tryck på naturen som följd av exploatering och annan markanvändning. Mot denna bakgrund ser Naturvårdsverket ett behov av att kunna förtydliga friluftslivets betydelse genom att beskriva värdet av friluftsliv.

2.2 UPPDRAGET

Syftet med uppdraget är att sammanställa underlag om befintliga metoder för att beräkna det ekonomiska värdet av investeringar i friluftsliv. Investeringarna kan avse vandringsled, ledssystem, skyddat område, friluftsområde eller grönområde. Naturvårdsverket önskar att uppdraget belyser flera metoder som potentiellt är möjliga för att skatta värdet på friluftsinvesteringar. Metoderna bör beskrivas efter vilken typ av investering och i vilken situation respektive metod ska användas samt metodernas lämplighet för svenska förhållanden.

2.3 METOD OCH AVGRÄNSNINGAR

Uppdraget inleddes med att en översiktlig genomgång av akademisk och annan relevant litteratur genomfördes. Detta för att ge en översikt av befintliga metoder för att värdera investeringar i friluftsliv. För inspiration gav Naturvårdsverket exempel på en rapport från Högskolan i Dalarna (Fleckhaus & Heldt, 2022). Relevanta referenser hämtades från rapportens litteraturlista och från sökningar i Google scholar samt de vetenskapliga databaserna Web of Science och Econlit. Exempel på sökord som har använts är: "value of recreation", "economic impact of recreation", "outdoor recreation", "recreational activity", "leisure" och "investment". För att komplettera, och inte missa relevanta studier har också snöbollssökning använts.

Uppdraget har genomförts i två steg. Det första steget avsåg en förstudie som innebar en skanning av litteratur för att belysa befintliga metoder för ekonomisk värdering av friluftsinvesteringar. I förstudien gjordes en översiktlig analys av metoderna och i samråd med Naturvårdsverket föreslogs därefter ett urval av metoder och fallstudier för fördjupade analyser och beskrivningar. De två stegen resulterade i slutsatser, rekommendationer och en vägledning som aktörer kan använda när de önskar göra samhällsekonomiska värderingar eller uppskatta ekonomiska effekter och vill veta vilka metoder som är relevanta i vilka lägen.

Uppdraget har avgränsats till metoder för ekonomisk värdering av friluftsliv som genomförs i icke-kommersiellt syfte. Det innebär att metoder för investerings- och finansieringsanalys som genomförs av privata aktörer i kommersiellt syfte inte ingår (exempelvis investeringar i kommersiella skidanläggningar). Det ingår inte heller att utreda möjliga modeller för finansiering av friluftsliv.

2.4 DEFINITION AV FRILUFTSLIV

Den definition av friluftsliv som används av Naturvårdsverket är: "Vistelse utomhus i natur- och kulturlandskapet för välbefinnande och naturupplevelser utan krav på tävling". (Naturvårdsverket, 2024).

En annan definition som nämns i litteraturen är att friluftsliv ("recreation") utgör ett besök i rekreationssyfte under maximalt en dag, där en sådan definition avgränsar friluftsliv från turism som definieras som ett besök med minst en övernattnig (Ezebilo, 2016, p. 316). I rapporten utgår vi från Naturvårdsverkets definition.

2.5 RAPPORTENS DISPOSITION

I nästa kapitel (kapitel tre) ges en översikt av olika aspekter kopplade till det monetära värdet av friluftsliv och en förklaring av olika värdenas innebörd samt hur de ska tolkas. I kapitel fyra sammanfattas den litteraturöversikt som gjorts på tillämpningar av metoder för att uppskatta det monetära värdet av friluftsliv (se även Bilaga 1). Kapitel fem tar upp hälsoekonomiska effekter. Skälet till att hälsoekonomiska effekter redovisas i ett separat kapitel är att kvantifiering och värdering av hälsoeffekter ofta utelämnas i värderingar på grund av komplexiteten i att bestämma ett monetärt värde från specifika investeringar i friluftsliv. I kapitel sex redovisas två fallstudier av det samhällsekonomiska värdet av friluftsliv exemplifierat av investeringar i Bynäsets friluftsområde i Östersund och värdering av nyttan av skogsvandring i Käringboda i Stockholms skärgård. Den tredje fallstudien i kapitel sex gäller beräkning av lokala ekonomiska effekter av Koli nationalpark i Finland. Kapitel sju ger vägledning om olika metoder och vad som är viktigt att tänka på vid genomförande av en värderingsstudie. Översikten av refererad litteratur återfinns i sin helhet Bilaga 1. I Bilaga 2 ges en redogörelse av återkoppling om värderingsstudier och effektmätningar från aktörer som WSP har varit kontakt med.

3 VÄRDET AV FRILUFTSLIV

När något abstrakt som friluftsliv ska värderas är det avgörande att tydliggöra vad det är som värderas och vad som utelämnas i värderingen. I denna rapport är syftet att sammanställa vilka tillgängliga metoder som finns för att värdera specifika investeringar som kan kopplas till svenskt friluftsliv. Rapporten gör därav inte anspråk på att vara en värdering av Sveriges friluftsliv i stort, utan aspirerar snarare på att fungera som ett vägledande hjälpmedel för enskilda projekt. Utifrån detta ser vi inget behov att definiera en exakt avgränsning för vad vi räknar som friluftsliv eller hur friluftsliv utifrån en sådan avgränsning kan värderas. Däremot använder vi oss av givna antaganden för vilka typer av investeringar vi definierar som friluftslivsinvesteringar. Dessa investeringar inkluderar vandringsleder (nätverk av leder), skyddade områden och andra grönområden.

Det är också avgörande vilken typ av värdering som avses. Värderingar kan vara strikt finansekonomiska, det vill säga att endast marknadsmässiga värden räknas in, men de kan också vara samhällsekonomiska, det vill säga att icke-marknadsprissatta värden räknas in. Dessa tillhör olika kategorier och behöver tas fram med olika metoder (Fredman, et al., 2008).

För att öka förståelsen för syftet med att värdera investeringar i friluftsliv, ser vi det som nödvändigt att till en början förklara några grundläggande marknadsmekanismer som kan påverka investeringar som främjar friluftsliv. Därför tar vi i detta kapitel inledningsvis upp frågeställningen om varför avkastningen från investeringar i friluftsliv behöver betraktas på ett annat sätt än intäkter från kommersiella investeringar. Därefter ger vi en översikt av värdet av friluftsliv där vi delar upp de monetära värdena av friluftsliv i samhällsekonomiskt värde och ekonomiska effekter, där samhällsekonomiskt värde relaterar till upplevda värden, medan ekonomiska effekter representerar mått på penningströmmar exempelvis konsumtionsutgifter som människor gör i samband med att de utövar friluftsliv.

3.1 LÖNSAMHET FÖR INVESTERINGAR I FRILUFTSLIV

I en rapport från Högskolan i Dalarna frågar sig författarna om det är möjligt att tala om avkastning från investeringar i vandringsleder: *Is it possible to talk about return on investment (ROI) for hiking trail investments?* (Fleckhaus & Heldt, 2022). I en strikt finansekonomisk kalkyl ställs investeringskostnaderna mot intäkterna. Ett avkastningskrav kan exempelvis vara att ROI är 100 procent, vilket betyder att intäkterna behöver vara det dubbla i förhållande till kostnaden för investeringen. Där handlar det alltså om en strikt finansekonomisk kalkyl. I detta avsnitt vidgar vi frågeställningen och frågar oss hur man kan se på investeringar i friluftsliv om man tar hänsyn till alla potentiella värden och inte bara de finansekonomiska. Genom att vidga perspektivet vill vi således inkludera alla samhällsekonomiska värden. Skillnaden är att vi då tar hänsyn även till värden som inte är prissatta på marknaden. Dessa värden kan potentiellt vara höga och om de inte inkluderas i investeringskalkyler finns risken att friluftslivets värden underskattas och att önskvärda investeringar därmed uteblir.

Rekreation, frisk luft och tillgång till vägar och belysning är exempel på värden som inte är prissatta på marknaden. Sådana värden brukar benämnas kollektiva varor eller kollektiva nyttigheter. Det som karaktäriserar en kollektiv vara är att den saknar konsumtionsrivalitet och exkluderbarhet. Avsaknad av konsumtionsrivalitet innebär att en persons utnyttjande av varan inte utesluter en annan persons nyttjande. Avsaknad av exkluderbarhet innebär att det inte går att exkludera personer från att nyttja varan. Att en person utnyttjar ett rekreationsområde hindrar exempelvis inte en annan person från att också nyttja det (jämför med en privat vara, exempelvis en glass. Om en person äter upp glassen kan inte också en annan person äta upp samma glass). I Sverige ger dessutom allemansrätten alla personer tillgång till att fritt utnyttja

naturen. Denna sedvänja sträcker sig tillbaka till början på 1900-talet och finns sedan 1994 inskriven i svensk lag. Det går alltså inte att utesluta någon från att utnyttja naturen i Sverige.

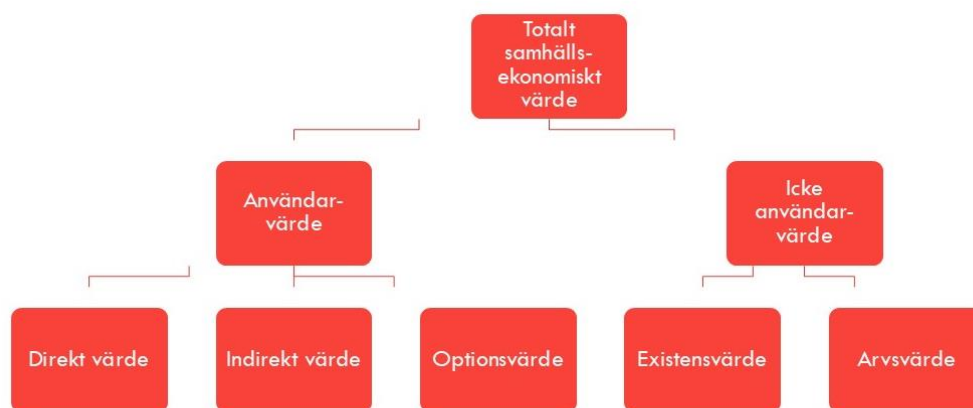
Ett problem som kan uppstå när man har att göra med kollektiva varor är att marknaden har svårt att på egen hand tillhandahålla en tillräckligt stor mängd av dem. Ett vinstmaximerande företag skulle exempelvis dra sig från att bygga ut nya vandringsleder eftersom de inte skulle kunna hindra personer från att utnyttja dem utan att betala. Eftersom investeringar i friluftsliv i många fall har karaktärsdrag av kollektiva varor (exempelvis investeringar i naturområden, parker inom bebyggelse, skyltning för vandringsleder, naturlekplatser och allmänna grillplatser et cetera) går det inte att förlita sig på att marknaden kommer att tillhandahålla ett tillräckligt stort utbud av dem. Av denna anledning finansieras ofta sådana investeringar med allmänna medel, exempelvis via skattesystemet. Eftersom det saknas en marknad där friluftslivets kollektiva varor är prissatta finns det ingen möjlighet att samhällsekonomiskt värdera investeringar i friluftsliv utifrån marknadspriser. För att kunna avgöra vilka investeringar som är samhällsekonomiskt lönsamma krävs det därför att andra metoder används i stället. I kapitel 4.1 och i Bilaga 1 går vi igenom exempel på tillämpningar av några sådana metoder.

3.2 SAMHÄLLSEKONOMISKT VÄRDE

En samhällsekonomisk värdering utgår från vad människan föredrar (preferenser) och ett antagande om att när individer står inför ett val föredrar de sådant som ger dem mest välbefinnande (kallas även nytta alternativt välfärd). Värdet motsvarar det individen är beredd att avstå av annat för att få tillgång till varan eller tjänsten. Detta gäller oavsett om individen väljer en marknadsprissatt eller en icke marknadsprissatt vara. När en vara är prissatt motsvarar priset det värde som individen avstår, det vill säga det hon eller han betalar. Detta tillvägagångssätt är inte möjligt för varor som inte är marknadsprissatta. Genom att tillämpa metoder som kan sätta ett samhällsekonomiskt värde på exempelvis en vandringsled eller en plats med specifika naturtyper eller förutsättningar kvantifieras (monetariseras) den nytta som platsen på ett eller annat sätt tillför människan. Detta samhällsekonomiska värde kan sedan med hjälp av samhällsekonomisk kostnadsnyttoanalys jämföras med kostnaden för investering samt drift och underhåll. Om det samhällsekonomiska värdet (nyttorna) överstiger kostnaderna är investeringen samhällsekonomiskt lönsam.

I ekonomisk värdering av ekosystemtjänster och naturresurser används ofta ett ramverk som beskriver totalt samhällsekonomiskt värde och som har sitt ursprung i en artikel som skrevs i slutet av 1960-talet (Krutilla, 1967). Krutillas artikel är betydelsefull eftersom den argumenterar för att människor upplever nytta av att naturen bevaras och kan genom sina preferenser uttrycka bevarandevärden. Ramverket underlättar tolkning av naturens och ekosystemtjänsters värde och kan användas för att förtydliga vilka delar som fångas av olika värderingsmetoder. I det totala samhällsekonomiska värdet ingår både värden som erhålls till följd av användning och sådana värden som uppstår på grundval om att de överhuvudtaget finns till, så kallade icke användarvärden. Med användarvärden menas värden som genereras till följd av konsumtion av varor eller nyttigheter. Som namnet antyder tillför användarvärden människan en direkt nytta, såsom svamp, bär, virke eller rekreation. Ett indirekt användarvärde kan exempelvis innefatta värden från reglerande processer som indirekt ger stöd och skyddar mänskliga aktiviteter, såsom erosionsskydd eller vattenreglering. Icke användarvärden är i stället associerade med de nyttor som uppkommer genom vetenskapen om att natur och ekosystem finns till eller är i gott skick och är inte förknippade med en enskild individs konsumtion.

I figur 1 presenteras samtliga värden som ingår i det totala samhällsekonomiska värdet samt i vilka kategorier de kan delas in.

Figur 1. Kategorisering av värdena som ingår i det totala samhällsekonomiska värdet.

Direkta användarvärden (alternativt brukarvärden) är värden som uppkommer från den direkta användningen. Dessa värden är ofta kopplade till rekreation eller upplevelsevärden på en plats. Det direkta användarvärdet kan delas upp i ett konsumtivt värde exempelvis bär- och svamplockning och ett icke-konsumtivt som uppkommer genom exempelvis vandring (Boyle & Bishop, 1985).

Indirekta användarvärden är värden som uppkommer genom indirekt användning, exempelvis genom att läsa om en plats i böcker. Indirekta användarvärden utgörs också av hur en naturresurs används, exempelvis en geologisk förutsättning som uppfyller en funktion för människans välbefinnande, till exempel vid infiltration av ytvatten genom en rullstensås i dricksvattenproduktion.

Optionsvärdet är det värde som läggs vid att i framtiden kunna ha möjligheten att besöka en plats. En kan tänka sig att "även om jag aldrig har besökt raukarna på Gotland kan jag finna ett värde i att strandområdena bevaras nu, så att jag om några år när jag har mer tid och pengar fortfarande kan åka dit".

Icke användarvärden är de nyttor som uppkommer av blotta vetskapen om att en plats eller ett område upprätthålls trots att man kanske aldrig kommer besöka den. Sådana värden kan i sin tur delas upp i:

Existensvärden, som är värden som kommer av vetskapen av att andra kan njuta av platsen, och

Arvsvärden, som är värden som kommer av kännedomen att platsen kommer att lämnas över till kommande generationer.

Något förenklat kan det sägas att ju längre till höger man kommer i figur 1, desto svårare blir det att skatta ett samhällsekonomiskt värde i praktiken. Eftersom naturresurser ofta förknippas med kollektiva nyttigheter är det ofta svårt att hitta bra värderingsmetoder, framför allt för icke användarvärden. Ofta används uppgifter man känner till – marknadspriser, priser för jaktarrende eller priser på fiskekort et cetera – för att värdera en naturresurs och med sådana uppgifter fångas enbart direkta användarvärden (både konsumtivt och icke-konsumtivt). Dessa ger därför inte en bild av det totala samhällsekonomiska värdet.

De värden som ingår i det totala samhällsekonomiska värdet är sådana som individen själv tillmäter det, exempelvis värdet av friluftsliv. Det finns emellertid värden som kan uppstå som en följd av att människor använder naturen som påverkar andra (eller samhället i stort). Dessa värden kan vara antingen positiva eller negativa. I ekonomisk teori kallas detta externa effekter. De anses externa eftersom de uppstår utanför marknader. Negativa externa effekter kan vara följden av att ett högt besöksstryck leder till trängsel, slitage, nedskräpning, störande ljud med mera i friluftsområden. Skogsstyrelsen (2023) tar upp ett antal "välkända

konflikter” inom friluftslivet: de mellan vandrare och cyklister, skidåkare och skoteråkare samt mellan kanotister och motorbåtar. Konflikterna innebär att platsen där friluftsliv bedrivs inte längre kan karaktäriseras som en ”ren” kollektiv vara. De negativa effekterna kan i princip värderas genom att ta reda på hur mycket de som blir störda är beredda att avstå av annat för att minska störningen. För skador på naturen, exempelvis genom slitage kan värderingen av den negativa påverkan även bestämmas av till exempel uppskattningar av återställandekostnader.

Bland positiva externa effekter av friluftsliv som brukar nämnas, ingår fysisk och mental hälsa samt bevarande av natur- och kulturarv. De positiva externa effekterna överlappar (åtminstone delvis) de värden som ingår i det totala samhällsekonomiska värdet av naturen. Vid värdering av dessa behöver man hålla isär individens egna värderingar från de som uppkommer på samhällsnivå eftersom det annars finns risk för dubbelräkning. I kapitel 5 redovisar vi de utmaningar som är förknippade med kvantifiering och värdering av hälsoeffekter.

3.3 EKONOMISKA EFFEKTER

Friluftslivets ekonomiska värde har i andra sammanhang uttryckts genom tillskrivning av det tillskott av monetära betalningar som friluftsaktiviteter genererar, se exempelvis (Högberg, et al., 2023), (UNESCO, 2021), (Huhtala, et al., 2010) och (Fredman, et al., 2008). Det kan exempelvis vara utgifter för konsumtion som människor har i anslutning till friluftsaktiviteter eller intäkter hos företag som tillhandahåller varor eller tjänster till dem som utövar friluftsliv och i vissa fall offentliga satsningar som görs på friluftsliv (exempelvis utgifter i statsbudgeten).

Vid värdering genom konsumtionsutgifter liknar värderingen den metod som används för att bestämma värdet av en marknadsprissatt vara. När en vara är prissatt motsvarar priset värdet, det vill säga det individen betalar. De utgifter som ingår vid sammanställningar av konsumtionsutgifter gäller oftast betalningar för transport, mat och husrum. Det som värderas är dock inte friluftsliv i sig, utan de varor och tjänster individen konsumerar i anslutning till friluftsliv. Eftersom varorna och tjänsterna inte är direkt förknippade med det värde som individerna tillmäter friluftsliv, har vi valt att kalla de metoder som mäter tillskott av pengar (eller sysselsättning) för ekonomiska effekter.

Direkta effekter och geografisk avgränsning

Vilka data som samlas in brukar bestämmas av syftet med uppföljningen. I de fall syftet är att mäta effekten på regional nivå (kan avse den lokala eller regionala ekonomin) behöver man identifiera vilka betalningar som görs i det geografiska området som är av intresse. I möjligaste mån subtraherar man utgifter som hade skett oavsett genom att exempelvis utesluta lokalbefolkningens konsumtion när man studerar effekter på den lokala ekonomin. För att inte överskatta betydelsen behöver man också dra av kostnaden för varor som är producerade utanför den geografiska avgränsningen, exempelvis mat som köpts in från någon annan region och moms som går till statskassan. Detta kallas för läckage, det vill säga att betalningarna i en region inte i sin helhet blir kvar i regionen utan bidrar till inkomster i någon annan region. Andelen som blir kvar i en region kallas på engelska för *capture rate* (UNESCO, 2021). En översikt av ekonomiska effekter i den lokala ekonomin av naturturism fann att andelen som blev kvar i den lokala ekonomin återfanns i intervallet mellan 24 och 45 procent (det vill säga att för varje £ som hade spenderats blev 0,24–0,45 £ kvar i den lokala ekonomin (University of East Anglia, 2019)). I andra sammanhang är man intresserad av effekten på svensk ekonomi och då är det lämpligt att avgränsa uppföljningen till utländska besökare.

För att omvandla konsumtionsutgifter till ekonomiska effekter behöver utgifterna kopplas till vilka branscher som berörs. Detta eftersom intäkter och förädlingsvärde skiljer sig mellan olika delar av näringslivet. Att mäta

den ekonomiska effekten på intäkter eller förädlingsvärde är en aspekt. En annan ekonomisk effekt som brukar vara av intresse är sysselsättning. Även här är det viktigt att utgifterna fördelas efter bransch eftersom antalet sysselsatta skiljer sig mellan olika näringsgrenar. Ett exempel på en skillnad som kan vara relevant vid beräkning av ekonomiska effekter av investeringar och underhåll av friluftslivsområden (exempel vandringsleder och naturområden) kan hämtas från byggbranschen. Företag inom SNI-kod 41 (byggentreprenörer) sysselsatte 4 helårsanställda per miljoner kronor i nettoomsättning¹ medan det för SNI-kod 43 (specialiserade bygg- och anläggningsentreprenörer) var 2 helårsanställda per miljoner kronor i nettoomsättning år 2021 (Statistiska centralbyrån, 2024).

Spridningseffekter

De effekter på ekonomi och sysselsättning som beskrivits ovan är så kallade *direkta effekter*. Därutöver uppkommer spridningseffekter i ekonomin. Ett exempel är att när efterfrågan ökar vid en servering som är lokaliserad intill en vandringsled, kommer serveringen att behöva köpa in mer mat. Efterfrågan ökar således även hos underleverantörerna. För att mäta spridningseffekter använder man så kallade input-outputsamband. De så kallade input-outputtabellerna är en del av nationalräkenskaperna och beskriver produktflödena mellan olika näringsgrenar. Genom analys av tabellerna kan man härleda hur stor effekt ökningen av efterfrågan ger på andra branscher, så kallade multiplikatorer. Om serveringens omsättning i exemplet ökar med 1 miljon kronor per år och om det innebär att efterfrågan hos livsmedelsproducenterna ökar med 200 000 kronor under samma tidsperiod innebär det att multiplikatorn är 1,2.

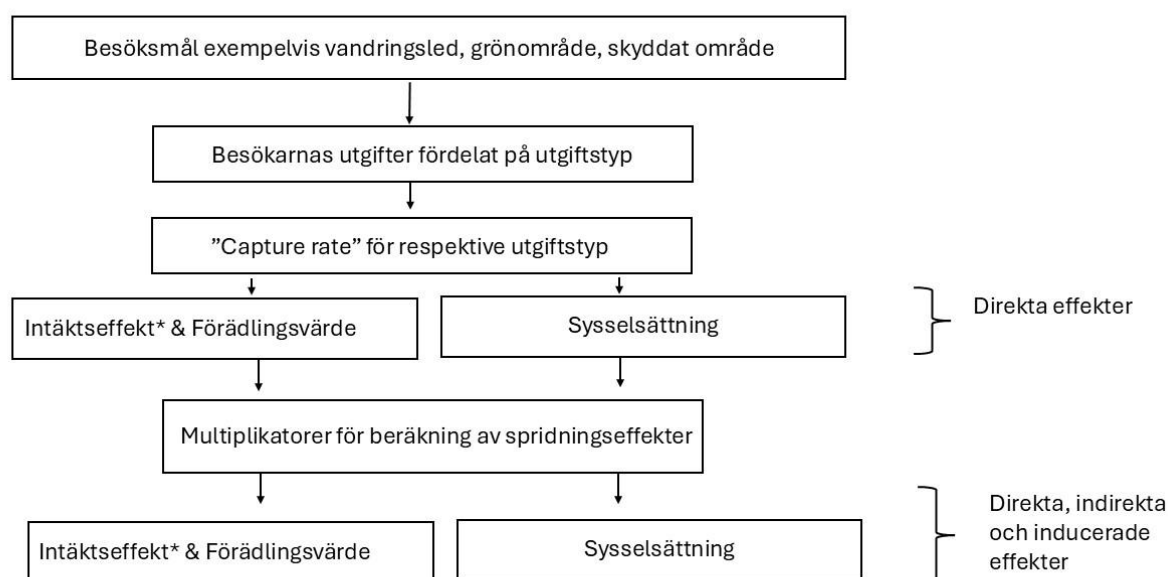
Det finns olika typer av multiplikatorer. De vanligaste typerna är öppen respektive stängd multiplikator (WSP, 2016). Med den förstnämnda avses en multiplikator som tar hänsyn till de *indirekta* effekter som uppstår i de inhemska underleverantörsleden, men som förbiser så kallade inducerade effekter. De *inducerade* effekterna utgörs av den påverkan på hushållens inkomster och därmed konsumtionen som uppstår vid en ökad aktivitet i ekonomin. Inkluderas de inducerade effekterna talar man om en stängd multiplikator. I vissa texter benämns beräkningar som tar hänsyn till såväl effekter på produktion hos underleverantörer som inducerade effekter för SAM (Social Accounting Model), se exempelvis (Lukoseviciute, et al., 2022). När man inkluderar spridningseffekter är det möjligt att tala om tre effekter: *direkta*, *indirekta* och *inducerade* effekter. För beräkningar av effekter i den lokala eller regionala ekonomin behövs regionaliserade multiplikatorer. Ju mindre en region är, desto mindre är multiplikatorn. Befolkningstäthet korrelerar ofta väl med multiplikatorn. I UNESCO (2021) ges exempel på generiska multiplikatorer där 1,2 representerar en liten landsortsregion, 1,4 står för en mellanstor region och 1,7 för ett storstadsområde. I vissa tillämpningar använder man multiplikatorer endast i beräkningar av skatteeffekter. Syftet och den geografiska avgränsningen av analysen är vägledande för vilka multiplikatorer som används (lokala, regionala, nationella eller endast skatteeffekter). För beräkning av effekter av friluftsliv är lokala multiplikatorer de mest relevanta. Detta eftersom konsumtionsutgifter i samband med friluftaktiviteter påverkar närområdet. Beräkningar av ekonomiska effekter av friluftsliv förutsätter således input-outputtabeller på regional eller lokal nivå.

Figur 2 illustrerar de huvudsakliga stegen i beräkningar av ekonomiska effekter. För att genomföra beräkningar av ekonomiska effekter behöver data om antal besökare (antal besök) och deras utgifter samlas in. När data samlas in om utgifter som besökarna gör i anslutning till ett besök i ett friluftsområde eller en vandringsled är lokal eller regional nivå relevant och då inkluderas endast de inköp som besökarna har gjort på plats, vilket utesluter utgifter för exempelvis transporter till och från besöksmålet. Därutöver behöver man korrigera konsumtionsutgifterna genom att endast ta hänsyn till de konsumtionsutgifter som blir kvar i den lokala eller regionala ekonomin. "Capture rate" anger hur stor andel av konsumtionsutgifterna som blir kvar i den lokala eller regionala ekonomin. I rapporten från UNESCO refereras till en studie genomförd i Brasilien

¹ Med nettoomsättning menas intäkter från sålda varor och utförda tjänster som ingår i företagets normala verksamhet med avdrag för lämnade rabatter, mervärdesskatt och annan skatt som är direkt knuten till omsättningen.

där "capture rate" för den nationella nivån beräknades vara 96 procent, och den regionala nivån 53 procent (UNESCO, 2021). Andelen i den lokala ekonomin är generellt sett mindre och återfanns enligt den brittiska uppföljningen i ett spann på mellan 24 och 45 procent (University of East Anglia, 2019).

Beräkningen av direkta effekter förutsätter att konsumtionsutgifterna delas upp efter typ så att det går att härleda vilken bransch som berörs. När utgifterna multiplicerats med "capture rate" erhålls nettoomsättning (benämns även intäkter). Det ger underlag för härledning av förädlingsvärde och sysselsättning. Förädlingsvärde definieras som "produktionsvärde minus förbrukningsvärde," det vill säga intäkt från försäljning minus kostnader för de varor och tjänster som har köpts in (motsvarar ungefär vinst plus lönesumma). Även vid beräkningen av indirekta och inducerade effekter behövs uppdelning efter bransch så att relevant multiplikator används för spridningseffekterna.

Figur 2 Översikt av beräkningssteg för att estimerar ekonomiska effekter. Not: *intäktseffekt även begreppen "nettoomsättning" och "output" förekommer i litteraturen. I den svenska översättningen av de finska beräkningarna betecknas "intäktseffekt" som "inkomsteffekt" Forststyrelsen (Metsähallitus, 2025), vilket sannolikt beror på att finskan har samma ord "tulo" för intäkt och inkomst.

En kritik som riktats mot beräkningar av ekonomiska effekter är att analyserna ofta förbiser alternativkostnader i form av de resurser och insatsvaror som skulle kunna användas för andra ändamål. Ett exempel är att det vid beräkningarna av sysselsättningseffekter i Naturvårdsverkets återrapportering av sakanslag inte görs något antagande om vad de som sysselsätts hade gjort annars om arbetsplatsen inte varit finansierad via statsbudgeten (det vill säga om de sysselsatta varit arbetslösa eller haft ett annat arbete). Om alternativkostnaden förbises finns risk för dubbelräkning och därmed en överskattning av effekterna.

Den nordiska modellen

I litteraturen om friluftsliv förekommer hänvisningar till den så kallade nordiska modellen (Lukoseviciute, et al., 2022), (Unnikrishnan & Månsson, 2021), (Huhtala, et al., 2010) och (Fredman, et al., 2008). Den nordiska modellen karaktäriseras på olika sätt beroende på källa. Fredman med flera (2008) skriver att den

nordiska modellen togs fram som ett förslag till metod för att räkna på turismens ekonomiska effekter på olika geografiska nivåer. Den nordiska modellen bygger på förståelsen om att det inte går att använda nationella multiplikatorer på lokal och regional nivå eftersom näringslivets sammansättning och lokalsamhällets förmåga att hålla kvar inkomsterna varierar mellan regioner ("capture rate"). För att få överblick över turismsystemet och för att bättre kunna beräkna delarna i modellen måste varje geografisk nivå brytas ned i mindre delar (Fredman, et al., 2008). Fredman med flera drar slutsatsen att den nordiska modellen från 1980-talet kan vara svår att tillämpa för effekter från friluftaktiviteter eftersom modellen inte separerar effekter mellan olika typer av turism. Huhtala med flera beskriver tillämpningar av den nordiska modellen på friluftsområden i Finland, men sammanfattar modellen som arbetsintensiv (Huhtala, et al., 2010).

Unnikrishnan och Månsson (2021) refererar till en tillämpning på olika geografiska nivåer i Finland från 2003 där data samlades in genom enkäter och där modellen delades upp i två delar: en intäktsmodell och en utgiftsmodell. Detta motsäger inte Fredman och hans medförfattares beskrivning. Vidare noterar Fredman med flera (2008) att metoden är beroende av en kombination av enkäter, intervjuer och officiell statistik och att multiplikatorn beräknas utifrån enkäter med första, andra och eventuellt tredje ledets företag som ingår i turismproduktionssystemet. När den finska Forststyrelsen valde metod för att beräkna ekonomiska effekter av besökare i finska nationalparker valde man bort den nordiska modellen på grund av att den kräver insamling av en stor mängd primärdata. I stället valde den finska Forststyrelsen en tillämpning baserad statiska regionala multiplikatorer härledda genom den så kallade FLQ-kvoten² (WSP, 2016).

Sedan 1980-talet har den Nordiska Modellen vidareutvecklats med anpassningar för att analysera och hantera ekonomiska effekter av evenemang (till exempel omsättning, sysselsättning, förädlingsvärden, multiplikatorer, alternativkostnader och skatteeffekter) (Stiernstrand, O, 1996). Enligt Andersson med flera (Andersson, 2009, p. 169) kan ekonomiska effekter av till exempel evenemang mätas utifrån transaktioner och värden. Transaktioner kan mäta företagsekonomiska, branschekonomiska, skattefinansiella, regionalekonomiska och nationalekonomiska effekter, medan värden kan mäta regionalekonomiska och samhällsekonomiska effekter (ibid.). Även den finska metoden kan sägas vara en vidareutveckling då den hanterar intäcks- och sysselsättningseffekter på lokal och regional nivå.

Turismräkenskaper

Tillväxtverket utgår från turismsatelliträkenskaper (Tourism Satellite Account (TSA)) för att mäta turismens effekter på ekonomi, export och sysselsättning i Sverige. Dessa räkenskaper upprättas i samma system som nationalräkenskaperna. Benämningen satelliträkenskaper beror på att de genomförs vid sidan om, som en satellit till nationalräkenskaperna. Turismräkenskaperna mäter värdet av såväl svenska som utländska besökares direkta konsumtion av varor och tjänster i Sverige och är kopplade till nationalräkenskaperna. Det innebär att ekonomiska effekter som berör svenska företag summeras, medan utländska företag, bland annat inom transportsektorn, som är involverade i svensk turism summeras i sina respektive länders nationalräkenskaper (Tillväxtverket, 2025). Turismräkenskaperna TSA skulle kunna användas för att räkna på friluftslivets bidrag till ekonomin, men då den bygger på nationella input-outputsamband är den inte direkt tillämpbar för vandringsleder eller friluftsområden.

Förutom avsaknaden av regionala och lokala multiplikatorer, kan TSA vara svår att använda fullt ut för att mäta effekter av friluftsliv på nationell nivå eftersom data i Turismsatellitkontona inte har specifika friluftslivs-SNI-koder (det vill säga branschkode) utan friluftsliv fördelas bland andra SNI-koder som används för att mäta turismekonomiska effekter. En annan problematik är att konsumtionsmönstret kan avvika mellan

² Manuella beräkningar av regionala multiplikatorer baserat på nationella input-output-tabeller har möjliggjorts av så kallade FLQ-lokaliseringskvoter (Flegg's location quotient) som utvecklades på 1990-talet. Vid tillämpning av FLQ-metoden används sysselsättningsdata per bransch och kommun eller län för regionaliseringen, vilka korrigeras för regionens storlek.

genomsnittliga turister och dem som besöker vandringsleder och friluftsområden. I en uppföljning av besökare i sex tyska nationalparker fann författarna att utgifterna per besökare var betydligt lägre än det nationella genomsnittet för turistutgifter (Mayer, et al., 2010). Dagsbesökare i nationalparker spenderade mellan 7 och 13 euro och övernattande 37–57 euro per dag och person, medan en genomsnittlig turist spenderade 28 respektive 120 euro beroende på om personen övernattade eller inte.

Värt att nämna är att den betydande primärdatainsamlingen, som de finska studierna erfarit, kan komma att underlättas genom nya insamlingsmetoder. Under 2025 undersöker finska Forststyrelsen nya, mer kostnadseffektiva metoder för att samla in lokala konsumtionsutgifter. Tillväxtverket erbjuder sedan våren 2025 viss turismkonsumtion med hjälp av betalkortdata, vilket möjliggör bättre träffsäkerhet för att beräkna ekonomiska effekter av turisters konsumtion och möjligheten att bryta ned siffror på regional och kommunal nivå samt jämföra Sverige med andra länder. Tillämpningar för beräkning av ekonomiska effekter av friluftsliv försvåras dock av ovan nämnda skäl eftersom det inte går att särskilja vilka utgifter som gäller friluftsliv.

4 TILLÄMPNINGAR

I detta kapitel sammanfattas den översikt av tillämpningar av metoder för värdering av friluftsliv som gjordes inledningsvis i uppdraget. Sammanfattningen baseras på en litteraturgenomgång och lyfter för- och nackdelar med olika metoder. Den litteratursökning som gjordes visade att endast ett fåtal tidigare studier har jämfört kostnader för investeringar i friluftsliv med de monetära värden som förknippas med en framtida användning. Många studier genomförs i stället för att redovisa det samhällsekonomiska värdet eller den ekonomiska effekten av en redan genomförd investering. I Bilaga 1 redovisas litteraturstudien i sin helhet.

Litteraturgenomgången gör det tydligt att syftet med värderingen av friluftsliv har stark påverkan på vilken metod som används. Den mest påtagliga uppdelningen i syfte är mellan studier som använder sig av samhällsekonomisk värdering och studier som undersöker ekonomiska effekter. Dessa två inriktningar är viktiga att hålla isär eftersom de syftar till att uppskatta två helt olika typer av värden. Medan samhällsekonomisk värdering syftar till att identifiera hela det samhällsekonomiska värdet av en investering i friluftsliv, även de värden som inte handlas på marknaden, syftar värdering av ekonomiska effekter endast till att beräkna de finansekonomiska effekterna på den lokala eller regionala ekonomin. Eftersom dessa två olika typer av studier skattar två helt olika typer av värden är jämförelser mellan studiernas resultat inte möjliga. Samhällsekonomiskt värde fångar välfärdseffekter av friluftsliv och dessa kan inte mätas av marknadstransaktioner. Ekonomiska effekter utgår däremot från penningtransaktioner som görs av dem som utövar friluftsliv och undersöker hur penningströmmarna påverkar den lokala eller regionala ekonomin.

Värdet av positiva hälsoeffekter ligger lite utanför de vanliga metoderna för att värdera friluftsliv. Detta värde är också viktigt att ta hänsyn till, men hur värdet ska hanteras är inte alltid uppenbart. I kapitel 5 redovisas utmaningar förknippade med värdering av hälsoeffekter.

4.1 TILLÄMPNING AV METODER FÖR SAMHÄLLSEKONOMISKT VÄRDE FÖR- OCH NACKDELAR

Om syftet med att göra en värdering är att fånga det samhällsekonomiska värdet av en investering i friluftsliv bör någon av de listade metoderna i tabell 1 användas. Vilken av metoderna som lämpar sig bäst beror återigen på syftet med värderingen, men också på andra aspekter så som tillgängligt dataunderlag, finansiella förutsättningar, tillgänglig expertis och om det är en befintlig eller en kommande investering som ska värderas. Respektive metod har olika för- och nackdelar, vilka presenteras kortfattat i tabell 1 och de flesta metoderna kräver relativt stora resurser och expertis kring samhällsekonomisk värdering. Litteraturgenomgången som redovisas i bilaga 1 indikerar att resekostnadsmetoden och betingad värdering (Contingent valuation) används i relativt stor utsträckning för att mäta det samhällsekonomiska värdet av friluftsliv. Även Hedonisk prissättning och valexperiment (Choice experiment) används, men inte lika ofta och kräver mer avancerad statistik och datainsamling. Betingad värdering tar hänsyn till flest samhällsekonomiska värden, men det är viktigt att poängtera att resultatens trovärdighet kan påverkas av exempelvis brist på kontrollfrågor och av strategiska svar som kan leda till överskattat eller underskattat värde.

Val av samhällsekonomisk metod bör styras av vilket värde man söker. Direkta användarvärden, till exempel rekreation och naturupplevelser kan värderas med resekostnadsmetoden, som är särskilt lämplig för platsbundna aktiviteter vid redan befintliga destinationer. Betingad värdering lämpar sig även för hypotetiska scenarier eller framtida investeringar. Vid värderingar av icke användarvärden, så som bevarandevärde och existensvärde, är det lämpligt med scenariobaserade metoder som betingad värdering och valexperiment.

Val av metod bestäms också av tillgången till data och kompetens. Metoder som hedonisk prissättning och valexperiment kräver omfattande datamängder och kunskaper inom statistisk analys. Resekostnadsmetoden och betingad värdering är mer tillgängliga, men kräver ändå viss expertis, särskilt vid regressionsanalys och utformning av enkäter.

Värdeöverföring (benefit transfer) är ingen värderingsmetod i egentlig mening, men är antagligen den metod som är enklast att använda och kräver minst resurser och expertis inom samhällsekonomisk värdering. För denna metod kan resultat från väl genomförda studier användas, oavsett använd samhällsekonomisk värderingsmetod. Vid användning av värdeöverföring bör emellertid försiktighet iakttas när resultat förs över från en kontext till en annan eftersom hur personer värderar friluftslivet kan skilja sig mellan olika platser, även om platserna är till synes lika. Resultat från tidigare studier kan användas i nya sammanhang, men alltså bara om kontexten är tillräckligt lik.

Tabell 1 Sammanfattning av metoder för att mäta samhällsekonomiskt värde, inkluderade värden samt för- och nackdelar

Samhällsekonomiskt värde					
	Reskostnadsmetoden	Hedonisk prissättning	Betingad värdering (Contingent valuation)	Valexperiment (Choice experiment)	Värdeöverföring (Benefit transfer)
Inkluderade värden:					
Direkt värde	✓	✓	✓	✓	(✓)
Indirekt värde	✓	✓	✓	✓	(✓)
Optionsvärde	-	-	✓	✓	(✓)
Existensvärde	-	-	✓	✓	(✓)
Arvsvärde	-	-	✓	✓	(✓)
Fördelar	Avslöjad preferens vilket minskar risken för bias som kan uppstå vid självskattning. Resultaten från tidigare studier kan användas för värdeöverföring.	Avslöjad preferens vilket minskar risken för bias som kan uppstå vid självskattning. Resultaten från tidigare studier kan användas för värdeöverföring.	Skattningen inkluderar såväl användar- som icke användarvärden. Resultaten från tidigare studier kan användas för värdeöverföring.	Flervalsoalternativen minskar risken för bias & värdet ger bättre uppskattning av den faktiska betalningsviljan. Resultaten från tidigare studier kan användas för värdeöverföring.	Är relativt lätt och billigt att göra så länge det finns relevanta skattade värden att använda från tidigare studier.
Nackdelar	Inkluderar inte icke användarvärden. Krävs specialistkunskaper eftersom resultaten behöver härledas genom statistisk regressionsanalys.	Inkluderar inte icke användarvärden. Metoden förutsätter ett stort dataunderlag om försäljningspriser och egenskaper hos sålda bostäder samt kunskap om statistisk regressionsanalys.	Finns risk för att personliga bias leder till över-/underskattning av faktisk betalningsvilja. Kan vara svårt att formulera enkätfrågor om betalningsvilja som ger tillförlitliga svar.	Resursintensiv då den kräver expertkunskaper inom statistisk analys och utformning av valalternativ. Sparsamt använd metod för värdering av friluftsliv.	Krävs att siffrorna från tidigare studier som används kommer från exempel som är tillräckligt likt det som ska värderas.

4.2 TILLÄMPNING AV METODER FÖR BERÄKNING AV EKONOMISKA EFFEKTER FÖR- OCH NACKDELAR

Är syftet med en värdering att uppskatta påverkan på den lokala eller regionala ekonomin är analys av ekonomiska effekter mer passande. De studier som redovisas i Bilaga 1 har antingen rapporterat resultat av insamlade konsumtionsutgifter, medan andra räknat ekonomiska effekter i termer av intäkter eller förädlingsvärde, alternativt sysselsättning och skatteeffekter. För att koppla de ekonomiska effekterna till en vandringsled, ett ledsystem, skyddat område eller friluftsområde behöver analysen gälla den lokala alternativt den regionala ekonomin. Beräkningar av konsumtionsutgifter för friluftsliv i Sverige som helhet är inte tillämpbara för specifika områden för friluftsliv. Avgörande för den geografiska avgränsningen är inom vilket område pengarna spenderas under den tid som personer som bedriver friluftsliv vistas på plats. Om avgränsningar görs till utländska besökare kan resultaten vara mer relevanta att redovisa på den nationella nivån. I en av de studier som refereras i bilagan gäller beräkningen skatteeffekterna av utländska turisternas konsumtion vid fyra destinationer (där destinationerna är avgränsade till kommuner).

Insamling av konsumtionsutgifter är en förutsättning för att kunna beräkna ekonomiska effekter. Konsumtionsutgifterna kan antingen samlas in via enkäter eller med hjälp av betalkortsdata. I de fall man behöver göra en prognos, är tidigare insamlade data värdefulla som källa. Oavsett vilken insamlingsmetod som används bör konsumtionsutgifterna delas upp i olika utgiftsposter. Detta för att avgöra vilken del av ekonomin som berörs. För att kunna koppla konsumtionsutgifterna till ett friluftsområde, eller en vandringsled behöver influensområdet avgränsas. I Finland görs avgränsningen till den eller de kommuner där en nationalpark eller strövområde ligger och ibland de kommuner som nationalparken angränsar till. Heldt och Liss (2013) valde i sin studie om cykelturism på Kattegattleden Varberg eftersom det är en ort i "hjärtat" av leden. Resultaten är emellertid inte direkt generaliserbara till Kattegattleden som helhet, eftersom andra cykelturister utmed leden inte nödvändigtvis nyttjar de delar som passerar Varberg. Bowker med flera (2007) intervjuade besökare vid utgångarna (slutpunkterna) av vandringsleden Virginia Creeper Trail i USA. På detta sätt fångades den relevanta målgruppen.

För att beräkna ekonomiska effekter kan en ekonomisk input-outputmodell användas. I USA har en sådan modell (IMPLAN) tagits fram specifikt för lokala ekonomiska effekter, exempelvis nationalparker. Med utgångspunkt i en tidigare version av den amerikanska modellen (MGM) utvecklade den finska Forststryelsen ett förenklat beräkningsverktyg i Excel. Beräkningsverktyget används av Forststyrelsen för att årligen redovisa intäkts- och sysselsättningseffekter i den lokala ekonomin som genererats av besökarnas konsumtion. I Sverige finns en regionalekonomisk input-outputmodell (Raps). Den har använts för att beräkna sysselsättningseffekter av statsbudgetens sakanlag för bland annat friluftsliv, men Raps skulle även kunna användas för att beräkna de lokala eller regionala ekonomiska effekterna av konsumtionsutgifter som görs i samband med friluftsliv. Fördelen med att använda en regionalekonomisk input-outputmodell, är att lokala input-outputsamband är inbyggda, vilket gör att modellen automatiskt tar hänsyn till läckage och tillämpar multiplikatorer som är förknippade med den valda geografiska avgränsningen.

I nedanstående tabell redovisas de ekonomiska effekter som tas upp av de studier som har sammanfattats i uppdraget. Konsumtionsutgifter ingår i samtliga studier. Detta eftersom konsumtionsutgifter utgör indata för beräkningarna. Konsumtionsutgifterna är visserligen enkla att identifiera, men de kan inte betraktas som en representation av de ekonomiska effekterna eftersom bara en del av utgifterna stannar kvar i den lokala eller regionala ekonomin. För att beräkna ekonomiska effekter av friluftsliv behöver man göra avgränsningar av geografi och population. Geografin bör överensstämja med friluftsinvesteringens influensområde (avseende var besökarna spenderar pengar i samband med besöket) och populationen behöver avgränsas till tillresta besökare.

Det finns fallgropar som bör uppmärksammas när man beräknar de ekonomiska effekterna. Friluftsområden är lokala och därför genereras ekonomiska effekter bara av en del av konsumtionsutgifterna. Av denna

anledning behöver skatter och läckage dras bort. Publicerade data för "capture rate" saknas nästan helt varför det kan vara svårt att bestämma vad som kan vara en rimlig andel. Ytterligare en fallgrop är att alternativkostnad sällan beaktas. Den enda av de refererade studierna som tagit hänsyn till alternativkostnader är studien av utländska turisternas skatteeffekter av vinter-OS, se referat av Vujicic och Stiernstrand (2023) i Bilaga 1.

Tabell 2 Sammanfattning av ekonomiska effekter i refererade studier och geografisk avgränsning

Ekonomiska effekter (input-output metod)					
Studiens avgränsning:	Konsumtionsutgifter	Intäkts effekter	Förädlingsvärde	Sysselsättning	Skatteeffekter
Sverige totalt	✓	✓	✓	✓	
Per dygn på plats	✓				
Per besök på plats	✓	✓		✓	
Statsbudgetens utgifter	(✓) ¹			✓	
Utländska besökare på plats	✓				✓
Fördelar	Relativt enkelt att samla in. Kan göras genom enkät till besökare eller betalkortsdata	Ger uppskattning av storleksordning på hur mycket friluftslivet bidrar till i intäkt till lokal/regional ekonomi	Visar bidrag till regional tillväxt (förädlingsvärde= företagets nettointäkter plus lönesumma)	Möjliggör redovisning av antal helårsanställda i vald geografisk avgränsning baserat på intäkts effekt.	Visar effekter för den offentliga sektorn, enkelt att avgränsa från andra ekonomiska effekter
Nackdelar	Inte en ekonomisk effekt, risk för teleskopeffekt i enkät. Betalkortsdata fångar även lokalbefolkningens konsumtion (och besökare med andra ärenden än friluftsliv). Risk för dubbelräkning om alternativkostnad ej beaktas.	Många fallgropar. Avgränsning av geografiskt influensområde och "capture rate" kan vara svåra att bestämma Risk för dubbelräkning om alternativkostnad ej beaktas.	Många fallgropar: Regionala/lokala input-output tabeller behövs för att bestämma förädlingsvärde på lägre geografisk nivå än nationellt. Risk för dubbelräkning om alternativkostnad ej beaktas.	Många fallgropar: Regionala/lokala sysselsättningsmultiplikatorer behövs. Risk för dubbelräkning om alternativkostnad ej beaktas. Exempelvis om de som sysselsätts hade haft ett annat ett arbete utan investeringen.	Noggrannhet krävs för att avgränsa vilka skatter som ingår i de utländska turisternas konsumtionsutgifter (exempelvis kan besökare utanför EU (och Norge) få tillbaka moms på vissa inköp). Risk för dubbelräkning om alternativkostnad ej beaktas

Not: ¹ Statsbudgetens utgifter är offentlig konsumtion

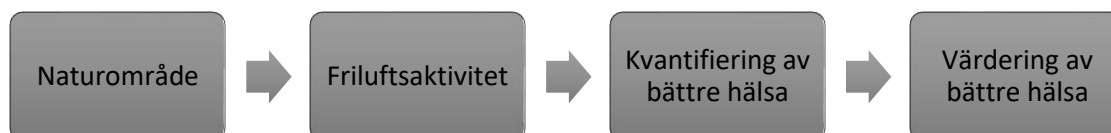
Medan konsumtionsutgifter är relativt enkla att samla in, är beräkningarna av intäkter, förädlingsvärde och sysselsättning samt spridningseffekter förknippade med betydande utmaningar. Författarna till rapporten Green Pilgrimage sammanfattar att beräkningen av ekonomiska effekter kräver avsevärd teknisk förmåga (University of East Anglia, 2019). I den rapport som givits ut av UNESCO (2021) finns rekommendationer och viss vägledning om hur publicerade källor för data och underlag kan användas för att underlätta arbetet, se vidare i avsnitt 7.2.

5 HÄLSOEKONOMISKA EFFEKTER

Att räkna in värdet av hälsoeffekter separat, ingår vanligtvis inte i de standardiserade metoderna för att skatta det samhällsekonomiska värdet eller värdet av de ekonomiska effekterna av friluftsliv och naturområden. Det beror till stor del på de praktiska utmaningarna kopplade till kvantifiering och värdering av dessa effekter. I detta kapitel ger vi enbart en kort sammanställning av dessa utmaningar samt beskriver vad litteraturen säger om friluftslivets påverkan på människors hälsa och de monetära värdena detta i sin tur kan ge.

Litteraturen visar ett tydligt samband mellan vistelse i naturen och förbättrad folkhälsa, men att kvantifiera denna effekt i termer av monetärt värde från specifika investeringar i friluftsliv är komplicerat. Ofta är det svårt att veta om hälsoeffekterna verkligen adderar ett ytterligare värde, det vill säga att hälsovärdet inte redan inkluderas i exempelvis personers betalningsvilja (och om effekterna inte är additiva riskerar inkludering att leda till dubbelräkning). Även om det går att visa att hälsoeffekterna bidrar till ytterligare fysisk aktivitet, och därmed ett värde i form av bättre hälsa, behöver effektsambanden kvantifieras och värderas. För detta krävs bland annat medicinska underlagsstudier.

Hälsoeffekter är svåra att värdera, dels för att det är en utmaning att bestämma ett effektsamband mellan förekomst eller förbättring av ett naturområde och ökad friluftaktivitet (pilen till vänster i figur 3) och dels för att det är en utmaning att härleda vilka positiva hälsoeffekter som beror på ökad friluftaktivitet jämfört med andra potentiella förändringar som sker samtidigt (den mittersta pilen i figur 3). För att bestämma värdet av bättre hälsa behöver man sätta ett monetärt värde på kvantifieringen exempelvis genom att beräkna minskade sjukvårdskostnader (pilen längst till höger i figuren).

Figur 3 Effektsamband vi söker mellan investering i friluftsliv och bättre hälsa (pilarna visar de orsak-verkan samband som behöver fastställas)

Kvantifiering av hälsoeffekter kräver empiriska data som säkerställer att det finns ett kausalt effektsamband mellan ökad friluftaktivitet och en mätbar förändring i en hälsoindikator. Exempelvis behöver en sådan studie säkerställa att uppmätta positiva hälsoeffekter beror på ökad friluftaktivitet och inget annat, så som en omläggning av kosten, eller på att de som har fått en bättre hälsa har ökat sin fysiska aktivitet på något annat sätt. Detta illustrerar också att det finns fler utmaningar med att tillämpa värdeöverföring vid överföring av hälsoeffekter än vid överföring från betalningsviljestudier. Risker med att överföra resultat från en hälsoeffektstudie kopplad till friluftsliv är att studier i vissa fall inte är tydliga med vilka antaganden som ligger till grund för att kunna dra vissa slutsatser, medan andra studier inte är transparenta om vad som faktiskt har antagits.

Problematiken med hur hälsoeffekter ska hanteras har lyfts inom området transportekonomi. Professor Maria Börjesson (2018) har uppmärksammat att när individer väljer cykel (i stället för bil eller kollektiva färdmedel) för sin arbetsresa finns det många som gör det av hälsoskäl för att få vardagsmotion. Hon har ställt sig frågande till om hela den positiva hälsoeffekten av att personer väljer att regelbundet cykla till och från

arbetet kan räknas som en nytta som kommer samhället som helhet till godo. Detta eftersom en del av nyttan redan är inräknad i individens värdering genom valet av cykel. Hälsoekonomisk värdering av sjukdom brukar inkludera tre komponenter: *sjukvårdskostnader*, *produktionsbortfall* och *välfärdseffekter*. Den tredje, välfärdseffekter (även benämnt humanvärde), inbegriper det obehag som individen upplever vid sjukdom. Individens nytta utgörs således av att fysisk aktivitet minskar risken för att bli sjuk och det obehag det innebär. Börjesson hänvisar till att Naturvårdsverket (2005) uppskattat att mellan 75 och 85 procent av hälso nyttan vid cykling utgörs av humanvärdet. Baserat på en studie som har visat att cirka 60 procent av cyklisterna i en enkätstudie uppgett att de skulle motionera mer på andra sätt om de cyklade mindre, menar Börjesson att de positiva hälsoeffekterna till övervägande del redan bör anses vara internaliserade. För att minska risken för dubbelräkning är det därför befogat att endast inkludera minskade sjukvårdskostnader och produktionsbortfall.

Vad vi har kunnat hitta finns det inga studier från Sverige som har kvantifierat hälsoeffekter av friluftsliv. Det finns emellertid ett flertal studier från Finland där man har undersökt hälsoeffekterna av besök i naturområden (mittenpilen i figur 3). Resultaten från dessa studier visar att vistelse i naturområden har en positiv påverkan på flera hälsoindikatorer. Exempelvis visar flera studier att vistelse i skogsmiljö minskar kardiovaskulär stress, vilket tar sig uttryck i bland annat lägre blodtryck och lägre puls (Lee, et al., 2014), (Lanki, et al., 2017) och (Tyrväinen, et al., 2014). I en nyligen publicerad studie påvisas även att besök i naturområden minskar användningen av ångestdämpande, antidepressiva, blodtryckssänkande och astmatiska mediciner (Turunen, et al., 2023). Studien gör en tvärsnittsanalys baserad på *The Helsinki Capital Region Environmental Health Survey* där personer delas in och jämförs beroende på hur ofta de besöker grönområden (detta inkluderar trädgårdar, djurparker, parker, slottspark, kyrkogårdar, skogar, ångar, myrar och våtmarker). Resultatet visar att i jämförelse med personer som besöker grönområden mindre än en gång i veckan hade:

- personer som besöker grönområden 3–4 gånger i veckan 33 procent lägre risk att använda ångestdämpande och antidepressiva mediciner, 36 procent lägre risk att använda blodtryckssänkande mediciner och 26 procent lägre risk att använda astmamediciner.
- personer som besöker grönområden 5 eller fler gånger i veckan 22 procent lägre risk att använda ångestdämpande och antidepressiva mediciner, 41 procent lägre risk att använda blodtryckssänkande mediciner och 24 procent lägre risk att använda astmamediciner.

Det finns även vissa indikationer på att närhet till naturområden skulle kunna bidra till ökad fysisk aktivitet. Branas med flera (2011) finner exempelvis att förgröning av outnyttjad mark i städer är förknippat med mer självrapporterad motion bland invånarna i Philadelphia. Resultaten antyder att det finns en positiv effekt mellan förekomst av grönområden i städer och ökad fysisk aktivitet. Mot bakgrund av att den ökade fysiska aktiviteten är självrapporterad bör man dock vara extra försiktig med att dra för långtgående slutsatser om sambandet mellan närhet till naturområde och ökad fysisk aktivitet. Det kan till exempel vara så att folk som flyttar till dessa förgrönade områden redan har en ökad benägenhet att utöva fysisk aktivitet (eller att dessa personer har överskattat tiden som de har lagt på ökad aktivitet efter att de har flyttat dit).

När det kommer till att kvantifiera friluftslivets hälsoeffekter i monetära termer har vi inte hittat några europeiska studier på det området. Det finns en systematisk översikt från USA där författaren sammanställer vad litteraturen säger om det monetära värdet till följd av de positiva hälsoeffekter som stadsnära natur ger (Chen, 2020). Han finner totalt tio studier på området, varav fyra är vetenskapligt granskade, och hans sammantagna slutsats är att stadsnära natur har ett stort monetärt värde. Detta värde utgörs av ekonomiska effekter till följd av: minskad förekomst av kardiovaskulära sjukdomar, minskad förekomst av Alzheimers, minskade luftföroreningar, ökad födelsevikt, minskat behov av ADHD-medicin, ökat antal utexaminerade gymnasieelever och minskad brottslighet. Mot bakgrund av att det inte är effektsambanden mellan stadsnära natur och ökad benägenhet till friluftsliv som studeras specifikt i studierna som Chen (2020) refererar till, och att studierna i första hand enbart påvisar korrelationer mellan stadsnära natur och minskade

sjukvårdskostnader, bör försiktighet iakttas vid tolkning av de monetära värdena. De monetära värdena som presenteras bygger dessutom på befolkningsmängd och sjukvårdskostnader i USA, vilket innebär att den här typen av siffror skulle behöva justeras på ett robust och transparent sätt för att möjligtvis vara överförbara till en svensk kontext.

Det är vår bedömning att värdering av investeringar i friluftsliv i första hand bör bygga på andra typer av samhällsekonomiska värden, eller på beräkning av ekonomiska effekter. Hälsoeffekter kan vara relevanta i vissa fall och i vissa värderingsscenarier, men vid utredning av specifika policyscenarion bör utredaren vara försiktig med hur tidigare studier tolkas och tillämpas, särskilt med fokus på vilka antaganden resultaten från studier av hälsoeffekter vilar på.

6 FALLSTUDIER

Val av relevanta fallstudier har skett i diskussion med Naturvårdsverket. Önskemålet har varit att fallstudierna ska illustrera hur befintliga metoder har använts för att beräkna det samhällsekonomiska värdet eller de ekonomiska effekterna av investeringar i friluftsliv och vara tillämpliga för svenska förhållanden. Investeringarna kan avse vandringsled, ledsystem, skyddat område, friluftsområde eller grönområde.

Sökningen av fallstudier lämpliga för svenska förhållanden inleddes med en litteraturgenomgång. Eftersom endast ett fåtal fallstudier kunde identifieras kontaktade WSP, via Naturvårdsverket, eget kontaktnät och deltagarna vid Vandringsledsforum i Västerås i maj 2025 ett antal aktörer för att fråga om de genomför värderingsstudier och effektmätningar av vandringsleder eller områden för friluftsliv. Genom kontakterna inkom tips på litteratur och information om pågående arbete. Generellt beskriver dock aktörerna att de upplever att det är svårt att göra värderingsstudier och effektmätningar, att de inte riktigt vet hur de ska gå till väga för att göra dessa och anser att det är kostsamt (resurs- och tidsmässigt). I Bilaga 2 ges en redogörelse för återkopplingen från aktörer som angett att de inte genomför värderingsstudier eller effektmätningar.

I detta kapitel redovisas först en samhällsekonomisk kostnadsnyttoanalys gjord inför investeringen i ett nytt friluftsområde i Östersund "Bynäsets friluftsområde" samt en uppdatering av fallstudien utifrån de senaste siffrorna på antal besökare och underhållskostnader. Därefter redovisas en värdering av skogsvandring i Käringboda i Stockholms skärgård och en tredje fallstudie av Koli nationalpark som beskriver beräkningsgången som används i Finland för att räkna de lokala ekonomiska effekterna av nationalparker. Metoden och tillvägagångssättet som används i Finland har bedömts vara tillämplig för svenska förhållanden, inte minst eftersom även Finland har allemansrätt och tillämpar offentlig finansiering av nationalparker och vandringsleder.

6.1 BYNÄSETS FRILUFTSSOMRÅDE, ÖSTERSUND

Här ger vi först en beskrivning av ex-antestudien från 2018 och genomför därefter en ex-postanalys där vi gör om beräkningarna med faktiska data på besökare och driftkostnader för området. Med hjälp av detta kan vi jämföra hur väl kostnadsnyttoanalysen som gjordes inför områdets öppnande stämmer överens med utfallet för naturområdet, så här långt. Uppdateringen ger även möjlighet att illustrera hur ett nytt verktyg för att räkna antal besökare, som Östersunds kommun har köpt in sedan studien genomfördes, kan används för att precisera resultaten.

6.1.1 Sammanfattning av tidigare studie

Bynäset är en halvö i Storsjön som tidigare har varit ett övningsområde för det svenska försvaret. I juni 2017 öppnade delar av halvön upp för rekreation efter att området sanerats på gammal försvarsmateriel. Motivationen var att området låg hyfsat nära centrala Östersund (ungefär 10 km från centrum) med goda möjligheter att kunna utveckla olika rekreationsmöjligheter som till exempel vandring, löpning, strandbad, paddling, cykling, mm. Den ursprungliga fallstudien för rekreationsområdet gjordes för att illustrera ett tillvägagångssätt för att utvärdera huruvida rekreationsvärdet som skapades skulle rättfärdiga kostnaderna för sanering och restaurering av området. Studien finansierades av Nordiska ministerrådet som en del av ett större projekt som syftade till att synliggöra det samhällsekonomiska värde som står på spel vid avvägningar mellan friluftsliv och exploatering i urbana miljöer i de nordiska länderna (Cole, et al., 2018). Studien av

Bynäset som sammanfattas nedan var en av tre fallstudier som illustrerade olika metoder för att kunna kvantifiera och värdera dessa möjligheter (de andra två gällde Oslo och Århus).³

Metoden som användes för den samhällsekonomiska värderingen av nyttorna var så kallad värdeöverföring, vilket innebär att tidigare skattade betalningsviljor användes och applicerades i en ny kontext. Tillsammans med uppskattat antal årliga besökare, en antagen tidshorisont, en diskonteringsränta, och ett antagande om att specifika besökare i genomsnitt besöker området 2,5 gånger per år kunde ett totalt rekreationsvärde räknas fram. I fallstudien redovisas ett primitivt och ett extensivt scenario, där det primitiva var mer återhållsamt i sina antaganden. I tabell 3 presenteras nyttorna för det primitiva scenariot, vilket ger ett rekreationsvärde på nära 220 miljoner kronor.

Tabell 3 Tidigare beräkning av nyskapat rekreationsvärde från Bynäset rekreationsområde, baserat på prognos av besökare.

Primitivt scenario	
Betalningsvilja för skogsrekreation (kronor per person, per år i 2016 års prisnivå)	956
Förväntat antal specifika besökare årligen (prognos)	17 600
Antal sommarsäsonger (2018–2037)	20
Rekreativvärde per år, nominellt (kronor)	16 819 000
Totalt rekreationsvärde (2018–2037), nominellt (kronor)	336 387 000
Totalt rekreationsvärde (2018–2037), nuvärde ¹ (kronor)	219 789 000

Not: Nuvärdet är beräknat med en diskonteringsränta på 4 procent och med 2016 som diskonteringsår.

För att räkna fram nettoeffekten behöver kostnaden för markinköp, sanering och underhåll dras av från rekreationsvärdet. Denna kalkyl presenteras i tabell 4. Genom att jämföra de samhällsekonomiska nyttorna kopplade till de nyskapade rekreationsvärdena i det primitiva scenariot med nämnda kostnader uppskattade den ursprungliga studien av Bynässets friluftsområde en samhällsekonomisk nettonytta på drygt 200 miljoner över den antagna 20-åriga tidshorisonten.

Värt att notera:

- Kostnadsnyttoanalysen indikerade att potentiellt stora samhällsekonomiska vinster står på spel då nyttokostnadskvoten är ungefär 16,4 (det vill säga investeringen prognostiserades ge tillbaka ett värde som var mer än 16 gånger större än kostnaden).
- Den samhällsekonomiska lönsamheten är avhängig både nyttor och kostnader, vilka är osäkra. Till exempel har studien identifierat potentiella positiva hälsoeffekter som kan uppstå men har på grund av brist på underlag om effektsamband inte kvantifierat eller värderat dessa.
- Det var inte Östersunds kommun som betalade för saneringskostnaderna, vilka utgjorde en betydande majoritet av de totala kostnaderna (12 miljoner kronor), utan Fortifikationsverket. Däremot är det i första hand invånare i Östersund som kan tillgodogöra sig nyttan för investeringen. Investeringen innebar alltså en omfördelning av resurser. Marken ägs idag av Östersunds kommun efter förvärv för 810 000 kronor.

³ Hela studien finns [här](#).

Tabell 4 Sammanfattning av nuvärden enligt tidigare kostnadsnyttoanalys

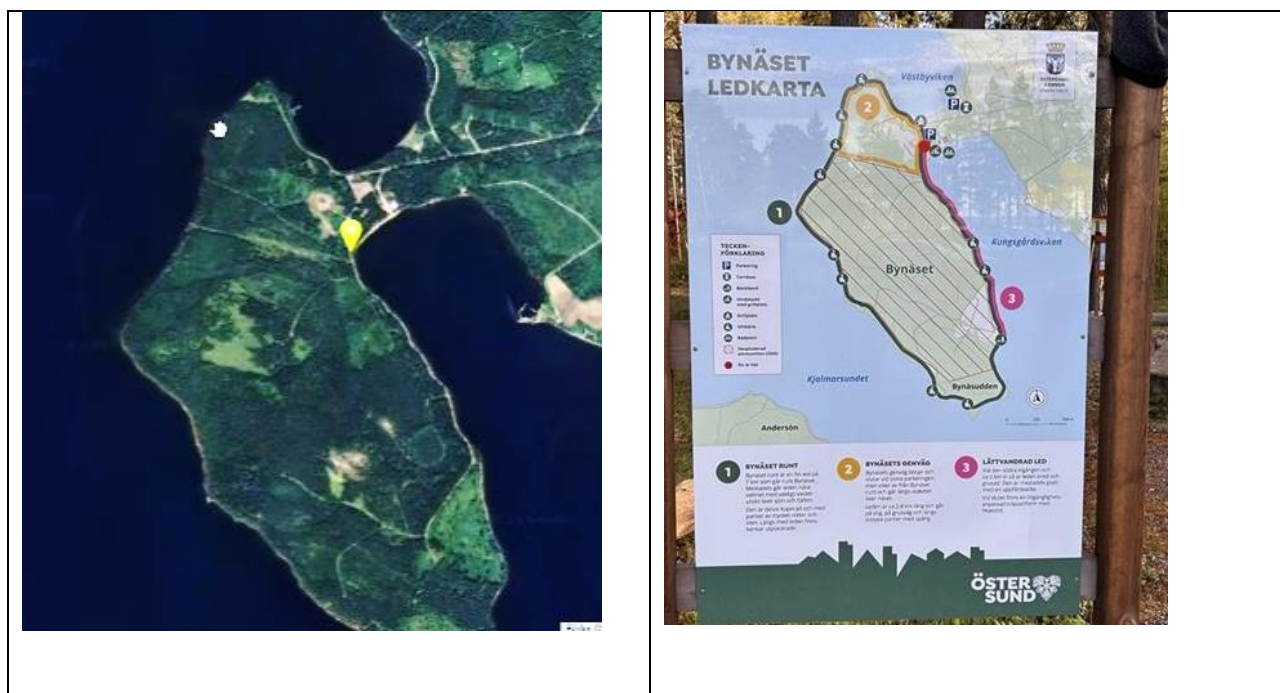
Samhällsekonomisk kostnadskalkyl (2018–2037)	Primitivt scenario
Nyttor	
Förbättrad hälsa	ej kvantifierad
Rekreationsvärde (kronor)	219 789 000
Kostnader	
Köp och sanering av mark (kronor)	13 019 000
Uppskattade underhållskostnader (kronor)	351 000
Totalt (kronor)	13 370 000
Nyttokostnadskvot (Nyttor/Kostnader)	16,4
Nettonuvärde (Nyttor – kostnader)	206 419 000

Not: Nuvärdet är beräknat med en diskonteringsränta på 4 procent och med 2016 som diskonteringsår

6.1.2 Omräkning utifrån nya data

För att jämföra hur den samhällsekonomiska kalkylen förändras med faktiska data, gör vi här om ovanstående beräkningar med besöksdata och kostnader från Östersunds kommun. Eftersom kostnadsnyttoanalysen antog en tidshorisont på 20 år har vi inte data för alla år än. I stället tar vi ett genomsnitt för besöksdata och kostnader under 2017–2024 och antar att detta genomsnitt gäller för alla år till och med 2037.

Data för antal besökare kommer från en besöksräknare som Östersunds kommun har satt upp i Bynäset. Besöksräknarens position kan observeras till vänster i figur 4 (gul pin). Metoden för att samla in besöksdata för dock med sig en del svårigheter i hur data kan användas. Eftersom räknaren fungerar genom att den registrerar besökare när de passerar, så ger den bara uppgifter om antal passager förbi en viss punkt under ett dygn. Det är alltså fullt möjligt att samma person passerar räknaren både på väg in i området och på väg ut. Det är dessutom möjligt att personer besöker området utan att passera räknaren. Detta sätt att räkna besökare ger inte heller några uppgifter om hur många specifika besökare området har under ett år, vilket är den enhet som behövs för att kunna få fram det totala rekreationsvärdet (eftersom enheten för betalningsviljan är per specifik besökare under ett år). Därutöver ger det inte heller någon information om besökarnas syfte med besöket eller vilka aktiviteter de genomför på plats, det vill säga om de vandrar, cyklar, plockar bär, löptränar, paddlar eller ägnar sig åt någon annan friluftaktivitet.

Figur 4 En översiktlig satellitbild av området (vänster), hämtad från Google Maps, en bild med leder som exempel på investeringar som genomförts av Östersunds kommun (höger). Foto: Scott Cole i maj 2025.

Besöksräknaren som Östersunds kommun har satt upp i Bynäset ger trots de felkällor som noterats ovan data på antal besök under åren 2017–2024. Det genomsnittliga årliga besökarantalet för dessa år var cirka 22 000 ⁴, som vi således antar gäller för alla år fram till 2037. Eftersom specifika uppgifter för enskilda besökare i området saknas, antar vi att besöksdata från räknaren registrerar specifika dagliga besök. För att få specifika årliga besökare gör vi samma antagande om genomsnittligt antal besök per person som i ex-ante-analysen, det vill säga 2,5 besök per person och år, vilket innebär cirka 8 800 besökare per år. De nya siffrorna som innebär färre besökare än vad som förväntades ger ett rekreativsvärde på cirka 110 miljoner kronor (se tabell 5), vilket kan jämföras med det tidigare på cirka 220 miljoner kronor (se tabell 3).

Tabell 5 Uppdaterad beräkning av nyskapat rekreativsvärde från Bynäset rekreativsområde utifrån besöksdata

	Uppdatering av primitivt scenario
Betalningsvilja för skogsrekreation (kronor per person, per år i 2016 års penningvärde)	956
Förväntat antal specifika besökare årligen	8 800
Antal sommarsäsonger (2018–2037)	20
Rekreativsvärde per år, nominellt (kronor)	8 409 677
Totalt rekreativsvärde (2018–2037), nominellt (kronor)	168 193 548
Totalt rekreativsvärde (2018–2037), nuvärde (kronor)	109 894 481

Not: Nuvärdet är beräknat med en diskonteringsränta på 4 procent och med 2016 som diskonteringsår

⁴ Personlig kommunikation med Jens Tirén, Friluftslivsutvecklare, Östersunds kommun.

För att ta fram en uppdaterad samhällsekonomisk kostnadskalkyl använder vi de faktiska kostnader för investeringar som Östersunds kommun har haft för skyltning, underhåll av staket och spångar, utläggning av grus med mera⁵. Precis som för antal besökare har vi endast kostnader för åren 2017–2024, och antar därför att den genomsnittliga årskostnaden för dessa år gäller för alla år under 20-årsperioden. De totala kostnaderna uppgår till nära 15 miljoner kronor. Jämförs detta med nuvärdet av nyttorna blir nyttokostnadskvoten cirka 7,4. Det innebär att trots att det verkliga antalet besökare är mindre än i prognosen är investeringen fortsatt mycket lönsam då den ger tillbaka ett värde som är sju gånger större än kostnaden. Den uppdaterade samhällsekonomiska kalkylen presenteras i tabell 6 och visar på ett positivt nettonuvärde på knappt 95 miljoner kronor.

Tabell 6 Uppdaterad samhällsekonomisk kostnadsnyttoanalys, nuvärden

Samhällsekonomisk kalkyl (2018–2037)	Uppdaterat kalkyl för primitivt scenario
Nyttor	
Förbättrad hälsa	ej kvantifierad
Rekreationsvärde	109 894 481
Kostnader	
Köp och sanering av mark	13 019 000
Underhåll totalt	1 924 000
Totalt	14 943 000
Nyttokostnadskvot (Nyttor/Kostnader)	7,4
Nettonuvärde (Nyttor – kostnader)	94 951 481

Not: Nuvärdet är beräknat med en diskonteringsränta på 4 procent och med 2016 som diskonteringsår

Siffrorna i tabell 6 presenteras i 2016 års penningvärde för att kunna jämföras med ex-ante-analysen. Om vi justerar siffrorna utifrån KPI innebär detta ett samhällsekonomiskt nettonuvärde på cirka 124,6 miljoner kronor i 2024 års penningvärde.

6.1.3 Diskussion och lärdomar inför framtiden

Den uppdaterade analysen visar på en lägre netto nytta än analysen som gjordes 2018, men nyttan överstiger fortfarande kostnaden med råge. Trots att den uppdaterade analysen i viss mån baseras på faktiska, uppmätta siffror kvarstår flera felkällor och osäkerheter. En viktig osäkerhet är den uppskattade betalningsviljan som tillämpades, vilken bygger på en tidigare studie av Mattsson and Li (1994) som skattade hur individer i Sverige värderar en förbättrad estetik hos skog som används för rekreation. Detta värderingsscenario är inte riktigt samma scenario som det som gäller för Bynäset, där ett nytt rekreatiomsområde öppnas för första gången. Det var dock svårt att hitta en tidigare genomförd värderingstudie som liknar Bynäset-scenariot.

Vårt att notera är att den faktiska betalningsviljan skulle kunna vara såväl högre som lägre än den uppskattning som användes för Bynäset. En värderingsstudie från Finland har uppskattat betalningsviljan för rekreation i skog där det bedrivs miljövänligt skogsbruk (se fallstudie för skogsvandring nedan) till ungefär 174-196 kr per besök (i 2022 års penningvärde), vilket är ungefär en femtedel av vad som tillämpas här. Detta är dock per besök och inte per år. Det är emellertid möjligt att vissa användare av Bynäset – som till

⁵ Personlig kommunikation med Jens Tirén, Friluftslivsutvecklare, Östersunds kommun.

exempel kajakpaddlare eller mountainbikecyklister – skulle kunna ta hänsyn till andra attribut än specifikt skogens kvalitet och därmed skulle kunna ha en högre betalningsvilja för att genomföra just sin aktivitet. Den relativt höga nyttokostnadskvoten (~7) innebär att även med en betydligt lägre betalningsvilja är projektet sannolikt fortfarande lönsamt för samhället. Det kan också vara viktigt att reflektera över vem eller vilka som står för kostnaden och vem eller vilka som kan tillgodogöra sig nyttorna. I Bynäsetfallet stod Fortifikationsverket för lejonparten av kostnaden för att ställa i ordning området för friluftssändamål, medan invånarna i Östersund var de som i första hand kunde tillgodogöra sig nyttorna. Huruvida detta är "bra" eller "dåligt" är en normativ fråga som en samhällsekonomisk analys inte syftar till att besvara. Det är dock klokt att inte enbart ta hänsyn till lönsamheten för samhället i stort, då det kan göra att man riskerar att missa eventuella fördelningseffekter.

En annan osäkerhet är kopplad till sättet att mäta antal besökare, vilket gör det svårt att dra direkta kopplingar till storleken på betalningsviljan. Vi återanvänder här antagandet om ett genomsnitt på 2,5 besök per år för besökarna i området. Hur väl detta faktiskt stämmer på Bynäset vet vi dock inte. Om genomsnittet skulle vara högre, det vill säga att området har ett betydligt lägre antal specifika besökare, skulle det totala rekreativvärdet bli betydligt lägre. Dessutom infaller åren som vi har besöksdata för delvis under perioden för covid-19-pandemin. Eftersom personer under denna period i större uträkning umgicks utomhus, är det möjligt att besökarantalet varit högre än vad som annars kan kategoriseras som ett "vanligt" år.

Ytterligare en aspekt som vi inte inkluderar, men som sannolikt påverkar resultatet, är att vi inte differentierar mellan vandrare och cyklister. Besöksräknaren i Bynäset gör inte skillnad mellan vandrare och cyklister och vi vet därför inte hur denna fördelning ser ut i området. Därför antar vi att alla besökare har samma betalningsvilja, oberoende av om de cyklar eller går. Litteraturen visar emellertid på en högre betalningsvilja för cyklister förutsatt att stigarna byggs och designas för just mountainbikecykling.

Slutligen är det viktigt att nämna att ju mer data som finns tillgängliga desto mer tillförlitliga samhällsekonomiska analyser är det möjligt att göra. Det är därför viktigt att data inte bara samlas in, utan att de som samlar in denna data också förstår vad som behövs för att den ska kunna användas på ett bra sätt. En diskussion med Östersunds kommun i maj 2025 visar att de besöksräknare som har installerats är relativt komplexa och kräver rätt kompetens för att samla in och tolka data. Detta är särskilt viktigt givet att denna teknologi förbättras hela tiden vilket kräver att det finns en person hos kommunen har ägarskap över frågan och kan följa med i teknologiska förbättringar om hur data ska användas på rätt sätt.

6.2 SAMHÄLLSNYTTA AV SKOGSVANDRING

År 2023 genomförde WSP tre fallstudier kopplade till det samhällsekonomiska värdet av rekreation i Stockholms skärgård, på uppdrag av Skärgårdsstiftelsen (WSP, 2023). De tre fallstudierna handlade om värdet av förbättrad badupplevelse, tillgång till övernattningsplatser i naturhamn och förbättrad vandringsupplevelse (Tabell 7). I alla tre fallstudierna användes värdeöverföring tillsammans med data på antal besökare för att illustrera det samhällsekonomiska värdet kopplad till Skärgårdsstiftelsens insatser för att tillgängliggöra samt förbättra rekreativmöjligheterna i skärgårdsmiljö. För att få fram antal besökare användes Telia-data (mobila positioneringsdata) tillsammans med antaganden om specifika besökssyften för personerna efter den plats de hade besökt.

Teliadata mäter unika besök, men enbart under respektive dygn. Om personen avslutar sitt dygn på platsen räknas den som övernattande. Om personen lämnar platsen innan dagens slut räknas den som dagsbesökare. Utländska besökare exkluderades i analysen under antagande om att de utgör en relativt liten andel av besökarna.

Tabell 7 Översikt av tre exempel som illustrerar det samhällsekonomiska värdet som genererats genom Skärgårdsstiftelsens tidigare insatser.

Fallstudie	Rekreatjonsnytta	Skärgårdsstiftelsens insatser
#1 Bada (Nåttarö)	Förbättrad vattenkvalitet kopplad till att kunna bada i klart vatten.	➤ Investerat (2018/19) i reningsverk. ➤ Implementerat program – som undersöker hur införandet av bojar kan minska ankringsskador.
#2 Övernatta (Träskö-Storö)	En naturbaserad rekreatjonsupplevelse i en naturhamn.	➤ Tillgängliggjort mark som annars skulle varit privatägd.
#3 Vandra i skogen (Käringboda)	Vandring i skog med högre rekreatjonsvärde.	➤ Bedriver "rekreatjons-vänligt" skogsbruk. ➤ Tillgängliggjort mark för friluftsliv. ➤ Röjt vandringsleder som annars skulle ha växt igen på privatägd mark.

Av dessa tre fallstudier är den om skogsvandring i Käringboda bäst applicerbar utifrån syftet med denna rapport som är att beräkna det ekonomiska värdet av investeringar i friluftsliv, som har bäring på exempelvis vandringsleder, skyddade områden eller friluftsområden. Därför följer här en mer detaljerad beskrivning av fallstudien skogsvandring i Käringboda.

6.2.1 Skogsvandring i Käringboda

Naturreseptatet Käringboda är ett friluftsområde med välbevarad skärgårdsmiljö. Käringboda bjuder på en omväxlande natur med skog, berg och betesmarker. Här finns markerade stigar och vandringsleder av varierad svårighetsgrad. Fallstudien syftade till att värdera samhällsnyttan kopplad till ökad kvalitet av skogsvandring som var kopplad till Skärgårdsstiftelsens insatser för "rekreatjonsvänligt" skogsbruk. Eftersom studien saknade möjlighet att kvantifiera effektsambandet mellan insatserna och antalet besök, något som skulle ha behövts för en robust värdering fungerar fallstudien snarare som en illustration än som en säkerställd samhällsekonomisk värdering av insatserna.

Den illustrativa kvantifieringen av rekreatjonsvärdet för Skärgårdsstiftelsens insatser i Käringboda genomfördes genom att jämföra två scenarier: ett referensscenario och ett policyscenario (Tabell 8). För referensscenariot ställdes den kontrafaktiska frågan: hur hade rekreationen påverkats om Skärgårdsstiftelsen inte hade funnits? Skillnaden mellan referensscenariot och policyscenariot var det som utgjorde underlag för värderingen. Eftersom värderingen inkluderade osäkra data genomfördes två värderingar, en där ett högre uppskattat besökarantal och ett högre värde av förbättringen per besök användes och en värdering där ett lägre uppskattat besökarantal och ett lägre värde av förbättringen per besök användes. Dessa kallades det låga respektive det höga scenariot.

Tabell 8 Referensscenario och policyscenario för fallstudie Skogsvandring i Kåringboda

Referensscenario (utan Skärgårdsstiftelsens insatser)	Policyscenario (Skärgårdsstiftelsen tillgängliggör skogsområde för vandring)
- Risk för igenväxt skog (ej rekreationsvänlig). - Igenväxta stigar och vandringsleder (ingen röjning efter exempelvis stormar).	- Rekreationsvänligt skogsbruk förbättrar förutsättningar för friluftsliv. - Bidrar med röjda vandringsleder.

För att uppskatta det totala värdet för rekreation behövdes, dels en uppskattning på antal besökare, dels en prissättning av hur besökarna värderade rekreationsupplevelsen av tillgängliggjort skogsområde. Antalet besökare uppskattades utifrån Telia-data. Ett genomsnitt av antal besökare för åren 2019 och 2022 användes då pandemiåren 2020 och 2021 ansågs missvisande. För att bortse från de besökare som ägnade sig åt andra aktiviteter än vandring i Kåringboda (främst bad) räknades, för det låga scenariot, besökstopparna bort under högsäsong (dagar med fler än 100 besökare). För det höga scenariot inkluderades samtliga besökare.

För prissättningen av rekreationsupplevelsen användes tidigare skattade värden från ekonomisk litteratur (värdeöverföring). Dessa värden hämtades från en betalningsviljestudie av Tyrväinen med flera (2014) om förbättrad landskapskvalitet, illustrerat av minskad frekvens av synliga spår av intensivt skogsbruk (särskilt kalhygge och markberedning). Den valdes då attributen som beskrevs i betalningsviljestudien bäst kunde kopplas till insatser som liknar Skärgårdsstiftelsens insatser för "rekreationsvänligt" skogsbruk. En annan studie som skattat värdet av friluftsliv övervägdes för värdeöverföring, men valdes bort eftersom den bedömdes som allt för generell då den hade skattat det genomsnittliga värdet av rekreationsbesök i olika typer av natur (Ezebilo, 2016). Illustrationen av det uppskattade ekonomiska värdet gavs av att multiplicera antalet besökare med värdet per besök samt att justera detta för inflation och växelkurs till 2022 års prisnivåer i svenska kronor. Resultaten presenteras i tabell 9.

Tabell 9 Uppskattat illustrativt samhällsekonomiskt värde per år, kronor i 2022 års penningvärde

	Scenario	Antal besökare (snitt 2019/2022)	Värde per besök för rekreationsupplevelsen (2022 års penningvärde)	Illustration av värde per år (2022 års penningvärde)
Vandra i skogen (Kåringboda)	Lågt	~ 21 000	174 kr	<u>3 700 000</u>
	Högt	~ 21 300	196 kr	<u>4 100 000</u>

6.2.2 Diskussion och lärdomar inför framtiden

I kontrast till Bynäsetfallet beräknades, i studien åt Skärgårdsstiftelsen, endast nyttan av förbättrade förutsättningar för rekreation i Kåringboda. Detta eftersom syftet var att synliggöra och illustrera värdet som Skärgårdsstiftelsen har möjliggjort genom sin verksamhet, med bland annat tillgängliggörande och förbättring av rekreationsmöjligheterna. Syftet med studien var, med andra ord, att illustrera det värde som står på spel snarare än att undersöka huruvida specifika, tidigare insatser varit samhällsekonomiskt lönsamma eller inte.

Detta innebär att studien inte svarar på frågan om investeringarna i Kåringboda har varit samhällsekonomiskt lönsamma. Eftersom Skärgårdsstiftelsen gjort investeringarna med eget kapital, var inte heller eventuella fördelningseffekter nödvändigtvis relevanta att ta upp i studien.

Värt att notera är dock att effektsambandet mellan insatser och antalet besökare är svagt. Ett sätt att ta hänsyn till det var att beräkna två scenarier: ett högt och ett lågt. För att bättre ta hänsyn till antalet besökare utan Skärgårdsstiftelsens insatser hade en mer ambitiös värdering varit möjlig, men det skulle kräva en mer

komplex ekonomisk modell som tar hänsyn till lokala faktorer som kan påverka betalningsviljan för besök i Kåringboda exempelvis alternativa möjligheter till skogsvandring i närheten.

Vid framtida investeringar kan det finnas skäl att beakta de insatser som är mest samhällsekonomiskt lönsamma. Detta kräver mer information om kostnader för olika rekreationssatsningar (exempelvis markanskaffning eller implementering av alternativt skogsbruk) vilket kan då jämföras med förväntade nyttor. En sådan analys skulle ge ett mer kraftfullt resultat.

En slutsats som studien drar är hur avgörande antalet besökare är för det totala samhällsekonomiska värdet. Att locka fler besökare gör därför att det totala samhällsekonomiska värdet av rekreationen ökar, även utan att ytterligare investeringar i förbättringar görs. Samtidigt kan fler besökare ha negativ påverkan på upplevelsevärden och på ekosystem. Satsningar på fler besökare bör därför kombineras med åtgärder som säkerställer friluftsområdets värden.

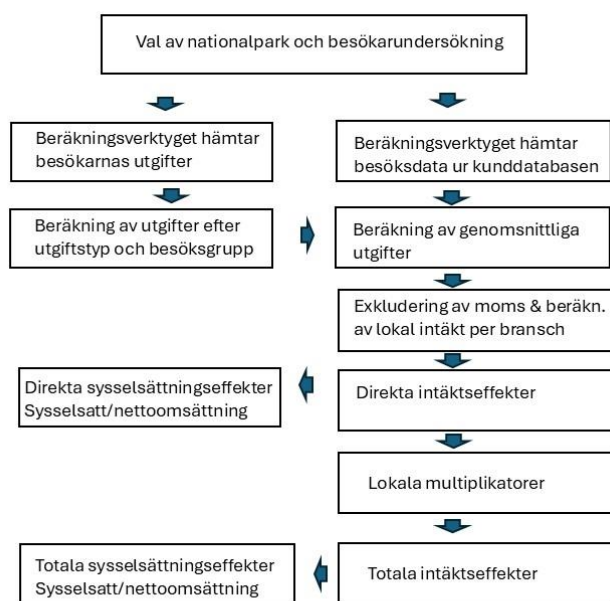
Slutligen visar studien på hur Telia-data kan användas, dels för att räkna antalet besökare, dels för att identifiera områden med potential, där antal besökare skulle kunna öka. Tack vare att originalstudien som användes för värdeöverföring redovisade nytta per besök i skog där rekreativt skogsbruk bedrivs, var det möjligt att koppla Telia-data, utan att behöva göra antaganden om antalet årliga besök. För att denna typ av data ska gå att använda krävs det dock att det finns mottagning på platsen så att personers positioner fångas upp på ett tillförlitligt sätt.

6.3 EKONOMISKA EFFEKTER AV KOLI NATIONALPARK

Detta avsnitt redogör för hur ekonomiska effekter kan beräknas av friluftsområden. Fallstudierna för Bynäset och Kåringboda har uppskattat upplevelsevärdet, det vill säga den samhällsekonomiska nyttan, för besökarna. Ett annat värde av friluftsområden utgörs av att besökare spenderar pengar på plats. De ”nya pengar” som tillförs den lokala eller regionala ekonomin ökar intäkterna för lokala företag. Eftersom vi inte har identifierat studier som har beräknat ekonomiska effekter på lokal nivå i Sverige, redovisas en fallstudie av ekonomiska effekter för Koli nationalpark i Finland. Först redovisas en genomgång av den metod som används i Finland för att beräkna intäktseffekter och de lokala multiplikatorer som har tagits fram. Därefter ges en översikt av beräkningsgången.

6.3.1 Beräkningsverktyg för lokala ekonomiska effekter

I Finland genomför Forststyrelsen (Metsähallitus på finska) årliga uppföljningar av nationalparksbesökarnas bidrag till lokala ekonomiska effekter. I uppföljningen ingår nationalparker, strövområden och övriga rekreativsområden som tilldelas medel via statsbudgeten. År 2024 ingick 41 nationalparker och sex strövområden (Metsähallitus, 2025). För att beräkna de lokala ekonomiska effekterna har Forststyrelsen byggt upp ett beräkningsverktyg i Excel som baseras på input-outputsamband. Beräkningsgången redovisas i figuren nedan.

Figur 5 Beräkningsgång i verktyget för lokala ekonomiska effekter av nationalparker Källa: Vatanen och Kajala (2020)

Beräkningsverktyget utgår från besöksdata och konsumtionsutgifter. I Finland samlas besöksdata in genom automatiska räknare vid de huvudsakliga entréerna till nationalparken eller det skyddade området.⁶ Uppgifter om besökarnas utgifter i den lokala ekonomin har under cirka 20 års tid samlats in genom enkäter på plats och har uppdaterats med cirka 5 års mellanrum.⁷ För att koppla ihop besöksräkningarna med utgifterna har frågor lagts till i enkäten om antal dagar för vistelsen och för hur många i sällskapet betalningarna har gällt. Genom att bearbeta svaren räknas konsumtionsutgifterna om till utgifter per besök, i stället för utgifter per besökare. Detta för att utgifterna ska matcha besöksräkningarna.

För att beräkna totala intäkts- och sysselsättningseffekter har Forststyrelsen låtit ta fram branschvisa intäkts- och sysselsättningsmultiplikatorer för fyra typregioner. Multiplikatorerna justerades 2020, baserat på uppdaterade regionala input-outputtabeller. Multiplikatorerna har bestämts utifrån befolkningstätheten där större befolkningstäthet innebär större multiplikator. Förklaringen är att en större andel av företagens inköp hos underleverantörer i tätare regioner görs hos leverantörer i den egna regionen. De nationalparker och skyddade områden som ligger i anslutning till ett turistcenter har tilldelats specifika multiplikatorer som avviker från de som gäller landsbygdsregioner. Detta eftersom det i anslutning till turistcentra i vissa branscher vuxit fram lokala underleverantörer som är leverantörer till de företag som erbjuder varor och tjänster till besökarna. Noteras kan dock att detta inte gäller hotell- och restaurangverksamhet, vilket kan bero på att större hotellkedjor tenderar att vara lokaliserade i turistcentra jämfört med övriga typregioner. Beräkningsverktyget är begränsat till uppskattning av intäktseffekter och sysselsättning. Exempelvis saknas beräkningar av förädlingsvärde.

I tabell 10 redovisas de lokala intäktsmultiplikatorerna som togs fram 2020.

⁶ Ett nytt system infördes under 2024 vilket möjliggör redovisning av besöksdata i realtid.

⁷ Under 2025 pågår arbete med att undersöka mer kostnadseffektiva metoder för att samla in konsumtionsutgifter.

Tabell 10 Intäktsmultiplikator efter näringsgren och typregion. Källa Vatanen och Kajala (2020)

Typregion	Näringsgren*				
	45_47	49_53	55_56	680_82	90_96
Närhet till turistcenter	1,93	1,79	1,52	1,73	1,69
Huvudstadsregionen >500 invånare/km ²	1,96	2,02	2,14	1,93	2,08
Medeltät region 6–500 invånare/ km ²	1,84	1,79	1,69	1,78	1,74
Landsbygdsregion <6 invånare/ km ²	1,78	1,82	1,55	1,73	1,57

Not*: SNI-kod för multiplikator 45=handel samt reparation av motorfordon och motorcyklar, 47=detaljhandel, utom med motorfordon och motorcyklar, 49=landtransport, 53=post- och kurirverksamhet, 55–56=Hotell- och restaurangverksamhet, 680_80 Tjänster som erbjuds av föreningar, inklusive uthyrning av utrustning, 90_96 underhållning och rekreation samt annan personlig service

Vid en jämförelse mot multiplikatorerna som togs fram 2010 visade sig de nya ha högre intäktseffekter, men lägre sysselsättningseffekter (Vatanen & Kajala, 2020). Största minskningen framkom för logi- och restaurangtjänster. Förändringarna kan bero på ändringar i produktivitet och kostnadsstrukturer som påverkar hur intäkter och sysselsättning genereras. En annan omständighet som kan påverka resultaten är att mer pengar spenderas i sektorer med högre intäktseffekter, men med lägre sysselsättningseffekter.

Även om huvudstadsregionen har högre multiplikatorer än övriga typregioner, genererar storstadsnära nationalparker relativt små ekonomiska effekter per besök. Detta eftersom besöken huvudsakligen är dagsbesök och innebär lägre konsumtionsutgifter. Nationalparker som ligger på längre avstånd från befolkningskoncentrationer bidrar till större lokala konsumtionsutgifter, vilket inte minst beror på att besökarna har utgifter för övernattnig och att det på plats kan finnas ett större utbud av olika rekreationstjänster (uthyrning, guidning et cetera).

6.3.2 Koli nationalpark jämfört med nationalparker i andra regioner

För att illustrera skillnaden mellan nationalparker i olika typregioner redovisar tabell 11 uppgifter om fyra nationalparker från 2024 års uppföljning av ekonomiska effekter. Koli nationalpark är en turistdestination i norra Karelen och har kallats för Finlands mest kända kulturlandskap. År 2024 registrerades cirka 249 800 besök, vilket placerar Koli nationalpark på fjärde plats bland landets mest besökta nationalparker. De totala intäktseffekterna i den lokala ekonomin beräknades till 24,2 miljoner euro och den lokala sysselsättningseffekten uppskattades vara 186 helårsanställda (Metsähallitus, 2025). Noux nationalpark som är lokaliserad nordväst om Helsingfors är ett välbesökt friluftsområde för dagsutflykter och där registrerades cirka 312 600 besök under 2024. De totala intäktseffekterna i den lokala ekonomin beräknades till 8,3 miljoner euro (ibid.). Jämförelsen visar betydligt större lokala ekonomiska effekter för Koli än de som Noux nationalpark genererar.

I Ekenäs skärgårds nationalpark som ligger i skärgårdsområdet mellan Hangö och Helsingfors registrerades betydligt färre besök, endast cirka 53 600 under 2024. De flesta besökarna övernattar och gör det i båt. Sannolikt kan en kortare säsong och att besökarna behöver ta sig dit med båt förklara varför en nationalpark som ligger relativt nära huvudstadsregionen registrerar färre besök. Den totala intäktseffekten var cirka 3,1 miljoner euro, varav en relativt liten andel (cirka 30 procent) gällde besök med Ekenäs skärgårds nationalpark som huvudsakligt besöksmål. Den fjärde nationalparken i tabellen, Hossa nationalpark, ligger i en glesbygdsregion i nordöstra Finland, cirka 240 kilometer öster om Uleåborg och där registrerades cirka 75 500 besök under 2024 och en total inkomsteffekt på cirka 4,7 miljoner euro.

Om de totala intäktseffekterna divideras med antalet besök framkommer att för Koli nationalpark är den genomsnittliga intäktseffekten cirka 97 euro och för Noux nationalpark är den cirka 27 euro, vilket tydliggör skillnaden mellan turistcenter och i huvudstadsregionen. Den beräknade genomsnittliga totala intäktseffekten per besök är för Ekenäs skärgårds nationalpark cirka 58 euro och för Hossa nationalpark i genomsnitt 62 euro.

Tabell 11 Lokala intäktseffekter totalt om endast besökare som har nationalparken som huvudsakligt besöksmål beaktas och totala intäktseffekter för samtliga och per besök i fyra nationalparker, 2024 Källa: (Metsähallitus, 2025) och egna beräkningar

	Totala intäktseffekter om huvudsakligt besöksmål (milj. €)	Totala intäktseffekter om samtliga besök inkluderas (milj. €)	Antal besök	Total intäktseffekt per besök (€)	Typ av region
Koli nationalpark	11,6	24,2	249 800	97	Närhet till turistcenter
Noux nationalpark	4,0	8,3	312 600	27	Huvudstadsregionen
Ekenäs skärgårds NP	0,9	3,1	53 600	58	Medeltät region
Hossa nationalpark	2,7	4,7	75 500	62	Landsbygdsregion

6.3.3 Beräkningsgång av intäktseffekter för Koli nationalpark

I detta avsnitt redovisas beräkningsgången av intäktseffekter för Koli nationalpark. Beräkningarna baseras på den senast publicerade besökarundersökningen som genomfördes 2019 (Naumanen, 2020). År 2019 registrerades cirka 201 800 besök i nationalparken och av dessa uppgav cirka 57 procent att Koli var det huvudsakliga besöksmålet. Största delen av besökarna kom från Helsingfors. Av besökarna var andelen dagsbesökare 52 procent, medan 48 procent övernattade i eller intill nationalparken. De populäraste besöksmålen var Kolis bergstoppar, Kolis naturum Ukko och Koli hamn. Dagsgästerna vistades i genomsnitt fyra timmar i området och övernattarna under 2,6 dygn. Merparten av besökarna kom till nationalparken i sällskap på 2–5 personer och bestod i de flesta fall av familjemedlemmar.

Tabellen nedan redovisar insamlade data för konsumtionsutgifter per besök efter utgiftstyp fördelat på bransch (SNI-koder). Konsumtionen uppgick till cirka 100 euro per besök. För att ta fram direkta intäktseffekter dras i beräkningsverktyget läckage och moms av (fram till 1 september 2024 var den generella momssatsen 24 procent och för vissa utgifter var momssatsen nedsatt till 14 procent)⁸. Läckage dras bort från de summor som spenderats på detaljhandelsinköp genom att endast intäktsmarginalen tas med (marginalen har härletts som omsättning i förhållande till output). Marginalen för detaljhandeln uppskattades till mellan 22 och 36 procent beroende på typregion och till 8 procent för bensin- och servicestationer (Huhtala, et al., 2010).

Den summa som återstår när läckage har dragits av, utgör den direkta effekten. Baserat på enkäten uppgick konsumtionsutgiften per besök till nära 100 euro. Av de pengar som spenderades per besök uppskattades cirka 60 euro bli kvar i den lokala ekonomin. I tabellen har "capture rate" härletts genom att dividera de direkta effekterna med konsumtionsutgifterna. Genomsnittet hamnar på cirka 60 procent, vilket kan vara överskattat.⁹

För att ta fram de totala ekonomiska effekterna (direkta + indirekta + inducerade) tillämpar beräkningsverktyget lokala multiplikatorer. I tabellen redovisas de uppdaterade lokala multiplikatorerna för

⁸ <https://vm.fi/sv/mervardesbeskattningen>

⁹ University of East Anglias (2019) anger att siffror för andel i lokal ekonomi ligger på 24–45 procent enligt litteratur.

turistregion dit Koli nationalpark hör (Vatanen & Kajala, 2020). Enligt resultatet bidrar en euro som besökarna lägger på konsumtion med nära en euro (96 cent) till de totala intäktseffekterna i den lokala ekonomin.

Tabell 12 Beräkning av lokala ekonomiska effekter per besök baserat på 2019 års besökarundersökning i Koli nationalpark Källa: (Naumanen, 2020) och egna beräkningar av direkt effekt per besök och "capture rate"

Utgiftstyp och SNI-koder	Bensin-station	Lokala transporter	Livsmedel	Café, restaurang	Logi	Guidning mm	Övrigt	Summa
	45_47	49_53	45_47	55_56	55_56	680_82	*	
Konsumtion per besök, €	20,91	4,81	17,74	15,38	32,47	5,93	2,29	99,53
Direkt intäktseffekt, lokalt per besök, €	0,60	4,54	5,07	13,22	29,05	5,44	1,87	59,80
"Capture rate" kvar i lokal ekonomi	0,03	0,94	0,29	0,86	0,89	0,92	0,82	0,60
Multiplikator**	1,93	1,79	1,93	1,52	1,52	1,73	1,71	1,6
Intäktseffekter lokalt per besök, €	1,16	8,13	9,79	20,10	44,15	9,42	3,19	95,94

Not: SNI-koder: 45=handel samt reparation av motorfordon och motorcyklar, 47=detaljhandel, utom med motorfordon och motorcyklar, 49=landtransport, 53=post- och kurirverksamhet, 55-56=Hotell- och restaurangverksamhet, 680_80 Tjänster som erbjuds av föreningar, inklusive uthyrning av utrustning, *Övrigt (genomsnitt för 680_82 och 90_96). **Källa Vatanen och Kajala (2020)

För att få den totala intäktseffekten av Koli nationalpark multipliceras intäktseffekten med antal besök. År 2019 var den totala intäktseffekten i den lokala ekonomin 19,5 miljoner euro.

6.3.4 Diskussion och lärdomar inför framtiden

På Forststyrelsens hemsida jämförs medelstillettdelningen till nationalparker med intäkterna som genererats av besökarna i den lokala ekonomin. Forststyrelsen rapporterar att "Besökarna i nationalparkerna använder pengar i närområdet och bidrar i medeltal med cirka 10 euro för varje euro som investerats i en parks friluftstjänster och naturum".¹⁰ Det finns sannolikt ett samband mellan antal besök i en nationalpark och de satsningar som har gjorts på att göra parken tillgänglig för besökare. Frågan är dock hur långt det går att hävda att ett sådant orsakssamband sträcker sig? När den citerade siffran tas fram jämförs endast de ekonomiska effekterna av utgifter från de besökare som angett att besöket var resans huvudsakliga syfte. En korrigering som innebär att cirka 45 procent av den totala intäktseffekten tas med. Korrigeringen görs på grund av att det är svårt att påvisa ett orsak-verkansamband mellan offentliga utgifter för åtgärder i nationalparker och besök. Här kan således en parallell dras till fallstudien för Kåringboda där också effektsambandet är svagt mellan insatser och antal besök.

Utöver svårigheten att påvisa effektsamband mellan statens insatser och besök hade det ur ett lönsamhetsperspektiv varit önskvärt att de offentliga utgifterna jämförs med förädlingsvärdet snarare än med intäktseffekten. Detta eftersom det är förädlingsvärdet som anger storleken på företagets bidrag till bruttoregionprodukten. Den lokala intäktseffekten, som följs upp, är ett mått på tillskottet till de lokala företagets omsättning, medan förädlingsvärdet är intäktseffekten minus företagets betalningar för

¹⁰ [Nationalparker och strövmråden ger nytta för lokalekonomin | Forststyrelsen](#)

insatsvaror. I Finland har man diskuterat möjligheter att inkludera beräkningar av förädlingsvärde i kalkylverket, men förädlingsvärdet ingår inte för närvarande.

För att ge en illustration av ett möjligt förhållande mellan intäktseffekt och förädlingsvärde ges exempel från den litteratur som sammanfattas i Bilaga 1. I en av de artiklar som refereras redovisas beräkningar av lokal intäktseffekt och förädlingsvärde för den amerikanska vandringsleden Virginia Creeper Trail (Bowker, et al., 2007). Enligt författarnas beräkningar utgjorde förädlingsvärdet cirka 58 procent av den totala intäktseffekten (intäktseffekten benämns "output" och förädlingsvärde "value added"). I en annan artikel som refereras redovisas att de totala konsumtionsutgifterna för friluftsliv i Sverige uppgick till cirka 156 miljarder kronor under ett år (Högberg, et al., 2023). Författarna kommer fram till att friluftsrelaterade utgifter bidrar med ett förädlingsvärde i den svenska ekonomin motsvarande cirka 75 miljarder kronor, vilket är cirka 48 procent av de friluftsrelaterade utgifterna.

Vid beräkning av ekonomiska effekter för nationalparker och vandringsleder är det viktigt att avgränsa det geografiska influensområdet. Konsumtionsutgifter inför besöket och för resan till och från resmålet görs oftast i hemkommunen och bidrar inte till intäkter i nationalparkens eller vandringsledens omland. I Finland har influensområdet avgränsats till den eller de kommuner som nationalparken ligger i eller angränsar till. Det är också viktigt att identifiera hur stor andel som stannar kvar i den lokala ekonomin ("capture rate"). Det gäller således att dra bort skatter och betalningar som företagen gör till underleverantörer i andra regioner. I Finland drar man bort moms från utgifterna. För utgifter som berör detaljhandeln inkluderas endast vinstmarginal, men det görs ingen motsvarande justering för övriga branscher.

I Finland har man publicerat regionala multiplikatorer för fyra typregioner. Tre av typregionerna baseras på befolkningstäthet. Den fjärde typregionen utgörs av nationalparker som ligger i regioner i närheten av turistcenter och multiplikatorerna för dessa avviker från multiplikatorerna för landsbygdsregioner dit de berörda nationalparkerna annars hade tillhört. Det är svårt att säga med vilken precision det går att föra över de täthetsbaserade finska multiplikatorerna till Sverige. Även om de branscher som primärt berörs torde vara relativt lika, bör försiktighet iaktas eftersom branschstrukturen kan skilja sig från den svenska.

6.4 SUMMERING AV FALLSTUDIER

Bynäset är den enda av fallstudierna där värdet jämförs med kostnaden för investeringen. För Bynäset användes samhällsekonomisk kostnadsnyttoanalys för att bedöma om investeringen var samhällsekonomiskt lönsam. De andra fallstudierna har haft andra syften. Fallstudien skogsvandring i Käringboda syftade till att synliggöra det samhällsekonomiska värdet av genomförda insatser, inte att motivera investeringar. Även fallstudien av Koli nationalpark är ett exempel på synliggörande av värdet av ett befintligt område för friluftsliv. Dock inte av det samhällsekonomiska värdet, utan det monetära värdet av bidraget till intäkter i den lokala ekonomin. Att vi inte kunnat identifiera mer än en befintlig studie där investeringen i friluftsliv jämförs med värdet beror sannolikt på att aktörerna inom friluftslivet inte gör beräkningar, varken av det samhällsekonomiska värdet eller de ekonomiska effekterna. Mot bakgrund av att aktörerna anger att värderingar av nytta och ekonomiska effekter är prioriterade finns det skäl till uppföljningar och nya studier. Ett första steg är att samla in data om besökare.

Ju mer data som finns tillgängliga desto mer tillförlitliga beräkningar är det möjligt att göra. Det är därför viktigt att data inte bara samlas in, utan att de som samlar in data också möjliggör användning för beräkning av nyttor eller ekonomiska effekter. Fallstudien för Käringboda ger exempel på hur Telia-data kan användas för att räkna antalet besökare. För att denna typ av data ska gå att använda krävs dock att det finns mottagning på platsen så att personers positioner fångas upp på ett tillförlitligt sätt. Insamlingsmetoden lämpar sig sämre för områden i glesbygd och tät skog. Där kan automatiska besöksräknare ge mer tillförlitliga resultat. Fallstudierna för Bynäsets friluftsområde och Koli nationalpark förlitar sig på automatiska besöksräknare. Den ursprungliga studien av Bynäset gjordes emellertid innan friluftsområdet hade öppnat och den samhällsekonomiska analysen från 2018 fick förlita sig på en prognos av antalet besökare, vilket är förknippat med stora osäkerheter. Lokala friluftsenkäter kan vara till hjälp för att göra bättre prognoser och för att följa upp tidigare uppskattningar. Räknaren som har satts upp i Bynäset möjliggör registrering av besök, men eftersom värderingen är kopplad till besökare kvarstår dock osäkerheter eftersom antaganden behöver göras av genomsnittligt antal besök per person. I Finland har man med hjälp av besökarundersökningar samlat in information så att besöksiffrorna kan räknas om från besökare till besök, vilket är viktigt i friluftsområden där justeringar behöver göras för besökare som registrerats fler än en gång.

Användning av primärdata innebär störst tillförlitlighet. Endast beräkningarna av ekonomiska effekter i fallstudien för Koli nationalpark baseras på primärdata. Både Bynäset och Käringboda förlitar sig på värdeöverföring från tidigare studier som värderat liknande friluftssatsningar, vilket innebär att felkällorna är större. Besöksdata och konsumtionsutgifter för finska nationalparker samlas in på plats efter typ av konsumtion. För att härleda de ekonomiska effekterna baseras beräkningarna på lokala input-outputsamband.

Fallstudien av Bynäsets friluftsområde visar att den samhällsekonomiska lönsamheten påverkas av såväl kostnader som nytta. Högre kostnader för åtgärder än prognostiserat och färre besökare än väntat gav en lägre "ROI" än i den ursprungliga studien. När "verkliga" data ersatte de prognoser som gjordes innan friluftsområdet öppnade framkom att Bynäset bidrog med cirka 7 kronor i nytta för varje krona som har satsats. Det visar på en betydande samhällsekonomisk lönsamhet, även om resultatet fortfarande är osäkert. Justeringen visar emellertid att ju mer information som samlas in, desto mer precist blir resultatet. Resultatet att nyttan är 7 kronor för varje satsad krona på friluftsliv går dock inte att använda för att argumentera för satsningar generellt. Detta eftersom varje investering är unik. I Finland anges att bidraget till den lokala ekonomin är 10 euro för varje euro i statliga medel, samtidigt som man är tydlig med att förhållandet skiljer sig mellan olika nationalparker och att bidraget till den lokala ekonomin är större för de nationalparker som ligger i turistområden än för de som ligger i närheten av stora städer.

När man pratar om nyttan för varje satsad krona är det viktigt att ha i åtanke att investeringar i friluftsliv kommer att ha fördelningseffekter. Att en satsad krona ger 7 eller 10 kronor i nytta betyder inte nödvändigtvis

att de satsade pengarna kommer från samma personer som kan tillskansa sig nyttan av investeringen. Detta gäller oavsett om man tittar på samhällsekonomiskt värde eller ekonomiska effekter.

En slutsats som kan dras är att antalet besökare är avgörande för det totala samhällsekonomiska värdet. Att locka fler besökare gör att det samhällsekonomiska värdet av friluftsliv ökar, även utan att ytterligare investeringar i förbättringar görs. För lokala ekonomiska effekter är både antal besökare och andelen konsumtionsutgifter som blir kvar i den lokala ekonomin av vikt. Större ekonomiska effekter handlar inte bara om antalet besök utan även om att få till stånd satsningar som bidrar till att hålla kvar intäkterna på lokal nivå.

Fallstudien av Koli nationalpark visar vidare på att besökarprofilen är viktig. Nationalparker där besökarna huvudsakligen utgörs av den lokala befolkningen och där det mest görs dagsbesök bidrar endast i liten utsträckning till ekonomiska effekter, medan nationalparker där besök är förknippade med tillresta besökare och övernattning bidrar i högre grad till "nya pengar" lokalt. En slutsats av det är att det är mer lämpligt att värdera friluftsinvesteringar i urbana områden genom samhällsekonomisk värdering än genom värdering av ekonomiska effekter.

De refererade fallstudierna visar därutöver på en problematik i att uppskatta värdet av friluftsområden eftersom effektsambandet är svagt mellan investeringar och antalet besökare. Det är vanskligt att göra träffsäkra prognoser och att koppla befintliga investeringar till antal besökare. För mer ambitiösa skattningar skulle kunskapen behöva utökas om effektsambanden mellan olika faktorer som kan påverka besöksbenägenheten exempelvis lokala faktorer om alternativa möjligheter till friluftsliv i närheten eller vad som lockar långväga besökare till besök i nationalparker eller vad som bestämmer val av vandringsled.

7 VÄGLEDNING VID VÄRDERING

I detta kapitel presenterar vi ett förslag på tillvägagångssätt vid värdering av en potentiell investering eller en redan befintlig investering i friluftsliv (exempelvis ett friluftsområde eller en vandringsled). Innan en värdering påbörjas bör det vara tydligt vad det är för projekt det finns planer på att genomföra och varför planerna på att genomföra detta projekt finns. Det kan exempelvis handla om planer på att anlägga en ny vandringsled eller planer för hur ett naturområde ska användas. Det kan också handla om att titta bakåt för att se om en tidigare investering i friluftsliv har varit lönsam.

Innan arbetet med själva värderingen sätts i gång bör också ett antal punkter gås igenom för att säkerställa att det är tydligt vad man vill få ut av värderingen och vilka förutsättningar som finns för att göra en värdering. Dessa punkter presenteras i figur 6.

Figur 6. Arbetsprocess inför en värderingsstudie.

Inför genomförande av en värderingsstudie är det viktigt att besvara frågor om varför och vad syftet är med värderingen. Att besvara dessa frågor kan visa sig vara svårare än förväntat, men ger fördelar i längden. Om svaret på frågan "varför" är "Vi söker värdet av Skåneleden?" stöter vi på en rad följdfrågor, exempelvis vem resultatet ska presenteras för. Är det ett underlag inför ett politiskt beslut eller är det finansiärer till en investering som vill illustrera värdet av redan genomförda åtgärder?

En annan följdfråga som vi behöver besvara är vem som är målgruppen – är det invånarna i Skåne, användarna av ledsystemet eller det lokala näringslivet? Målgrupperna kan uppleva olika värden av ledsystemet och svaret på frågan har också bäring på val av metod. De upplevelsevärden som berör användarna är förknippade med olika aktiviteter så som vandring, löpning och cykling. Om användarna är målgrupp faller valet på samhällsekonomisk värdering. Företrädare för det lokala näringslivet kan vara intresserade av marknadspotentialen för uthyrnings- eller restaurangverksamhet och då är värdering av ekonomiska effekter bättre lämpat.

En annan fråga som är viktig, är om vi är intresserade av summan av värden eller om förändringen av värden är viktigare? Stora siffror som framhäver värdet av genomförda åtgärder fångar uppmärksamhet och kan också öka medvetenheten. Till exempel kan den årliga summan av alla nyttor för användarna av leden vara användbar för att kommunicera både omfattningen av påverkan och om investeringen varit samhällsekonomiskt lönsam. Alternativt kan man vilja redovisa den årliga summan av "nya pengar" som blir till ett ökat förädlingsvärde i den skånska ekonomin under ett år. När det gäller beslutsfattande på projektnivå är sådana summor mindre användbara. Då är det i stället viktigare att ta reda på om investeringen i nästa steg är värd kostnaden, det vill säga nyttan eller den ekonomiska effekten av förändringen. I detta fall är det att föredra att fokusera på det specifika området av ledsystemet snarare än att försöka värdera hela nätverket.

Beroende på om det är en befintlig eller en potentiell framtida investering i friluftsliv som ska värderas, är olika metoder lämpliga att använda. I tabell 13 presenteras en översikt över i vilka situationer respektive metod är möjlig att använda. I avsnitt 7.1 och 7.2 beskrivs tillvägagångssättet mer ingående, uppdelat på de två värderingsinriktningarna – samhällsekonomisk värdering och värdering av ekonomiska effekter.

Tabell 13 Metoder för samhällsekonomisk värdering och för värdering av ekonomiska effekter, befintlig respektive ny investering

	Metoder för samhällsekonomisk värdering	Metoder för värdering av ekonomiska effekter
Värdering av en befintlig investering	• Resekostnadsmetoden • Hedonisk prissättning • Betingad värdering • Valexperiment Värdeöverföring	• Direkta effekter: konsumtionsdata för tillresta besökare + "capture rate" • Direkta effekter + spridningseffekter: Regional input-outputtabell eller regionalekonomisk input-output modell "Sekundära data"
Värdering av en ny investering	• Betingad värdering • Valexperiment Värdeöverföring	• Beräkning av förädlingsvärde under investerings- respektive driftsperiod • Regionalekonomisk input-outputmodell + investeringskostnad och prognos för konsumtionsdata

7.1 SAMHÄLLSEKONOMISK VÄRDERING

Vid en samhällsekonomisk värdering av friluftsliv är målet att hitta ett värde som inte kan observeras på marknaden. Det sanna värdet av friluftsliv, om man så vill, går alltså inte att mäta utan behöver uppskattas. Detta kan göras med hjälp av olika metoder, som var och en har förtjänster och brister i hur väl de klarar av att uppskatta värdet. Egenskaper som varierar mellan olika metoder är bland annat deras förmåga att kunna värdera en potentiell framtida investering, deras förmåga att kunna hantera olika former av felkällor och kostnaden som de är förenade med.

Om det är det samhällsekonomiska värdet man ska till att uppskatta, finns det ett antal potentiella metoder att välja på. I kapitel 4.1 beskrev vi vilka metoder som finns tillgängliga, vilka värden respektive metod fångar och för- och nackdelar metoderna har. Exempel på tillämningar för friluftsliv finns refererade i två av fallstudierna och studier som refereras i Bilaga 1. Tabellerna nedan (tabell 14–18) ger en kort överblick över när respektive metod passar att använda, vilket dataunderlag och kunskap som behövs för användning, vilken kostnad metoderna är förenade med samt för- och nackdelar med respektive metod.

Tabell 14. Resekostnadsmetoden, en översikt av metoden.

Resekostnadsmetoden	
Användningsområde	Kan användas för att uppskatta värdet på befintliga friluftsområden, vandringsleder etcetera.
Nödvändigt dataunderlag	- För att metoden ska kunna användas behövs information kring antal besökare/användare samt resekostnaden för respektive besökare/användare. - Dessutom behövs information om storlek på sällskapet, transportsätt, restid, startpunkt för resa, andra besöksmål under resan och socioekonomiska data.
Svårighetsgrad	Expertkunskap krävs för att veta vilken data som behöver samlas in och hur data ska analyseras för att härleda nyttan (det vill säga konsumentöverskottet).
Kostnad	- Tenderar att vara relativt dyrt då mycket data behöver samlas in och analyseras. - Om befintlig besökarundersökning samlat in underlag om transportsätt, startpunkt för resan och andra besöksmål under resan samt resesällskapets storlek, kan förenklad tillämpning med zonal resekostnadsansats göras till lägre kostnad.
Fallgropar	Metodens namn (resekostnadsmetoden) gör att kostnaderna för resan ibland förväxlas med nyttan.
För-/nackdelar	- Fördel: Ger en värdering baserad på faktiskt beteende kopplad till användning av befintligt friluftsområde. Kan inte tillämpas för att värdera ett ej befintligt, planerat friluftsområde. - Nackdel; Svår att tillämpa om friluftsområdet/vandringsleden utgör en begränsad del av resan. Lämpar sig inte för nytt friluftsområde eller för mätning av friluftsområdets kvalitet eller storlek.

Tabell 15. Hedonisk prissättning, en översikt av metoden.

Hedonisk prissättning	
Användningsområde	Kan användas för att uppskatta befintliga grönytors värde och hur värdet beror på sort, storlek och kvalitet.
Nödvändigt dataunderlag	- För att metoden ska kunna användas krävs i första hand data kring bostadsförsäljningar på olika avstånd till friluftsområden (sannolikt ej tillämpligt för vandringsleder). - Dessutom behövs en relativt stor mängd data på kontrollvariabler samlas in för att kunna få fram ett kausalt samband, däribland antal rum, typ av fastighet, tomtstorlek, demografi mm.
Svårighetsgrad	Kräver kunskaper inom datahantering och regressionsanalys vilket innebär att expertkunskaper krävs för att metoden ska kunna användas.
Kostnad	Tenderar att vara relativt dyrt då mycket data behöver samlas in och analyseras.
För-/nackdelar	- Fördel: Ger en värdering baserad på faktiskt beteende på fastighetsmarknaden. - Nackdel: Kan bara användas på platser där det skett tillräckligt många bostadsförsäljningar och kan inte uppskatta värdet på framtida investeringar i friluftsliv.

Tabell 16. Betingad värdering (Contingent valuation), en översikt av metoden.

Betingad värdering (BV)	
Användningsområde	Kan användas för att uppskatta värdet på befintliga friluftsområden och för potentiella frilufts-investeringar. Exempelvis värdet av nya leder eller förbättringar av befintliga leder.
Nödvändigt dataunderlag	- För att metoden ska kunna användas behöver enkät- eller intervju svar samlas in över hur potentiella användare värderar investeringen (förändringen). - Kräver svar från många respondenter för resultatens tillförlitlighet. - För att kunna skatta vad som förklarar betalningsviljan hos individer behövs även uppgifter om socioekonomiska faktorer samlas in genom enkäten. En uppskattning av antal användare behövs också för att ge en siffra på det totala värdet.
Svårighetsgrad	- Kräver kunskaper kring hur frågor om betalningsvilja ska utformas och testas. - Dessutom krävs kunskaper kring om hur svaren ska analyseras.
Kostnad	- Tenderar att vara relativt kostsam då frågeformulär behöver testas och det krävs ett stort antal svar. - Dessutom behövs resurser för datahantering och analys av insamlade data
Fallgropar	Risk för övervärdering om inte utformningen av frågor om betalningsvilja görs med omsorg.
För-/nackdelar	- Fördel: Kan användas för att estimerar värdet på investeringar innan de görs. - Nackdel: Baserar inte på faktiskt beteende på marknaden.

Tabell 17. Valexperiment (Choice experiment), en översikt av metoden.

Valexperiment (VE)	
Användningsområde	Kan användas för att uppskatta värdet på potentiella friluftsinvesteringar. Exempelvis värdet av nya leder eller förbättringar av befintliga leder.
Nödvändigt dataunderlag	Metoden kräver att enkätsvar samlas in. Enkäterna ser dock lite annorlunda ut då de innehåller diskreta valalternativ (se exempel i Bilaga 1).
Svårighetsgrad	Kräver precis som BV kunskaper kring hur enkäter ska utformas för att få fram den information man är ute efter. Kräver också kunskaper kring hur de diskreta svaren ska användas och kopplas till konsumentöverskottet.
Kostnad	- Tenderar att vara relativt dyrt av samma anledningar som BV. - Antalet respondenter behöver emellertid inte vara lika stort som för BV.
För-/nackdelar	- Fördel: Kan användas för att estimerar värdet på befintliga och framtida investeringar innan de görs. Eftersom enkätfrågorna i större utsträckning än för BV liknar de val individer gör på marknader tillskrivs VE större tillförlitlighet än BV. - Nackdel: Baseras inte på faktiskt beteende på marknaden.

Tabell 18. Värdeöverföring (Benefit transfer), översikt av metoden.

Värdeöverföring	
Användningsområde	- Kan användas för att värdera såväl befintliga som framtida investeringar i friluftsliv. - Värdeöverföring är dock egentligen ingen metod i sig utan använder sig av resultat från tidigare studier som använt någon av de ovanstående metoderna i tabell 14-16.
Nödvändigt dataunderlag	- För att metoden ska kunna användas behövs värderingsdata från tidigare studier. Det kan till exempel vara betalningsvilja för att besöka ett naturområde. Det är en fördel om värdet av friluftsliv uttrycks per person och aktivitetsdag. - Utöver det behövs besökar-/användardata för den friluftsinvestering som värderas (om det är en kommande investering behöver denna siffra uppskattas).
Svårighetsgrad	- Kunskaper behövs för att bedöma kvalitet och överförbarhet av tidigare studier. - Vilka kunskaper som i övrigt krävs beror på i vilken grad värderingsdata från tidigare behöver bearbetas för att kunna appliceras på investeringen som ska värderas. Ju mindre bearbetning som krävs, desto mindre kunskaper behövs.
Kostnad	Kan genomföras till betydligt lägre kostnad än metoderna ovan, som tar fram primära data.
För-/nackdelar	- Fördel: Kan vid tillgång till schablonvärden användas utan någon specifik kunskap inom samhällsekonomisk värdering. Kräver betydligt mindre tid och resurser än användning av de samhällsekonomiska värderingsmetoderna i tabell 14-16. - Nackdel: Är beroende av att det finns schablonvärden eller tidigare studier av god kvalitet som är genomförda på en friluftsinvestering som är tillräckligt lik den som ska värderas.

7.1.1 Vår rekommendation

Vilken värderingsmetod som bör användas är starkt beroende av vad det är som ska värderas och vilka resurser som finns tillgängliga för värderingen. Resekostnadsmetoden eller hedonisk prissättning är möjliga att använda för att värdera redan befintliga friluftsområden, medan betingad värdering (BV) och valexperiment (VE) kan användas både för att värdera befintliga och framtida investeringar i friluftsliv. Resekostnadsmetoden är lämplig vid värdering av befintliga naturområden för friluftsliv, medan hedonisk prissättning är begränsat till naturområden där besökarna till stor del utgörs av boende i närområdet och där data på bostadsförsäljningar finns lättillgänglig. Betingad värdering (BV) och valexperiment (VE) kan

användas för att finna det samhällsekonomiska värdet på exempelvis utbyggnad av nya leder, förbättrad skyltning vid leder eller andra liknande friluftsåtgärder. Gemensamt för alla dessa värderingsmetoder är dock att de kräver kunskaper inom samhällsekonomisk värdering och relativt stora resurser för att genomföra. Det kan innebära att kostnaderna för värderingen riskerar att överstiga nyttan av att få ett bättre beslutsunderlag. Vidare kan de höga kostnaderna och expertkunskaperna som krävs utgöra ett hinder för att sådana värderingar överhuvudtaget ska vara genomförbara. I dessa fall kan värdeöverföring vara ett bra alternativ, och ibland det enda möjliga alternativet. Även om man behöver hålla i minnet att värdeöverföring ger mer osäkra resultat än en fullständig värderingsstudie, kan värdeöverföring vara tillräcklig som beslutsunderlag särskilt vid relativt begränsade investeringar.

I en metodöversikt av samhällsekonomiska analyser sammanfattar författarna rekommendationer för värdeöverföring. Rekommendationerna är baserade på vetenskaplig litteratur och den danska miljöstyrelsens vägledning (Kiström & Bonta Bergman, 2014) .

- Värdeöverföring bör förlita sig på transferering av punktvärdesestimater (fallstudierna för Bynäset och Kåringboda använder punktestimater), snarare än av andra typer av värdeöverföring (exempelvis värdeöverföring baserad på efterfrågefunktion som skattats med hjälp av tidigare studier).
- Värdeöverföring är lämpligt för direkta användarvärden snarare än indirekta värden och icke användarvärden.
- Bör främst användas för familjära icke-marknadsprissatta varor och tjänster.
- Vid värdeöverföring bör studier väljas som är så lika policyområdet så möjligt.
- Vid användning av punktvärdesestimater bör noggranna motiveringar ges om ett studieområde används, som har väsentligt skilda avstånd och antal substitut, i jämförelse med policyområdet.
- Om värdeöverföring görs mellan länder (och områden inom landet), bör studier väljas från länder med liknande inkomstnivåer, liknande inkomstfördelning och liknande kulturella förhållanden.
- Äldre värderingsstudier bör användas med försiktighet när en värdeöverföring ska göras.

Tyvärr är utbudet av svenska studier som undersökt betalningsvilja för investeringar i friluftsliv litet. Befintliga studier har dessutom flera år på nacken. Cole med flera (2018) använder en årlig betalningsvilja på 956 kronor per besökare i naturområdet Bynäset. Det kan emellertid vara problematiskt att använda årlig betalningsvilja om det saknas information kring hur många besök respektive besökare gör om året. Det finns ett fåtal svenska studier som estimerat värdet av enskilda besök till naturområden. Ezebilo (2016) finner exempelvis att ett besök till ett svenskt naturområde med genomsnittligt rekreationsvärde för olika naturtyper är värt 526 kronor, medan Norman med flera (2010) finner ett värde i intervallet 110–174 kronor per friluftsbesök i skogsområden i Skåne och Blekinge. Dessa siffror skulle möjligtvis kunna användas för värdeöverföring vid värdering av andra naturområden, men det är viktigt att vara medveten om att det skulle vara förenat med stora osäkerheter. Siffran i Cole med flera (2018) kommer från en estimering i Mattson & Li (1994) och är alltså över 30 år gammal. Själva enkäten som resultatet i Ezebilo (2016) baseras på genomfördes under 2007 och 2008 och även den värderingen är alltså relativt gammal. Norman med flera (2010) baserar sina resultat på en enkät från 2006 och estimeringarna är således i praktiken i stort sett lika gamla som i Ezebilo (2016). Noteras kan att den nytta för vandring i skog som används för värdeöverföring i fallstudien för Kåringboda (Tyrväinen, et al., 2014) är i samma storleksordning som Norman med flera (2010). Naturvårdsverket sammanställde rekreationsvärden för fjäll och skog baserat på 13 tillgängliga svenska studier från perioden 1987-2001 (Kinell, et al., 2009). Vid värdeöverföring bör om möjligt nyare studier väljas. När äldre studier används bör de räknas upp mot KPI för att ta hänsyn till inflation. Andra förändringar som skett över tid är svårare och ibland omöjliga att ta hänsyn till.

Det är inte bara det faktum att de svenska värderingsstudierna har några år på nacken som bidrar till estimeringarnas osäkerhet. Olika naturområden har dessutom olika egenskaper när det kommer till storlek, kvalitet, tillgänglighet et cetera, vilket spår på osäkerheten vid värdeöverföring. Om någon av ovanstående

siffror används för att värdera ett naturområde måste de kompletteras med antalet besökare under ett år för att kunna räkna ut det samhällsekonomiska värdet. För andra typer av investeringar i friluftsliv har vi inte hittat några svenska studier som estimerar en betalningsvilja som kan användas för värdeöverföring. På grund av de osäkerheter som är förknippade med värdeöverföring bör känslighetsanalys tillämpas. Kriström och Bonta Bergman föreslår att värderingen varieras med 25-40 procent (Kriström & Bonta Bergman, 2014). Schablonvärden skulle underlätta för användare och kunna baseras på kvalitetssäkrade värden vid värdeöverföring. Tidigare har monetära schablonvärden för miljöförändringar publicerats av Naturvårdsverket (Kinell, et al., 2009). Den uppdatering som gjordes på uppdrag av Jordbruksverket berörde dock främst schablonvärden för vatten- och luftföroreningar samt kemikalier (Söderqvist & Wallström, 2017).

I USA och Kanada finns det en databas med en sammanställning av estimerade samhällsekonomiska schablonvärden av olika friluftaktiviteter (Rosenberger, 2016). Den senaste uppdateringen kom 2016 och innefattade 421 studier med totalt 3 192 estimerade värderingar för en rad olika friluftaktiviteter. Om man i Sverige hade haft tillgång till en liknande databas med aktuella estimerade värderingar, om än i betydligt mindre skala, hade det funnits förutsättningar för olika aktörer, exempelvis kommuner, att på ett relativt enkelt och billigt sätt göra värderingar av olika typer av friluftsliv. Som det ser ut idag saknas sådana förutsättningar.

7.2 VÄRDERING AV EKONOMISKA EFFEKTER

Vid värdering av ekonomiska effekter av friluftsliv är målet att finna de betalningsströmmar som kan förknippas med friluftsliv. Metoden syftar till att beräkna de ekonomiska effekterna av "nya pengar" som spenderas av besökare i ett friluftsområde, nationalpark eller i samband med nyttjande av en vandringsled. Eftersom utövarna av friluftsliv kan vara både personer som bor på orten och tillresta besökare är det viktigt att avgränsa bort den lokala befolkningens konsumtion. Detta eftersom lokalbefolkningen hade gjort inköp på plats oavsett.

Beräkningen av ekonomiska effekter kan göras av direkta effekter eller av direkta effekter plus spridningseffekter. Oavsett om beräkningen av ekonomiska effekter avser direkta effekter eller totala effekter (direkta + indirekta + inducerade), behövs data både om antal besök och om konsumtionsutgifter per besök (alternativt per besökare) uppdelat på utgiftstyp. För att fånga effekterna av de penningströmmar som blir kvar lokalt behöver uppskattningar göras av "capture rate". Detta för att fånga de pengar som tillförs. När spridningseffekter ska omfattas är underlag om lokala multiplikatorer nödvändiga. Multiplikatorer kan härledas från input-outputtabeller eller beräknas med regional input-outputmodell.

I de fall värdering görs av ekonomiska effekter inför en investering i friluftsliv kan det vara befogat att dela upp effekterna i två faser. Ekonomiska effekter under investeringsperioden och ekonomiska effekter under driftsperioden. Under investeringsperioden kan de ekonomiska effekterna avse effekterna lokalt av inköp av mark (betalning för avtalstecknande och lantmäteritjänster), eventuella betalningar till företag som ställer i ordning eller sanerar mark och till företag som anlägger och märker ut leder samt uppför eventuella servicebyggnader för användarna. I den litteratur som sammanfattas i Bilaga 1 saknas dock beräkningar av ekonomiska effekter under investeringsperioden (undantaget utgörs dock av studien av sysselsättningseffekter av sakanslag där den regionala input-output modellen Raps användes för att beräkna sysselsättningseffekter av offentliga medel för betalningar till bland annat bygg- och anläggningsbranschen för investeringar i friluftsliv (WSP, 2016)). I litteraturen görs inte heller beräkningar av ekonomiska effekter av de pengar som läggs på underhållsarbeten under driftfasen.

Tillämpningarna av input-output metod för ekonomiska effekter av friluftsliv följer istället upp friluftsutövarnas konsumtion och bidrag till intäkter och förädlingsvärde i den lokala ekonomin. Dessa ekonomiska effekter är

förknippade med driftsfasen. Tabellen nedan sammanfattar input-outputmetoden för att värdera ekonomiska effekter av friluftsliv.

Tabell 19 Översikt av input-outputmetod för beräkning av ekonomiska effekter

Input-outputmetod	
Användningsområde	• Kan användas för att beräkna ekonomiska effekter av befintliga friluftsinvesteringar. Kan även användas inför investeringar i friluftsliv, men i litteraturen förekommer snarare studier som jämför kostnader för evenemang än kostnader för friluftsliv med ekonomiska effekter. • Input-output metoden används för att beräkna hur mycket pengar till den lokala ekonomin som genereras av friluftsutövarnas konsumtion. • Det ekonomiska bidraget kan avse direkta effekter av betalningar till lokala företag (som säljer varor och tjänster till tillresta friluftsutövare) och spridningseffekter (de lokala företagens inköp i nästföljande led och ökade inkomster för anställda). • Beräkningen av direkta effekter och spridningseffekter kan avse olika monetära effekter: intäktseffekter, förädlingsvärde och inkomster eller avse sysselsättning.
Nödvändigt dataunderlag	• Data om besökare och besökarnas konsumtionsutgifter efter utgiftstyp behövs för att beräkna direkta effekter. Om handkalkyl används är uppskattningar av "capture rate" nödvändig för att beräkna direkta intäktseffekter. • Beräkning av förädlingsvärde och spridningseffekter kräver multiplikatorer på lokal eller regional nivå. För att beräkna spridningseffekter kan regional input-outputmodell användas. Handkalkyl kräver härledning av multiplikatorer från input-output tabeller.
Svårighetsgrad	• Kunskap behövs för att samla in relevant data och expertkunskap krävs vid dataanalys. Härledning av lokala multiplikatorer är förenat med en betydande arbetsinsats. • Användning av regional input-outputmodell underlättar arbetet betydligt.
Kostnad	• Är resurskrävande.
Fallgropar	• Risk för att metoden överdriver de positiva effekterna, vilket exempelvis kan bero på att lokalbefolkningens utgifter inkluderats och att alternativkostnad ej beaktats. • Avsaknad av "capture rate" och överdrivna multiplikatorer är andra potentiella felkällor som överskattar effekterna. • Risk för överdrivna slutsatser om lönsamhet om lokala intäktseffekter jämförs mot kostnader. Vid jämförelse med kostnader är det förädlingsvärde som bör användas.
För-/nackdelar	• Fördel: Kraftfull metod för att fånga marknadsaktiviteten som tillresta friluftsutövare bidrar med till den lokala ekonomin. • Nackdel: Fångar inte det samhällsekonomiska värdet. Svagt effektsamband mellan friluftsinvestering och friluftsutövarnas konsumtionsutgifter.

Av olika skäl saknas ofta tillgång till multiplikatorer på rätt geografisk nivå och kostnaderna som är förknippade med framtagande av multiplikatorer kan vara stora. I likhet med värdeöverföring som kan användas för att beräkna det samhällsekonomiska värdet av friluftsliv, kan en förenkling vara att beräkna ekonomiska effekter baserat på tidigare framtaget underlag, det vill säga på sekundära data och sekundära källor.

Tabell 20 input-output-metod baserad på sekundära källor

Input-outputmetod baserad på sekundära källor	
Användningsområde	- Kan användas för att värdera befintliga investeringar i friluftsliv (potentiellt även för att bedöma framtida investeringar). - Input-output baserad på sekundära data är ingen egen metod utan använder sig av resultat från tidigare studier som indata för att beräkna ekonomiska effekter.
Nödvändigt dataunderlag	Tidigare studier behövs för liknande områden av läckage ("capture rate") och multiplikatorer. Befolkningstäthet är en förhållandevis bra "proxy" för att avgöra vad som är liknande. Detta eftersom tätheten är nära korrelerad med storleken på multiplikatorer och läckage.
Svårighetsgrad	- Användning av tidigare framtagna multiplikatorer i publicerade källor bedöms förenkla arbetet. - Ekonomiska effekter baseras på betalningsströmmar och är därför ofta enklare att förstå för "icke ekonomer" än samhällsekonomisk värdering.
Kostnad	Kräver betydligt mindre tid och kostnader än input-outputanalys baserat på primära källor.
Fallgropar	Samma som vid studier som baseras på primära källor.
För-/nackdelar	- Fördel: Kan användas utan specifik kunskap om input-outputmodellering. Kräver betydligt mindre tid och resurser än en input-outputanalys som baseras på primära källor. - Nackdel: Är beroende av att det finns publicerade studier med jämförbara geografiska områden och förutsättningar i övrigt. - Större osäkerhetsfaktorer än vid användning av primära källor.

I en rapport som givits ut av UNESCO (2021) finns rekommendationer och viss vägledning om källor för data och underlag. Rekommendationen är att beräkningarna bör grundas på primärdata (det vill säga data som har samlats in på aktuell plats) och att de ekonomiska effekterna baseras lokala input-outputsamband. I nedanstående tabell redovisas tre nivåer av noggrannhet vid beräkningar av ekonomiska effekter.

Tabell 21 Nivå av noggrannhet vid genomförande av beräkning av ekonomiska effekter Källa: egen bearbetning av (UNESCO, 2021)

Nivå av noggrannhet	Antal besökare	Konsumtionsutgifter	Ekonomiska multiplikatorer
Svag	Besöksräkning (alternativt uppgifter från liknande område för prognos)	Sekundärdata från liknande område (antingen efter typ av utgift eller totalt)	Multiplikatorer på aggregerad nivå och "capture rate" för liknande område från publicerad källa
God	Besöksräkning (om möjligt besökare efter segment)	Sekundärdata från liknande område efter typ av utgift	Multiplikatorer och "capture rate" per utgiftstyp för liknande område från publicerad källa
Mycket god	Besökarundersökning på plats för att dela in besökare i segment	Konsumtionsutgifter efter typ av utgift och per segment av besökare	Multiplikatorer på lokal nivå härledda från input-output tabeller för aktuell geografi

7.2.1 Vår rekommendation

Ekonomiska effekter kan beräknas med handkalkyl eller i regional input-outputmodell. Data om konsumtionsutgifter efter utgiftstyp och antal besökare behöver samlas in oavsett och den lokala befolkningens konsumtion bör avgränsas bort. Dessa data har traditionellt samlats in i besökarundersökningar, men betalkortsdata kan vara ett alternativ. Användning av betalkortsdata ger visserligen mer tillförlitliga uppgifter om konsumtion, men betalkortsdata kan försvåra identifieringen av rätt

population (tillresta friluftsutövare). För friluftslivsinvesteringar som huvudsakligen attraherar lokalbefolkningen rekommenderas dock inte input-output metoden.

Eftersom det i Sverige inte publiceras regionala input-outputtabeller, innebär det ett stort hinder för beräkning av spridningseffekter. Vår rekommendation är att om möjligt använda en regional input-outputmodell för beräkning av ekonomiska effekter. Fördelen med att använda en regionalekonomisk input-outputmodell, är att lokala input-outputsamband är inbyggda, vilket gör att modellen automatiskt tar hänsyn till läckage och tillämpar multiplikatorer som är förknippade med den valda geografiska avgränsningen. Raps är en regional input-outputmodell som kan användas för svenska förhållanden. Modellen förvaltas av Tillväxtverket och används av bland annat länsstyrelser, regioner och konsultföretag.

Den lägsta geografiska nivån i Raps är kommun, vilket vi bedömer är tillräckligt eftersom analyser som berör en kommun eller en grupp av kommuner ofta är på en tillräckligt låg geografisk nivå för friluftsliv. Branschfördelningen i Raps är dock något grövre än önskvärt eftersom näringsgrenarna parti- och detaljhandel är summerade, vilket också gäller branscherna kultur och sport. Även om branschindelningen är grov för berörda branscher är tillförlitligheten i de skattningar som kan göras god. Eftersom Raps beräknar förädlingsvärde, lämpar sig modellen för att jämföra beräkningsresultatet med kostnaden för investeringen.

Om medel saknas för att genomföra handkalkyl baserad på primära data eller med regional input-outputmodell, kan användning av sekundära källor vara ett alternativ. Om värderingen av ekonomiska effekter baseras på sekundära data bör publicerade källor användas. Användning av sekundära data sker dock på bekostnad av noggrannhet. För Jämtland-Härjedalen har regionala multiplikatorer och importandelar (motsvarande läckage) skattats i en doktorsavhandling (Kronenberg, 2022). I avhandlingen finns multiplikatorer för intäktseffekter, sysselsättning och förädlingsvärde, men bara för Jämtland-Härjedalen. Vi har inte identifierat andra publicerade källor av turism- eller friluftslivsrelaterade regionala multiplikatorer för svenska förhållanden. Närmast till hands kan vara de finska sysselsättnings- och intäktsmultiplikatorerna. De finska multiplikatorerna gäller dock intäktseffekter, vilket innebär att det monetära resultatet inte är lämpat för att jämföra med investerade summor.

För att underlätta arbetet för aktörer som önskar värdera ekonomiska effekter av friluftsliv är användning av den regionala input-output modellen Raps en möjlighet. Värdering av ekonomiska effekter baserat på sekundära källor kan vara möjlig, men idag saknas ofta förutsättningar på grund av att det råder brist på publicerade källor av "capture rate" och multiplikatorer för intäktseffekter, sysselsättning och förädlingsvärde för svenska förhållanden.

7.3 SLUTSATSER

Innan en ekonomisk värderingsstudie genomförs är det viktigt att veta varför studien ska göras och för vem resultatet ska presenteras. Om studien genomförs inför en investering i friluftsliv är kostnadsnyttoanalys lämplig och då är samhällsekonomisk värdering bättre lämpat än en studie av ekonomiska effekter. Ett skäl till det är att färre antaganden behöver göras, vilket begränsar källorna till osäkerhet. Ett annat är att samhällsekonomisk kostnadsnyttoanalys baseras på en väl förankrad metod för investeringar vars nyttor uppkommer utanför marknader. Om värderingsstudien ska göras för att illustrera vilka värden som har skapats av tidigare investeringar kan såväl samhällsekonomisk värdering som ekonomiska effekter vara tillämpliga. I detta fall är metodvalet snarare avhängigt av målgrupp. Är det utövarna av friluftsliv som är målgrupp faller valet på samhällsekonomisk värdering, medan värdering av ekonomiska effekter är bättre lämpat om målgruppen är det lokala näringslivet.

Användning av input-outputmetoden för att mäta ekonomiska effekter kan stärka argumenten för underhåll och investeringar som förbättrar kvaliteten på ett befintligt friluftsområde. Detta eftersom friluftsliv genererar

konsumtionsutgifter från tillresta besökare som i sin tur bidrar till lokala intäktseffekter, förädlingsvärde och sysselsättning. En väl genomförd studie av ekonomiska effekter kan visa på potentialen för det lokala näringslivet av satsningar på friluftsliv. Lokala näringsidkare kan även uppmuntras till investeringar i exempelvis kost och logi i anslutning till vandringsleder, nationalparker eller andra friluftsområden och detta kan göras i anslutning till en kvalitetsförbättring av friluftslivet.

En fråga som ofta ställs är om det samhällsekonomiska värdet summeras med ekonomiska effekter. Svaret på frågan är "nej" eftersom metoderna mäter olika saker. Samhällsekonomisk värdering avser friluftsutövarnas nytta och nyttan kan inte observeras på marknader, medan värdering av ekonomiska effekter kan observeras på marknader i och med att den utgår från tillresta friluftsutövaras betalningar för konsumtion i anslutning till utövande av friluftsliv. Vad metoderna mäter sammanfattas kort i punktform:

- Samhällsekonomiskt värde består för individer av nytta (konsumentöverskott), vilket är "mervärde utöver betalning" och för företag av producentöverskott (motsvarar ungefär begreppet "vinst").
- Ekonomiska effekter är betalningsströmmar i ekonomin som ger upphov till förädlingsvärde, varav en del används för betalning av löner, vilket ger individer "inkomster" och det som återstår bidrar till företagets vinster. Individerna kan använda inkomsterna för konsumtion, vilket möjliggör "mervärde utöver betalning", men mervärdet för konsumtionen ingår inte i ekonomiska effekter.

En brist som vi har identifierat är att det i mångt och mycket saknas underlag av god kvalitet som svenska aktörer kan använda för värdeöverföring vid värdering av olika typer av investeringar i friluftsliv. Det finns ett fåtal studier som har värderat olika typer av naturområden, men dessa baseras på data från relativt långt tillbaka i tiden. Det innebär att det är förknippat med stora osäkerheter att använda resultaten från dessa studier för värdeöverföring idag. Hade man i Sverige haft tillgång till en databas med en stor mängd aktuella estimerade värderingar från studier i en svensk kontext, likt Rosenberger (2016) i USA/Kanada (om än i mindre skala), hade det funnits förutsättningar för olika aktörer, exempelvis kommuner, att på ett relativt enkelt och billigt sätt göra samhällsekonomiska värderingar av olika typer av friluftsliv. Bristen på tillgängliga studier gör emellertid att sådana förutsättningar i dagsläget saknas.

Det råder även brist på underlag för värdering av ekonomiska effekter baserat på sekundära källor. Vi har identifierat endast en publicerad källa av "capture rate" och regionala multiplikatorer för intäktseffekter och förädlingsvärde och den är begränsad till Jämtland-Härjedalen. I Finland har regionala multiplikatorer för intäktseffekter och sysselsättning publicerats för typregioner baserade på befolkningstäthet. Det är svårt att säga med vilken precision det går att föra över de täthetsbaserade finska multiplikatorerna till Sverige. Även om de branscher som berörs av direkta effekter torde vara relativt lika, bör försiktighet iaktas eftersom branschstrukturen i följande led kan skilja sig betydligt från svenska förhållanden. Ekonomiska effekter bör i nuläget i möjligaste mån beräknas med regional input-output modell.

Om robusta och tillförlitliga värderingar av svenskt friluftsliv i framtiden ska bli möjliga att utföras på ett enkelt sätt på lokal nivå, krävs det att offentliga aktörer tar ett ansvar för att ta fram enhetligt underlag. För att det ska vara möjligt krävs det också att offentliga medel skjuts till. Att finansiera värdering av friluftsliv med offentliga medel kan motiveras av att tillgång till naturen för utövande av friluftsliv är en kollektiv vara och att allemansrätten ger fri tillgång till naturen för alla personer som vistas i Sverige. Framtagande av schablonvärden för friluftsliv bidrar till att mer samhällsekonomiskt lönsamma beslut kan tas. Underlag baserade på befolkningstäthet för "capture rate" och multiplikatorer skulle bidra till större träffsäkerhet vid värdering av ekonomiska effekter. Företrädesvis skulle ansvaret för att ta fram underlag behöva ligga på statlig nivå eftersom det kan säkerställa att värderingar sker med enhetliga metoder och inte beror på vem som gör studien. Detta är emellertid inget som nödvändigtvis behöver genomföras på kort tid, utan ett bra första steg är att finansiera studier för att aktualisera underlaget om samhällsekonomiska värderingar och studier som skattar "capture rate" och multiplikatorer så att publicerade källor blir tillgängliga för aktörer som inte har möjlighet att använda regionalekonomisk input-output modell.

8 LITTERATURFÖRTECKNING

- Andersson, T. L. M. o. M. L., 2009. *Evenemang – från organisering till utvärdering*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Bowker, J., Bergstrom, J. & J, G., 2007. Estimating the economic value and impacts of recreational trails: a case study of the Virginia Creeper Rail Trail. *Tourism Economics*, 13(2), pp. 241-260.
- Boyle, K. J. & Bishop, R. C., 1985. *The Total Value Of Wildlife: A Case Study Involving Endangered Species*. u.o., u.n.
- Branas, C. C. o.a., 2011. A Difference-in-Differences Analysis of Health, Safety, and Greening Vacant Urban Space. *American Journal of Epidemiology*, pp. 1296-1306.
- Börjesson, M., 2018. *Samhällsekonomiska kalkyler för cykelåtgärder*. VTI PM., u.o.: u.n.
- Chen, X., 2020. Monetary valuation of urban nature's health effects: a systematic review. *Journal of Environmental Planning and Management*, pp. 1716-1737.
- Christie, M., 1999. An Assessment of the Economic Effectiveness of Recreation Policy Using Contingent Valuation. *Journal of Environmental Planning and Management*, pp. 547-564.
- Christie, M., Hanley, N. & Hynes, S., 2007. Valuing enhancements to forest recreation using choice experiment and contingent behaviour methods. *Journal of Forest Economics*, pp. 75-102.
- Cole, S. o.a., 2018. *Nordic urban nature recreation: How to practically integrate economic values in decision-making*, u.o.: Nordiska ministerrådet.
- Crompton, J. L. & Nicholls, S., 2019. Impact on property values of distance to parks and open spaces_ An update of U.S studies in the new millenium. *Journal of Leisure Research*, pp. 127-146.
- Ezebilo, E. E., 2016. Economic value of a non-market ecosystem service: an application of the travel cost method to nature recreation i Sweden. *International journal of biodiversity science, ecosystem services & management*, Volym 12, pp. 314-327.
- Fleckhaus, P. M. & Heldt, T., 2022. *Sustainable recreational trails in Sweden: Is it possible to talk about ROI for hiking trail investments?*, u.o.: Centre for Tourism and Leisure Research, Högskolan i Dalarna.
- Fredman, P., Boman, M., Lundmark, L. & Mattsson, L., 2008. *Friluftslivets ekonomiska värden - en översikt*, Östersund: Forskningsprogrammet Friluftsliv i förändring.
- Heldt, T. & Liss, V., 2013. *Cykelturism och effekter på lokal, regional och nationell nivå: En litteraturgenomgång samt fallstudie på cykelturister i Varberg och på Gotland*. VTI notat 35-2013, u.o.: u.n.
- Huhtala, M., Kajala, L. & Vatanen, E., 2010. *Local economic impacts of national park visitors' spending in Finland: The development process of an estimation method*. Working papers of the Finnish forest research institute., u.o.: u.n.
- Högberg, L., Fredman, P. & Limaie, S., 2023. *Friluftslivets ekonomiska värde - en uppföljande enkätundersökning*, u.o.: u.n.
- Kinell, G. & Söderqvist, T., 2011. *Ekonomisk värdering med scenariometoder: En vägledning som stöd för genomförande och upphandling.*, Stockholm: Rapport 6469, Naturvårdsverket..
- Kinell, G., Söderqvist, T. & Hasselström, L., 2009. *Monetära schablonvärden för miljöförändringar*, u.o.: Naturvårdsverket, rapport 6322.
- Krström, B. & Bonta Bergman, M., 2014. *Samhällsekonomiska analyser av miljöprojekt - en vägledning*, u.o.: Naturvårdsverkets rapport 6628.

- Kronenberg, K., 2022. *New perspectives on socio-economic impacts of tourism A study on the distributive effects of tourism and events on regional employment and income. PhD dissertation..* Östersund: Mittuniversitetet.
- Krutilla, J., 1967. Conservation Reconsidered. *The American Economic Review*, Volym 54 (4), pp. 777-786.
- Lanki, T. o.a., 2017. Acute effects of visits to urban green environments on cardiovascular physiology. *Environmental Research*, pp. 176-185.
- Lee, J. o.a., 2014. Influence of Forest Therapy on Cardiovascular Relaxation in Young Adults. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*, pp. 1-7.
- Lukoseviciute, G., Pereira, N. M. & Panagopoulos, T., 2022. The economic impact of recreational trails a systematic literature review. *Journal of ecotourism*, Volym 21, pp. 366-393.
- Mattson, L. & Li, C.-Z., u.d. u.o.: u.n.
- Mattsson, L. & Li, C., 1994. Sample non-response in a contingent valuation survey – an empirical test of the effect on value inference.. *J. Leisure Res.*
- Mayer, M. o.a., 2010. The economic impact of tourism in six German national parks.. *Landscape and Urban Planning*, 97(2), p. 73–82.
- Metsähallitus, 2025. *Local Economy Impacts of Visitors' Spending in 2024 in Finland's National Parks, National Hiking Areas and Other Protected and Recreational Areas*, u.o.: u.n.
- Naturvårdsverket, 2005. *Den samhällsekonomiska nyttan av cykelåtgärder: förbättring av beslutsunderlag. Rapport 5456.*, u.o.: u.n.
- Naturvårdsverket, 2015. *Besökarundersökning i Sveriges nationalparker – Resultat från sommaren 2014, Naturvårdsverkets rapport 6687*, u.o.: u.n.
- Naturvårdsverket, 2024. *Friluftslivets värden*. [Online]
Available at: <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/friluftsliv/friluftslivets-varden/>
- Naturvårdsverket, 2025. *Uppföljning av målen för friluftslivspolitiken 2023*. [Online]
Available at: <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/friluftsliv/sveriges-friluftslivsmal/uppfoljning-av-malen-for-friluftslivspolitiken/>
- Naumanen, S., 2020. *Kolin kansallispuiston kävijätutkimus 2019* , u.o.: Metsähallitus.
- Norman, J., Ellingson, L., Boman, M. & Mattsson, L., 2010. The value of forests for outdoor recreation in southern Sweden: are broadleaved trees important?. *Ecological Bulletins*, Volym 53, p. 21–31.
- Rosenberger, R. S., 2016. *Recreation use values database - summary*, u.o.: Oregon State University.
- Skogsstyrelsen, 2023. *Skogens rekreativvärden: En förstudie med ett förslag till indikatorer*, u.o.: u.n.
- Statistiska centralbyrån, 2024. *Basfakta företag enligt Företagens ekonomi efter näringsgren SNI 2007*. u.o.:u.n.
- Stiernstrand, O, 1996. The Nordic Model: A theoretical model for economic impact analysis of event tourism. *Festival Management and Event Tourism*, Vol 3, pp. 165-174.
- Söderqvist, T. & Wallström, J., 2017. *Bakgrund till de samhällsekonomiska schablonvärdena i miljömålsmyndigheternas gemensamma prisdatabas. Rapport 2017:8.*, Stockholm: Anthesis Enveco på uppdrag av Jordbruksverket..

Tillväxtverket, 2025. *Turismräkenskaperna*. [Online]

Available at:

<https://tillvaxtverket.se/tillvaxtverket/statistikochanalys/statistikomturism/turismrakenskaperna.2127.html>

Turunen, A. W. o.a., 2023. Cross-sectional associations of different types of nature exposure with psychotropic, anihypertensive and asthma medication. *Occup Environ Med*, pp. 111-118.

Tyrväinen, L., 1997. The amenity value of the urban forest: an application of the hedonic pricing method. *Landscape and Urban Planning*, pp. 211-222.

Tyrväinen, L. & Miettinen, A., 2000. Property Prices and Urban Forest Amenities. *Journal of Environmental Economics and Management*, pp. 205-223.

Tyrväinen, L., Mäntymaa, E. & Ovaskainen, V., 2014. Demand for enhanced forest amenities in private lands: The case of the Ruka-Kuusamo tourism area, Finland. *Forest Policy and Economics*, pp. 4-13.

Tyrväinen, L. o.a., 2014. The influence of urban green environments on stress relief measures:. *Journal of Environmental Psychology*, pp. 1-9.

UNESCO, 2021. *Visitors Count! Guidance for protected areas on the economic analysis of visitation*, u.o.: u.n.

University of East Anglia, 2019. *Green pilgrimage: A report on methodologies to measure the economic, social and environmental impact of pilgrimage*, u.o.: u.n.

Unnikrishnan, A. & Månsson, J., 2021. *Turismens ekonomiska effekt i regioner och kommuner: en kartläggning och explorativt försök att analysera turismsektorn genom kvantitativa metoder och existerande data*, u.o.: Blekinge tekniska högskola.

Vatanen, E. & Kajala, L., 2020. *Kansallispuistojen, retkeilyalueiden ja muiden luontomatkailullisesti arvokkaiden suojelualueiden paikallistaloudellisten vaikutusten arviointimenetelmän kertoimien päivitys 2019*, [Uppdatering 2019 av multiplikatorerna i en metod för att bedöma de lokala ekonomiska konsekvenserna av nationalparker, strövområden och övriga områden för naturturism]: Metsähallitus.

Vujicic, S och Stiernstrand, O, 2023. *En prognos för vilka turistekonomiska effekter ett Vinter OS och Paralympics i Sverige 2030 skulle kunna bidra med*, u.o.: u.n.

WSP, 2016. *Att beräkna sysselsättningseffekter av sakanslag en förfinad metod*, u.o.: u.n.

WSP, 2017. *Samhällsekonomisk värdering av geoturism*, u.o.: u.n.

WSP, 2023. *Skärgårdsstiftelsens samhällsnytta Rekreatiönsnytta – en illustration av ekonomiskt värde*, Stockholm: u.n.

9 BILAGA 1 LITTERATURSTUDIE

Denna bilaga redovisar den litteratursammanställning som gjordes i den inledande delen av uppdraget. Först refereras litteratur som har tillämpat samhällsekonomisk värdering. Därefter sammanfattas studier som estimerat ekonomiska effekter av friluftsliv.

9.1 EXEMPEL PÅ SAMHÄLLSEKONOMISK VÄRDERING

Det finns en rad metoder för samhällsekonomisk värdering av friluftsliv. Eftersom friluftsliv framför allt förknippas med direkt användarvärde kan relativt många metoder tillämpas i empiriska studier. Avsnittet redovisar först tillämpningar av resekostnadsmetoden och hedonisk prissättning. Dessa metoder har det gemensamt att de härleder det samhällsekonomiska värdet genom att studera beteendet på marknader som är nära sammankopplade med friluftsliv. Metoderna kallas på engelska för revealed preferences (avslöjade preferenser). Därefter redovisas tillämpningar av stated preferences, eller scenariometoder uppdelat i contingent valuation (betingad värdering) och choice experiment (valexperiment). Avslutningsvis redovisas studier som genomfört hälsoekonomiska värderingar.

9.1.1 Tillämpning av resekostnadsmetoden

Resekostnadsmetoden är en ansats för att fånga besökarnas upplevda värde av friluftsliv. Metoden utgår från att de som besöker en plats är villiga att göra uppoffringar i tid och pengar för att resa dit. Även om det inte sker någon marknadsbetalning för att ta del av naturupplevelsorna på plats kan kostnaden för att ta sig dit användas som en approximation för beräkning av besökarnas betalningsvilja. Eftersom en del av betalningsviljan (tid och pengar) används för att resa till platsen, härleder metoden konsumentöverskottet (den samhällsekonomiska nyttan). Med hjälp av resekostnadsmetoden går det att uppskatta icke-konsumtiva användarvärden, men inte icke användarvärden. Tabellen nedan ger en översikt av sammanfattad litteratur.

Tabell 22 Sammanfattning av litteratur som tillämpar resekostnadsmetoden för värdering av friluftsliv

Resekostnadsmetoden

Artikel	Referens	Kontext	Datainsamling	Samhällsekonomiska nyttor	Ekonomisk effekt
Estimating the economic value and impacts of recreational trails: a case study of the Virginia Creeper Rail Trail.	Bowker, Bergstrom och Gill (2007)	Vandringstid	"Exit-räkningar" vid ledens utgångar och intervjuer med vandrare när de lämnade leden	Icke-konsumtivt användarvärde	Direkta konsumtionsutgifter, spridningseffekter, förädlingsvärde och sysselsättning
Economic value of a non-market ecosystem service	Ezebilo (2016)	Friluftslivsdestination maximalt 80 km från bostaden	Enkät till ett slumpmässigt urval av personer bosatta i Sverige	Icke-konsumtivt användarvärde	Ingen skattning av ekonomiska effekter
Samhällsekonomiskt värde av geoturism: kapitel fallstudie Sala silvergruva	WSP (2017)	Geologiskt och kulturhistoriskt besöksmål	Enkät till besökare vid Sala Silvergruva sommaren 2016	Icke-konsumtivt användarvärde	Besökarnas utgifter i samband med besöket hade sammanställts av Sala silvergruva

Värdering av vandringsled i Virginia, USA

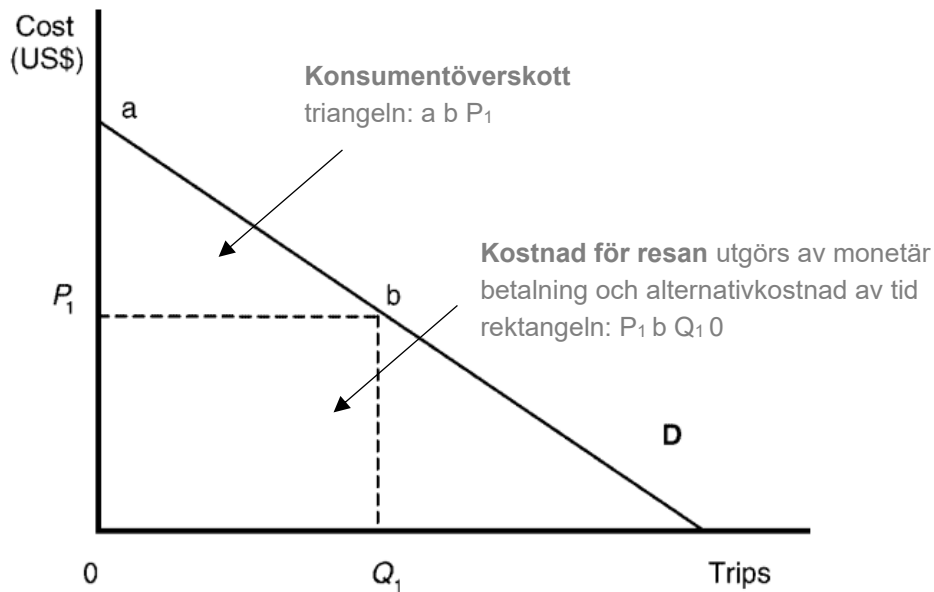
Bowker, Bergstrom och Gill (2007) analyserar det samhällsekonomiska värdet, men också de ekonomiska effekterna på regional ekonomi av den cirka 55 kilometer långa vandringsleden *the Virginia Creeper Trail* (VCT) i USA. Vandringsleden är ett gammalt järnvägsspår och går i kuperad terräng på cirka 600 – 1 000 meters höjd genom två mindre samhällen i ett varierat landskap med skog och fält. Studien är en värdering av en redan genomförd investering. Vid studiens utförande var den något av en pionjär i att sammanställa det ekonomiska värdet och de ekonomiska effekterna för friluftslivaktiviteter då det dessförinnan var vanligt att genomföra analyser endast av någon av delarna. Det samhällsekonomiska värdet av vandringsleden karakteriseras av användarvärde. De ekonomiska effekterna utgjordes av de tillresta besökarnas bidrag till den lokala ekonomin.

Bowker, Bergstrom och Gill (2007) fann att det samhällsekonomiska värdet för användarna återfanns i intervallet 23–38 dollar (USD) per besök¹¹. Under ett år uppgick den samhällsekonomiska nyttan till mellan 2,3 och 3,9 miljoner dollar. Bidraget till de kommersiella verksamheterna i den lokala ekonomin som de tillresta besökarna bidrog med uppskattades till 1,6 miljoner dollar under ett år (inklusive spridningseffekter).

Datainsamlingen baserades på räkningar av antal besök ("exit"-räkningar) kompletterat med intervjuer med vandrare som nyttjat leden. De data som samlades in genom intervjuerna var bland annat bostadsort, kostnader för resan till vandringsleden och spendering under vistelsen. I enkäten identifierades även syftet med resan för att kunna beakta konsumtionseffekter av besökare vars huvudsyfte var någon annan aktivitet. Dessa tilldelades andelar i förhållande till den tid de hade vandrat i förhållande till andra aktiviteter under resan.

Det ekonomiska nettovärdet beräknades, enligt ekonomisk teori som konsumentöverskottet (se figur nedan), det vill säga skillnaden mellan betalningsvilja och kostnaden för resan illustrerad i en efterfrågakurva. Genom resekostnadsmetoden beräknas konsumentöverskottet för den genomsnittliga besökaren i urvalet. För att få ett totalt ekonomiskt värde under exempelvis ett år multipliceras denna siffra med antal besök.

¹¹ Det lägre värdet representerar konsumentöverskottet när tidsvärdet antas vara noll och det högre när alternativkostnaden av tid antas vara ¼ av hushållets löneinkomst.

Figur 7 Efterfrågakurva (D) som illustrerar sambandet mellan kostnad (Cost utgifter och tidsåtgång för en resa) och antal resor till vandringsleden (Trips). I figuren är resekostnaden P_1 , vilket ger Q_1 resor. Källa: bearbetning av figur 2 (Bowker, et al., 2007)

Efterfrågakurvan (D) för en specifik friluftsföraktivitet för en individ beror på flera faktorer. Kostnaden (i tid och pengar) för att resa till platsen för friluftsföraktiviteten. Kostnaden påverkar vanligtvis genom att en högre kostnad innebär färre resor. Andra faktorer som påverkar efterfrågakurvan är tillgång till andra platser för liknande aktiviteter, socioekonomiska faktorer (exempelvis kön, ålder och inkomst), personliga preferenser och egenskaper som särskiljer den aktuella platsen.¹²

De ekonomiska effekterna på regional och lokal nivå uppstår genom inflöde av pengar som spenderats av besökare som nyttjat vandringsleden. Bowker med flera (2007) delar upp konsumtionsutgifterna genom att analysera utgifterna var för sig (konsumtion efter typ av utgift mat, boende). Baserat på konsumtionsutgifter uppdelat på olika grupper av besökare och bransch härleds sedan spridningseffekter i ekonomin. Både indirekta effekter (output¹³, förädlingsvärde och sysselsättning) och inducerade (ökad konsumtion hos den lokala befolkningen) redovisas. Av de cirka 1,2 miljoner dollar i konsumtionsutgifter lokalt genererades cirka 1,6 miljoner i total output lokalt, vilket ger en multiplikator på 1,3. Förädlingsvärdet beräknades till cirka 920 000 dollar och sysselsättningseffekten till 27 helårsanställda. I förhållande till total output utgör förädlingsvärdet cirka 58 procent. För att beräkna de ekonomiska effekterna användes modellverket Impact analys for planing (IMPLAN), vilket är en regional input-outputmodell utvecklad för att beräkna lokala ekonomiska effekter av turistutgifter i USA.

Värdet av naturbaserat friluftsliv

I en vetenskaplig artikel redogör Ezebilo (2016) för en värderingsstudie av naturbaserat friluftsliv med resekostnadsmetoden. Syftet är att uppskatta det generella värdet av bostadsnära friluftsliv i Sverige, men även besöksfrekvens i förhållande till avstånd och naturtyp. Detta skiljer sig enligt författaren från tidigare

¹² Detta uttrycks i artikeln matematiskt genom ekvationen $D_i = f(X, S, Y, SE, P, Q)$. Där D_i är antal besök per år, X kostnad, S alternativa platser för liknande aktivitet, SE socio-ekonomiska faktorer (till exempel ålder, kön, med mera), P personliga preferenser och Q egenskaper som särskiljer den aktuella platsen.

¹³ Motsvarar det som finska Forststyrelsen benämner intäktseffekt.

tillämpningar av resekostnadsmetoden som estimerat det ekonomiska värdet av specifika platser för friluftsliv.

Studien skattar värdet av ett besök till ett naturområde i friluftssyfte till i genomsnitt 526 kronor. Ezebilo (2016) jämför sitt resultat med en tidigare studie som även den gjorts med resekostnadsmetoden. Den tidigare studien av Norman med flera (2010) fann ett värde i intervallet 110–174 kronor per friluftsbesök i skogsområden i Skåne och Blekinge, där den högre värderingen gäller ädellövskog. Ezebilo (2016) menar att en förklaring till att hans studie kommer fram till ett högre värde än den tidigare studien kan bero på att Norman med flera estimerade värdet av en specifik naturtyp, medan hans egen studie inkluderar olika naturtyper i hela Sverige (Ezebilo, 2016, p. 323).

Av de inkomna enkätsvaren hade 45 procent av respondenterna gjort ett dagsbesök till ett friluftsområde på maximalt 80 kilometers avstånd från bostaden (friluftsområden på längre avstånd ingick inte). Vidare framkommer det att de som hade gjort åtminstone ett besök under det senaste året, hade respondenterna gjort i genomsnitt 80 tur-och retur resor i friluftssyfte under det senaste året och att man när man utövat friluftsliv i genomsnitt spenderat 3,5 timmar i naturen. Den genomsnittliga resekostnaden var 117 kronor¹⁴. Friluftsliv i ett naturområde som domineras av skog var mest förekommande, därefter ängsmarker och områden dominerade av berg. Resultaten visar även att ju längre restid och ju högre de monetära kostnaderna är, desto lägre är besöksfrekvensen. Om den monetära kostnaden för att resa ökar med 10 kronor, minskar antalet besök med 1,3 under ett år. Motsvarande för restid är en minskning med 8,3 besök.

Ezebilo (2016) anger att resekostnaden är lämplig som metod genom att den fångar direkta användarvärden. Eftersom han söker kunskap om människors val i förhållande till avstånd är det inte aktuellt att försöka skatta optionsvärde eller icke-användarvärde.

Genomförande av resekostnadsmetoden:

- Enkät skickades till ett slumpmässigt urval invånare 18–75 år. Selektion av personer som gjort dagsbesök i friluftsområde under det senaste året, där reslängden var maximalt 80 km. De som svarat "ja" får en följdfråga om antal besök under det senaste året, reslängd, vistelsetid och karaktären på området de besökt (indelning efter naturtyp, skogsområde, vatten, berg, hed, park, äng).
- För analys av data används regressionsanalys baserad på individuella resekostnader.

Möjligheter för aktörer som arbetar med friluftsliv att genomföra primärdatainsamling och beräkning av konsumentöverskott bedöms som begränsad i och med att det krävs specialistkunskaper eftersom resultaten behöver härledas genom statistisk regressionsanalys. Resultaten kan användas för värdeöverföring (benefit transfer) då studien skattar ett generellt värde för svenska förhållanden, men värdeöverföring kanske inte är lämpligt för att värdera besök i friluftsområden på längre avstånd än 80 km från hemmet.

Besökarnas värdering av Sala silvergruva

På uppdrag av Sveriges geologiska undersökning (SGU) genomförde WSP (2017) en studie av det samhällsekonomiska värdet av geoturism med hjälp av resekostnadsmetoden. I rapporten redovisas en fallstudie av besökarnas värdering av upplevelsen av ett besök i Sala silvergruva. Resultatet visar ett användarvärde på cirka 10–14 miljoner kronor per år, vilket innebär att den genomsnittliga besökarens värdering återfinns i intervallet 330–470 kronor (den genomsnittliga resekostnaden var 637 kronor – tid plus

¹⁴ I det här fallet är konsumentöverskottet större än det monetära värdet som man har spenderat i tid och pengar på resan till friluftsområdet. Konsumentöverskottet är i genomsnitt 526 kronor och resekostnaden 117 kronor.

monetära kostnader för resan). I den enkät som utgjorde underlag till studien framkom att besökarna spenderade cirka 7 miljoner kronor per år (i genomsnitt 255 kronor per besökare) i samband med besöket vid Sala silvergruva.

Datainsamling och analys

- Data (insamlingsmetod) – befintlig besöksundersökning med uppgift om bostadskommun hade samlats in av Sala silvergruva under sommarsäsongen 2016. Enkäten som delades ut i entrén var på svenska, vilket gör det troligt att utländska besökare inte hade besvarat den. Som tack för hjälpen fick de som hade besvarat enkäten en kopp kaffe i muséets kafeteria.
- Analys av data från besöksundersökningen genomfördes av WSP i Excel, vilket möjliggjordes av att besökarna delades in i geografiska zoner för startpunkt för resan.

9.1.2 Tillämpning av hedonisk prissättning

Hedonisk prissättning kan användas för värdering av användarvärde. Metoden utgår från att det finns ett samband mellan marknadspriser på bostäder och naturmiljö. Om det går att hitta en länk mellan bostadspriser och närhet till friluftsområde kan man använda försäljningspriser för bostäder för att med hjälp av statistiska metoder härleda det mervärde som människor tillmäter ett friluftsområde. Med hjälp av hedoniska priser går det att uppskatta icke-konsumtiva användarvärden, men inte icke användarvärden. I tabellen nedan sammanfattas studier som tillämpat hedonisk prissättning och som refereras i avsnittet.

Tabell 23 Sammanfattning av litteratur som tillämpar hedonisk prissättning för värdering av friluftsliv

Hedonisk prissättning

Artikel	Referens	Kontext	Datainsamling	Samhällsekonomiska nyttor	Ekonomisk effekt
The amenity value of the urban forest: an application of the hedonic pricing method	Tyrväinen (1997)	Bostadspriser i Finland	Lägenhetsförsäljningar samt avstånd till ett urbant naturområde	Påverkan på lägenhetspriser av distans till naturområde	-
Property Prices and Urban Forest Amenities	Tyrväinen och Miettinen (2000)	Bostadspriser i Finland	Radhusförsäljningar samt avstånd till ett urbant naturområde	Påverkan på Radhuspriser av distans till naturområde	-
Impact on property values of distance to parks and open spaces: An update of U.S. studies in the new millenium	Crompton och Nicholls (2019)	Bostadspriser i USA	Översiktsartikel på artiklar med försäljningar av enfamiljshus mm.	Påverkan på bostadspriser av distans till parker	-

Hedonisk prissättning har använts i ett antal studier för att värdera naturområden i stadsmiljö, i första hand i Finland och USA. I Finland har man i två studier tittat på hur priser vid bostadsförsäljningar relaterar till avståndet till ett urbant naturområde med möjligheter till rekreation. Den första studien, Tyrväinen (1997), genomfördes i Joensuu, en stad med 48 000 invånare i norra Karelen i Finland, och byggde på försäljningar av lägenheter. Förutom försäljningspriser samlades även information om lägenheternas egenskaper in (antal rum, byggår, närvaro av bastu etcetera), position (avstånd till centrum, skola och affärer) och olika miljövariabler (avstånd till vattendrag, strand och naturområde etcetera). Studien visade att närhet till större rekreatiomsområden, med möjlighet till löpning, promenader och skidåkning, hade en positiv effekt på lägenhetspriserna (ett ökat avstånd på 100 meter minskade kvadratmeterpriset med 42 finska mark (dåvarande valuta) alternativt 0,16 %). Studien visade däremot inte att närhet till små grönområden påverkade lägenhetspriserna. Den andra studien, Tyrväinen och Miettinen (2000), genomfördes i städerna Salo (23 000 invånare) och Halikko (9 000 invånare) i Salodistriktet i Finland och byggde på försäljningar av radhus. Liknande variabler som i den första studien samlades in även i detta fall. Studien visade att en ökning av avståndet till ett skogsområde med en kilometer i genomsnitt minskade bostadspriset med 5,9 procent. Författarna fann också att radhus med utsikt över ett skogsområde i genomsnitt är 4,9 procent dyrare i jämförelse med annars likvärdiga bostäder.

I USA har det genomförts ett större antal studier som har undersökt hur avståndet till parker påverkar fastighetsvärden. Crompton och Nicholls (2019) har sammanfattat resultaten från 33 vetenskapliga artiklar mellan åren 2000 och 2018 i en översiktsartikel. Studierna omfattade i första hand data från försäljningar av enfamiljshus men även andra typer av bostadsförsäljningar var inkluderade. De finner att de amerikanska studierna som använder sig av hedonisk prissättning för att värdera närheten till parker skiljer sig relativt mycket i tillvägagångssätt även om grundmetoden är densamma. Det handlar om att de till exempel inkluderar olika variabler, definierar och aggregerar parker och grönytor på olika sätt och använder sig av olika statistiska modeller i sin analys. Sammantaget finner Crompton och Nicholls (2019) dock att en rimlig utgångspunkt är att bostäder som angränsar till en park har en prispremie på cirka 8–10 procent. De finner också att parkens storlek spelar roll för effekten på bostadspriserna. För mindre parker finner de att prispremien generellt gäller främst för bostäder inom cirka 150 meter, medan prispremien för större parker sträcker sig till uppemot 600 meter. Vidare finner de en högre prispremie för flerbostadshus och fastigheter med små tomter än för enfamiljshus eller fastigheter med stora tomter, vilket beror på att privata trädgårdar fungerar som ett substitut till allmänna parker. De finner också en varians mellan prispremierna som olika parker har på bostadspriserna i närområdet, vilket gör det svårt att ge en generell siffra som går att applicera på alla parker.

Möjligheterna är begränsade för aktörer som arbetar med friluftsliv att estimerar värdet av närhet till friluftsområde med hjälp av hedoniska prisFunctioner eftersom metoden förutsätter ett stort dataunderlag om försäljningspriser och egenskaper hos sålda bostäder samt kunskap om statistisk regressionsanalys. Resultaten från tidigare studier kan användas för värdeöverföring. De refererade studierna anger dock inget specifikt monetärt värde som skulle kunna kopplas till värdet av friluftsliv. I litteratursökningen har vi inte heller identifierat svenska exempel.

9.1.3 Tillämpning av betingad värdering (contingent valuation)

Contingent valuation översätts till "betingad värdering", men kallas ibland för scenariometod. Jämfört med de ovan refererade exemplen som är baserade på faktiskt marknadsbeteende är scenariometoden mer flexibel. Genom ett lämpligt urval av respondenter kan betalningsviljan för en vara som inte finns på marknaden undersökas. Metoden möjliggör även skattning av icke användarvärde. Den baseras på att ett scenario utformas så att konsekvenser som inte har inträffat förut kan värderas. I regel tillfrågas respondenterna om sin maximala betalningsvilja för att exempelvis få tillgång till en ny "miljövara". För att få tillförlitligt resultat

måste metoden tillämpas med omsorg. Exempelvis är risken stor för att respondenternas svar är strategiska. När de frågor som ställs inte beaktar strategiskt beteende kan svaren av olika skäl antingen vara över- eller underskattningar av respondenternas sanna värdering (Kinell & Söderqvist, 2011). Det faktum att det inte sker någon betalning är ett skäl till att det finns risk för att respondenterna antingen inte bryr sig om frågeställningen och därför underdriver betalningsviljan, eller att de överdriver betalningsviljan för att få till stånd förändringen eftersom den summa som respondenten uppger inte förpliktigar till någon betalning.

Tabell 24 Sammanfattning av studier som tillämpar betingad värdering (contingent valuation) för att värdera friluftsliv

Betingad värdering

Artikel	Referens	Kontext	Datainsamling	Samhällsekonomiska nyttor	Ekonomisk effekt
An Assessment of the Economic Effectiveness of Recreation Policy Using Contingent Valuation	Christie (1999)	Besökare av rekreations-områden på den skotska landsbygden	Mailutskick till boende i området	Användarvärde för sex olika rekreations-förbättringar (bl.a. underhåll, uppgradering och utbyggnad av nya stigar)	-
Nordic urban nature recreation: How to practically integrate economic values in decision-making	Cole med flera (2018)	Benefit transfer från tidigare svensk betalningsvilje-studie	Tidigare studie med liknande karaktär används	Användarvärde för besök i rekreationsområde	-
Friluftslivets ekonomiska värde - en uppföljande enkätundersökning	Högberg med flera (2023)	Friluftaktiviteter i Sverige	Webbenkät till ett representativt urval av Sveriges befolkning 16 år och uppåt	CV-fråga om hur mycket mer man maximalt hade varit villig att spendera för samma upplevelse som under föregående 4 månader	Konsumtionsutgifter totalt, förädlingsvärde och sysselsättning, inklusive spridningseffekter
Besökarundersökning i Sveriges nationalparker – Resultat från sommaren 2014, Naturvårdsverkets rapport 6687	Naturvårdsverket (2015)	Besökare i svenska nationalparker	Enkät till svenska och utländska besökare i nationalparker	CV-fråga om hur mycket man maximalt är villig att spendera för samma upplevelse	Konsumtionsutgifter man annars inte hade haft

Värdering av friluftsinvesteringar i Skottland

Christie (1999) använder sig av contingent valuation för att undersöka den samhällsekonomiska nyttan med att förbättra rekreationsmöjligheterna på landsbygden i Grampian-regionen i Skottland. Det gör han genom att undersöka betalningsviljan för sex olika rekreationsförbättringar: 1) underhåll av stigar, 2) uppgradering av stigar, 3) utbyggnad av nya, korta stigar, 4) utbyggnad av nya, långa stigar, 5) tillhandahållande av enkla faciliteter (parkering, soptunnor, bänkar, och informationsskyltar), och 6) tillhandahållande av mer avancerade faciliteter (toaletter, picknickplatser, lekplatser, och besökscenter på vissa platser). Undersökningen av betalningsviljan gjordes genom en postal enkät till 1 400 slumpvis utvalda boende i området. Av de nära 750 respondenterna svarade en tredjedel att de var villiga att betala för förbättrade rekreationsmöjligheter. Den genomsnittliga årliga betalningsviljan (inklusive personer som angav att de saknade betalningsvilja) för de sex förbättringarna redovisas i tabell 4.

Tabell 25 Årlig genomsnittlig betalningsvilja per hushåll för investeringar i friluftsliv. Källa: (Christie, 1999)

Typ av investering	Årlig genomsnittlig betalningsvilja i 1999 års penningvärde (£)	Standardavvikelse
Underhåll av vandringsleder	4,24 pund	9,09
Uppgradering av vandringsleder	2,38 pund	6,48
Utbyggnad, korta vandringsleder	2,84 pund	7,63
Utbyggnad, långa vandringsleder	1,59 pund	5,21
Enkla faciliteter	3,91 pund	14,05
Avancerade faciliteter	1,70 pund	3,77

För att minimera risken för strategiska svar genomförde Christie (1999) en pilotstudie. I pilotstudien testades olika utformningar av enkätfrågorna på ett urval respondenter som fick återkoppla hur man uppfattat frågorna. Baserat på detta anpassades enkäten så att frågorna på bästa sätt kunde fånga respondenternas verkliga betalningsvilja.

Resultaten från studien är inte direkt överförbara till en svensk kontext idag, dels då betalningsviljan i Skottland kontra Sverige kan vara annorlunda, dels då studien är relativt gammal. Det bör också tas i beaktning att studien genomfördes på landsbygden och att betalningsviljorna därför inte nödvändigtvis är applicerbara på stadsbor.

Värdering av rekreationsområden

I en studie från Nordiska ministerrådet redovisas två fallstudier, en från Oslo och en från Östersund, där man med två olika metoder uppskattat värdet av investeringar i naturområden (Cole m.fl. (2018)). I Östersundsfallstudien undersöks den samhällsekonomiska nyttan kontra kostnaden för ett nytt rekreationsområde. Den samhällsekonomiska nyttan uppskattades med hjälp av resultat från en tidigare studie som skattat betalningsvilja med hjälp av betingad värdering (contingent valuation). I stället för att göra en ny studie genomförs så kallad värdeöverföring, vilket innebär att resultat från tidigare studier används och appliceras i en ny kontext. Vid värdeöverföring behöver man se till att värdet från den tidigare studien så långt som möjligt liknar den nya kontexten. I detta fall använder författarna en tidigare studie från Sverige som har skattat betalningsviljan för ett annat, liknande rekreationsområde i Jämtland (Mattsson & Li, 1994). Den skattade betalningsviljan räknas upp mot konsumentprisindex, vilket ger en betalningsvilja på 956 – 4 715 SEK per person och år. Det totala värdet av rekreationsområdet ges sedan av att multiplicera betalningsviljan med uppskattat antal årliga besökare som sedan multipliceras med den valda investeringsperioden på 20 år. Med en betalningsvilja på 956 SEK och 17 600 besökare årligen ger detta ett nominellt värde på drygt 336 miljoner SEK och omräknat till nuvärde med en diskonteringsränta på 4 procent knappt 220 miljoner. Detta kan jämföras med de beräknade kostnaderna för att förvärva och ställa i ordning på rekreationsområdet på drygt 13 miljoner SEK.

Den andra fallstudien från Oslo använder en helt annan metod och även en helt annan typ av investering. Där har de uppskattat antalet besökstimmar i sex olika typer av grönområden i Oslo och multiplicerat detta

med alternativkostnaden till att vistas i dessa områden. Som alternativkostnad använder de genomsnittlig disponibel inkomst i Oslo, 100 NOK. Detta ger ett årligt värde på Oslos grönområden på 8,6 miljarder NOK.

Värdering av svenskars friluftslivsaktiviteter

I en enkätstudie vars huvudsakliga syfte var att mäta spridningseffekter av konsumtion vid utövande av friluftsliv ställdes även en fråga om betalningsvilja (Högberg, et al., 2023). Frågan om betalningsviljan ställdes för att skatta konsumentöverskottet för respondenter som hade utövat friluftsliv. Respondenterna tillfrågades om hur mycket de maximalt hade kunnat tänka sig att betala utöver genomförd betalning (under en fyramånadersperiod), om de skulle ha genomfört samma friluftaktiviteter på nytt. Resultaten visade på ett konsumentöverskott på cirka 3 800 kronor per person. Tolkningen som författarna gör är att respondenterna i genomsnitt är beredda att betala 3 800 kronor mer för att få samma upplevelse som de hade fått under en fyramånadersperiod. Respondenternas genomsnittliga utgifter under 2022–23 uppgick till cirka 22 300 kronor för friluftaktiviteter (varav cirka 4 100 hade spenderats utomlands) (ibid). Uppgiften om de genomsnittliga utgifterna gäller emellertid för ett helt år varför konsumentöverskottet bör jämföras med en tredjedel av utgifterna, det vill säga med cirka 7 400 kronor.

Enkätstudien om friluftsliv som genomfördes från maj 2022 till april 2023 riktades till ett representativt urval av den svenska befolkningen över 16 år och genomfördes i tre cykler om fyra månader (Högberg, et al., 2023). När respondenterna hade svarat på betalningsviljefrågan ombads de göra en bedömning av hur säkra de var på hur mycket mer de var beredda att betala på en skala "inte säker alls" till "helt säker". Frågan är ett exempel på en metod för att ta hänsyn till respondenternas strategiska svar när de svarar på en betalningsviljefråga. I rapporten anges dock inte om, eller hur informationen användes vid beräkningen av konsumentöverskottet. Det är annars brukligt att svaren på sådana frågor används för så kallad säkerhetskalibrering där beräkning av nytta sker endast med hjälp av de respondenter som angett minst en viss säkerhetsnivå.

Värdering av besök i svenska nationalparker

Under sommaren 2014 genomförde Naturvårdsverket en besökarundersökning i 28 nationalparker (Naturvårdsverket, 2015). I enkäten ställdes en fråga till besökarna om deras betalningsvilja. Det primära syftet med undersökningen var att samla in data om utgifterna, vilket refereras i avsnitt 3.2. Betalningsviljan uppgick till i genomsnitt 959 kronor per besökare och medianen till 341 kronor¹⁵. Den genomsnittliga summan som respondenterna hade betalat var 736 kronor per besök, vilket innebär att konsumentöverskottet för ett besök i en nationalpark skulle kunna härledas till i genomsnitt 223 kronor.¹⁶ Försiktighet bör dock iaktas vid en sådan generalisering eftersom spridningen var stor av utgifter och betalningsvilja.

Cirka 4 400 besökare besvarade enkäten, av vilka 34 procent var bosatta i Sverige och 66 procent utomlands. Respondenterna tillfrågades om vilket som är det högsta belopp de kan tänka sig betala för att besöka den nationalpark de hade besökt och fick i svaret fylla i ett belopp invid påståendet: "*Jag skulle maximalt vara villig att spendera cirka _____ kronor för detta besök i nationalparken*". Eftersom besökare i nationalparker tillfrågats handlar det om det direkta användarvärdet av upplevelsen (se figur 1). Enkätfrågan liknar den som används i tillämpningar av betingad värdering (contingent valuation), men här finns risk för att respondenterna kan ha svarat strategiskt eftersom inga kontrollfrågor ställdes. Kontrollfrågorna kan till

¹⁵ Siffran anger ett viktat medelvärde av medianen i respektive nationalpark och inte medianen för alla som besvarat frågan.

¹⁶ Det genomsnittliga konsumentöverskottet beräknades på följande sätt: $959 - 736 = 223$.

exempel innebära att en fråga ställs efter betalningsviljefrågan där respondenten ombeds motivera varför de är beredda att betala den summa de anger eller ombeds gradera hur säkra de är på sin betalningsvilja.

Möjligheterna är relativt goda för aktörer som arbetar med friluftsliv att uppskatta värdet av friluftsliv med hjälp av betingad värdering. Svårigheten ligger främst i att formulera enkätfrågor om betalningsvilja som kan ge tillförlitliga svar. I två av de refererade exemplen på tillämpningar (Högberg, et al., 2023) och (Naturvårdsverket, 2015) har man inte tagit hänsyn till eventuella strategiska svar, vilket innebär att det inte går att säkerställa kvaliteten av resultaten. I syfte att hjälpa aktörer som ska till att använda metoden publicerade Naturvårdsverket en vägledning för att undvika de många fallgropar som uppkommer vid tillämpning av andra scenariometoder (Kinell & Söderqvist, 2011).

9.1.4 Tillämpning av valexperiment (choice experiment)

Choice experiment kan översättas till "valexperiment" och är en metod som i likhet med contingent valuation syftar till att estimeras respondenternas maximala betalningsvilja genom enkätsvar. Till skillnad från contingent valuation bygger valexperimentmetoden dock på diskreta val för att estimeras betalningsviljan, i stället för att respondenter uppger sin betalningsvilja. Utgångspunkten i experimentet är att människor ställs inför val mellan olika alternativ som definieras av ett antal egenskaper (attribut). Det viktiga antagandet som ligger bakom metoden är att människor väljer det alternativ som ger den största självupplevda nyttan. Metoden möjliggör värdering av enskilda egenskaper hos ett område för friluftsliv, givet att valalternativen inkluderar en kostnadskomponent. Vanligtvis får respondenterna välja vilket av det antal alternativ de föredrar, däribland ett status quo-alternativ. Betalningsviljan estimeras utifrån uppskattningar kring kostnader för respektive alternativ. Tabellen nedan visar hur valalternativen formulerades i det valexperiment som Heldt och Liss (2013) genomförde i en studie av cykelturism.

Ange vilken cykelled du skulle välja för din cykelsemester. Alternativet att avstå från att cykelsemestra på någon av de båda lederna finns också.

	Cykelled A	Cykelled B
Längd	200 km	300 km
Aktiviteter längs leden	Några få	Flera
Prisnivå för boendet	250 kr/natt	750 kr/natt

Jag skulle välja: ☐ cykelled A ☐ cykelled B ☐ Jag skulle avstå cykelsemester

Figur 8 Exempel på valalternativ i studie om cykelturism. Källa: (Heldt & Liss, 2013)

I litteraturen kring estimering av värdet på friluftsliv har valexperiment använts sparsamt. Det finns dock studier som använt valexperiment för att värdera friluftsliv, exempelvis Hanley med flera (2002). I den studien är det emellertid endast betalningsviljan för olika typer av klättringsleder som estimeras, vilket innebär att resultaten inte är relevanta i den här rapporten.

Tabellen nedan ger en översikt av identifierade studier som tillämpat choice experiment för att värdera friluftsliv.

Tabell 26 Översikt av identifierade studier som tillämpat valexperiment (choice experiment) för att värdera friluftsliv

Valexperiment

Artikel	Referens	Kontext	Datainsamling	Samhällsekonomiska nyttor	Ekonomisk effekt
Valuing enhancements to forest recreation using choice experiment and contingent behaviour methods	Christie med flera (2007)	Besökare av sju olika naturområden i Storbritannien	På platsen-studie där fyra segment av besökare ombads fylla i en enkät	Choice experiment för olika friluftsfaciliteter, bland annat mountainbikeleder, naturleder och konst- och kulturleder	-
Cykelturism och effekter på lokal, regional och nationell nivå	Heldt & Liss (2013)	Cykelturister på Gotland och i Varberg	På platsen-studie där cykelturister ombads fylla i enkät	Choice experiment för förbättring av cykelled (längd, utbud av aktiviteter utmed leden)	Konsumtionsutgifter på plats och utgifter för resa till destinationen

Christie med flera (2007) använder en variant av valexperiment för att värdera investeringar i förbättringar av friluftsliv där de tar hänsyn till hur frekvent ett naturområde besöks. Studien grundas på intervjuer från besökare av sju olika naturområden i Storbritannien. Besökarna delades upp i cyklistar, ryttare, naturbeskådare och allmänna skogsanvändare. Totalt genomfördes 1 568 intervjuer. Resultaten ges av värdet besökarna uppger för ett besök i ett naturområde som tillhandahåller en specifik facilitet i jämförelse med att stanna hemma. För allmänna skogsanvändare hade fyra faciliteter en signifikant positiv effekt på värdet på ett besök: enkelspåriga mountainbikeleder (4,59 pund), naturleder (1,56 pund), konst- och kulturleder (2,90 pund) och förbättrad omgivning (2,70 pund).

I en enkätstudie av Heldt och Liss (2013) till cykelturister på Gotland och i Varberg genomförde författarna choice experiment (valexperiment) för att uppskatta betalningsviljan. Valalternativen stod mellan cykelledens längd, aktiviteter längs leden, utbud av restauranger och pris för övernattnig. Resultaten visade att cyklisterna föredrar längre cykelleder framför kortare och att det finns en betalningsvilja på drygt 50 öre per person och kilometer för ökad längd på cykelleden. Därutöver framkommer det att det inte bara är faktorer som är kopplade till själva cykelleden, såsom längden eller skyltningen, som gör cykelleden attraktiv. Faktorer som till exempel kvalitet på boende och restaurangutbud är viktiga för cykelturistens val av destination för sin semester. Betalningsviljan för utökat antal aktiviteter längs med cykelleden ligger mellan 314 – 484 kronor, vilket är större än den för ett utökat restaurangutbud. I enkäten samlades även uppgifter in om självupplevd hälsa. Cirka 92 procent av cykelturisterna svarade att de upplevde att deras hälsotillstånd var gott eller mycket gott. En jämförelse med genomsnittet för hela befolkningen som vid tiden för studien var cirka 74 procent tyder på att cykelturisterna hade signifikant bättre hälsa.

I våra sökningar har choice experiments använts väldigt sparsamt för att värdera friluftsliv såväl i Sverige som internationellt. Möjligheterna för aktörer som arbetar med investeringar i friluftsliv att utnyttja metoden ser vi också som begränsade, dels då metoden är resursintensiv, dels då den kräver expertkunskaper inom statistiska analyser och utformning av valalternativ.

9.2 EXEMPEL PÅ BERÄKNINGAR AV EKONOMISKA EFFEKTER

I föregående avsnitt redovisades en rad tillämpningar för att mäta nyttan av friluftsliv för dem som är utövare. De monetära mått som togs upp för att mäta det samhällsekonomiska värdet av friluftsliv var konsumentöverskott och betalningsvilja. Samtidigt som dessa storheter är möjliga att använda för beräkning av samhällsekonomisk lönsamhet hos investeringar är de abstrakta och omsätts i regel inte på marknader. De konkreta betalningar som friluftsliv ger upphov till, sker i stället i samband med att utövarna av friluftsliv spenderar pengar på kost, logi och kringtjänster (guidning, uthyrning etcetera) i anslutning till att de besöker ett friluftsområde eller en vandringsled. Det som besökarna spenderar i den lokala ekonomin genererar intäkter till företag och möjliggör ett ökat välbefinnande för lokalbefolkningen genom bidrag till inkomster i lokala företag och för löner till dem som anställs. Avsnittet redovisar sammanställningar av studier som samlat in konsumtionsutgifter och genomfört beräkningar av ekonomiska effekter såväl direkta som indirekta och inducerade effekter med hjälp av input-output metod. Tabellen nedan ger en översikt av refererade studier.

Tabell 27 Sammanfattning av litteratur som beräknat ekonomiska effekter av friluftsliv

Ekonomiska effekter

Artikel	Referens	Kontext	Datainsamling	Samhällsekonomiska nyttor	Ekonomisk effekt
Besökarundersökning i Sveriges nationalparker – resultat sommaren 2014	Naturvårdsverket (2015)	Besökare i svenska nationalparker	Enkät till svenska och utländska besökare i nationalparker	CV-fråga om hur mycket man maximalt är villig att spendera för samma upplevelse	Konsumtionsutgifter man annars inte hade haft
Cykelturism och effekter på lokal, regional och nationell nivå	Heldt & Liss (2013)	Cykelturister på Gotland och i Varberg	På platsen-studie där cykelturister ombads fylla i enkät	Choice experiment för förbättring av cykelled (längd, utbud av aktiviteter utmed leden)	Konsumtionsutgifter på plats och utgifter för resa till destinationen
Friluftslivets ekonomiska värde	Högberg, Fredman & Lima (2023)	Friluftslivsaktiviteter i Sverige	Webbenkät till den svenska befolkningen 16 år och uppåt	CV-fråga om hur mycket mer man maximalt hade varit villig att spendera för samma upplevelse	Konsumtionsutgifter totalt, förädlingsvärde och sysselsättning, inklusive spridningseffekter
Local economic impact of national park visitors' spending in Finland – development of an estimation method	Huhtala, Kajala & Vatanen (2010)	Besökare i skyddade områden i Finland	Besöksräkningar och enkäter till besökarna i skyddade områden	Ej tillämpligt	Konsumtionsutgifter lokalt (rensat för läckage) inkomst- och sysselsättningseffekter, inklusive spridningseffekter
Att beräkna sysselsättnings-effekter av saksanslag – ett förslag till förfinad metod	WSP (2016)	Utgifter i statsbudgeten för "skydd av" respektive "åtgärder för värdefull natur"	Insamling av uppgifter om utbetalningar till specifika branscher och länsstyrelser	Ej tillämpligt	Beräkning av sysselsättningseffekter, inkl. spridningseffekter med det regionala modellverktyget Raps
En prognos för vilka turistekonomiska effekter ett Vinter OS och Paralympics i Sverige 2030 skulle kunna bidra med	Vujicic och Stiernstrand (2023)	Skatteintäkter av fler utländska turister	Insamling av data och prognos av antal besökare vid fyra destinationer år 2030	Ej tillämpligt	Definition av alternativscenari och beräkning av skatteintäkter från utländska besökare genom tillämpning av skattemultiplikator

9.2.1 Konsumtionsutgifter

I Naturvårdsverkets enkät till besökare i svenska nationalparker från 2014 som refererades i föregående avsnitt (se kapitel 9.1.3), samlades även information in om utgifter i samband med besöket (Naturvårdsverket, 2015). Respondenterna ombads uppskatta ungefär hur stora utgifter de hade haft i samband med besöket, exemplifierat med transporter, restaurangbesök, boende och särskild utrustning. Baserat på besökarnas enkätsvar var den viktade genomsnittliga utgiften per besökare 736 kronor. Summerat över de cirka 2,27 miljoner besökarna i Sveriges nationalparker år 2014 innebär det utgifter om totalt 1,75 miljarder kronor som spenderats i samband med besök i nationalparker (ibid.). I formuleringen av frågan om konsumtionsutgifter ombads respondenterna uppskatta utgifter som de annars inte hade haft. Det kan ses som ett sätt att ta hänsyn till alternativkostnaden, i och med att de sannolikt hade haft utgifter för mat och transporter oavsett besöket i nationalparken.

I enkätstudien till cykelturister på Gotland och i Varberg av Heldt och Liss (2013), som refererades i föregående avsnitt, samlades även data in om cykelturisternas konsumtionsutgifter. Resultaten visade att konsumtionsutgifterna per person och dygn uppgick till mellan 466 och 1 233 kronor beroende på vilken typ av cykelturist som besöker destinationen. Spannet av utgifter berodde främst på val av boende. Dygnskonsumtionen som redovisas avser utgifter för olika ändamål på destinationen, dock utan att författarna drar ifrån läckage. Influensområdet avgränsades till Gotland respektive Varberg. En utmaning med att mäta ekonomiska effekter utmed en cykel- eller vandringsled är att leden passerar ett antal punkter i geografien. I Bowker med flera (2007) intervjuades vandrarna vid ledens "utgångar". Valet av Varberg motiverades av att staden är lokaliserad i hjärtat av den då planerade Kattegattleden. För att identifiera cykelturister tillfrågades cyklister vid ett antal utflyktsmål respektive övernattande vid ett antal boendeanläggningar på Gotland och i Varberg. En observation som författarna gör är att de turistekonomiska effekterna beror på vilken typ av cykelturister som besöker ett område. Författarna pekar på vikten av att inte bara ha kunskap om det totala antalet cykelturister till ett område vid bedömning av ekonomisk potential utan också om vilken typ av cykelturist som besöker området. Detta eftersom den ekonomiska potentialen beror på konsumtionsutgifternas omfattning.

Om syftet är att mäta cykelturism noterar författarna att man för att undvika dubbelräkning av effekten av olika turistaktiviteter behöver korrigera cykelturisternas totala konsumtion efter reseanledning. En cykelturist kan exempelvis räknas som en badturist och som en klätterturist om turisten anger flera anledningar för sin resa till destinationen. Det finns möjligheter att isolera cykelturister från de som väljer även andra upplevelser vid sidan av cykling. Detta kan exempelvis göras med en relativt grov metod genom att låta respondenterna svara på om cykling är den huvudsakliga reseanledningen. Vidare konstaterar Heldt och Liss (2013) att cykelturister till en destination i huvudsak ger upphov till ekonomiska effekter på regional nivå. En nationell turisteffekt uppkommer bara om inhemska turister väljer att avstå från cykelturism utomlands och väljer Sverige i stället tack vare en ny eller förbättrad cykelled. Nygenererat inflöde av utländska turister innebär däremot alltid ett nettotillskott till den turistekonomiska effekten.

Varken Naturvårdsverket (2015) eller Heldt och Liss (2013) har beräknat konsumtionsutgifter exklusive läckage. Den ansats som Naturvårdsverket har använt är att be respondenterna ange utgifter som de annars inte hade haft (det vill säga att ta hänsyn till alternativkostnaden). I enkätstudien av Heldt och Liss (2013) regionaliseras utgifterna genom att författarna ber respondenterna att dela upp vad de betalat för att resa till destinationen och de utgifter de haft på plats. För utgift på plats frågar de respondenterna om konsumtionen det senaste dygnet. Detta för att undvika felkällor på grund av så kallad teleskopeffekt, vilket innebär att respondenterna placerar händelser felaktigt i tiden. Källorna ovan har inte använt någon ansats för att beräkna nettoomsättning, förädlingsvärde eller nettoinkomst (intäkter minus kostnader). Enligt en strikt definition är konsumtionsutgifter att betrakta som ekonomisk aktivitet och utgör det första steget för att beräkna ekonomiska effekter, medan ekonomiska effekter är nettoeffekter och dit hör nettoomsättning (intäkter), förädlingsvärde och nettoinkomst.

9.2.2 Spridningseffekter

Förädlingsvärde och sysselsättningseffekter på nationell nivå

Rapporten *Friluftslivets ekonomiska värde* (Högberg, et al., 2023) har som syfte att uppskatta monetära utgifter för eget utövande och för andras utövande av friluftsliv. Information samlades in i en enkät till ett representativt urval av den svenska befolkningen över 16 år från maj 2022 till april 2023. Fokus låg på utgifter kopplade till friluftsliv och de spridningseffekter det genererar i Sverige. Ett stort antal utgiftskategorier ingick och inkluderade även kostnader för kläder och utrustning. Resultaten visade att 60 procent av alla vuxna svenskar hade haft utgifter för friluftsliv, för egen del, inklusive för andras räkning. De genomsnittliga utgifterna för friluftsliv i Sverige uppgick till cirka 18 200 kronor för friluftsaktiviteter under ett år och de sammanlagda utgifterna uppgick till cirka 156 miljarder kronor. Författarna kommer fram till att friluftsrelaterade utgifter bidrar med ett förädlingsvärde i den svenska ekonomin motsvarande cirka 75 miljarder kronor och cirka 167 300 arbetstillfällen (ibid.).

I enkätfrågan om utgifter ombads respondenterna redogöra för samtliga utgifter. Det gjordes således ingen ansats att ta hänsyn till eventuell alternativkostnad (konsumtion i Sverige som man hade haft om man inte genomfört friluftsaktiviteterna). Friluftslivets effekter på ekonomi och sysselsättning beräknades för varje utgiftskategori med specifika nationella multiplikatorer. För att beräkna förädlingsvärde, sysselsättning och spridningseffekter användes multiplikatorer baserade på samma input-outputtabell som författarna hade använt 2009. Författarna för ett resonemang om att de gamla multiplikatorerna är en svaghet hos studien (Högberg, et al., 2023). Studien gäller Sverige som helhet, vilket innebär att varken multiplikatorer eller enkätresultat är tillämpbara för enskilda friluftsområden eller vandringsleder.

Spridningseffekter på regional nivå

I Finland beräknas lokala intäkter och sysselsättningseffekter av turism i naturskyddade områden baserat på privat konsumtion (besökarnas utgifter), se WSP (2016), och (Huhtala, et al., 2010). År 2015 var de totala intäkts¹⁷- och sysselsättningseffekterna som genererades lokalt av besökare i de 39 naturskyddade områdena i Finland 141,5 miljoner euro respektive 1 400 helårsarbetskrafter.

Det är Forststyrelsen (Metsähallitus på finska) som genomför årliga upplöjningar av de lokala ekonomiska effekterna. För att beräkna de lokala ekonomiska effekterna har Forststyrelsen låtit utveckla ett beräkningsverktyg i samarbete med forskare vid det finska Skogsforskningsinstitutet baserad på den amerikanska regionala input-outputmodellen MGM2 där MGM står för Money Generation Model och som är en tidigare version av IMPLAN (se avsnitt om tillämpning av resekostnadsmetoden). Information om antal besök i olika skyddade områden läggs in i en databas tillsammans med annan data. Det är från databasen som underlag till beräkningarna av intäkts- och sysselsättningseffekter hämtas. För tillämpning av det finska beräkningsverktyget behövs data från besöksräkningar, utgifter per besök och multiplikatorer.

Automatiserade besöksräkningar görs kontinuerligt i Finland, medan utgifter per besök i nationalpark eller naturskyddsområde samlas in i besökarenkäter som genomförs cirka vart femte år. Enkäterna omfattar utgifter efter olika utgiftsslag i parkens influensområde (som består av en kommun eller ett urval av kommuner som angränsar till nationalparken eller det skyddade området). För att beräkna lokala intäkts- och sysselsättningseffekter behöver utgifterna fördelas efter typ av utgift och föras till relevant bransch och en bedömning görs i vilken mån det sker läckage utanför parkens influensområde. Moms och läckage dras

¹⁷ Redovisas som inkomsteffekt, men beräkningen gäller intäktseffekter och är att likställa med "output" eller nettoomsättning. Med nettoomsättning avses intäkter från sålda varor och utförda tjänster som ingår i företagets normala verksamhet med avdrag för lämnade rabatter, mervärdesskatt och annan skatt som är direkt knuten till omsättningen.

bort. För att ta hänsyn till läckage från detaljhandelns omsättning inkluderas endast intäktsmarginal. För att beräkna spridningseffekterna togs det i Finland fram statistiska regionala multiplikatorer för fem branscher och fyra typregioner (landsbygd, medeltät region, huvudstadsregionen och region i närhet till turistcenter). Typregionerna är baserade på befolkningstäthet. De resultat som redovisas är de lokala utgifternas regionala effekter på intäkter och sysselsättning. Redovisningen görs per nationalpark respektive skyddat område och summeras för att få den nationella effekten (WSP, 2016).

Sysselsättningseffekter av offentlig konsumtion

Ett exempel på beräkningar av sysselsättningseffekter inklusive spridningseffekter av offentliga medel finns i Naturvårdsverkets återrapportering av sakanslag 1:16 "Skydd av värdefull natur" och anslag 1:3 "Åtgärder för värdefull natur". Sakanslag 1:6 består i stor utsträckning av markersättning och Sakanslag 1:3 "Åtgärder för värdefull natur" inkluderar budgetposter för friluftsliv och skötsel av nationalparker. För att redovisa vilka sysselsättningseffekter som kan tillskrivas Naturvårdsverkets användning av de två sakanslagen fick WSP i uppdrag av Naturvårdsverket att föreslå en metod för hur sysselsättningseffekter av sakanslagen kan beräknas (WSP, 2016). Vid tillämpningen av den föreslagna metoden redovisades att användningen av sakanslag 1:16 hade bidragit till cirka 240 årsarbetskrafter och sakanslag 1:3 till cirka 900 årsarbetskrafter baserat på utbetalningarna av sakanslagen år 2015.

Försiktighet bör dock iaktas vid tolkningen av resultatet av de beräknade sysselsättningseffekterna eftersom alternativkostnaden inte ingår. Beräkningen av hur många sysselsatta som möjliggörs av sakanslaget är inte synonymt med antalet arbetsplatser som tillkommer på grund av sakanslagen. Utan sakanslag 1.16 och 1.3 hade en betydande andel av de som räknas som sysselsatta haft ett arbete i någon annan del av ekonomin.

Den metod som användes för återrapporteringen av sakanslagen var att fördela anslagen till de branscher som berörs av utbetalningarna, varefter den direkta effekten på sysselsättningen kunde beräknas och därefter uppskattades de regionala spridningseffekterna med hjälp av regionala multiplikatorer. I WSP (2016) ges följande beskrivning av arbetsgången:

- Modellverktyget Raps (Regionalt analys- och prognossystem) användes för att beräkna effekterna av utbetalda sakanslag.
- Sakanslagsförbrukningen fördelades både regionalt och per bransch
 - Regional fördelning på länsnivå gjordes för sakanslag 1:16 utifrån var i landet markersättningsaffärer genomfördes. För sakanslag 1:3 gjordes fördelningen utifrån mottagare av medel.
 - Fördelning på bransch baserades på de specifikationer som fanns att tillgå i listorna över utbetalningar inom anslagen. Nio av Raps 49 branscher var berörda.
- Modelleringar gjordes sedan för samtliga nio branscher inom tre typ-län som valts ut att representera Sveriges samtliga län. Denna förenkling gjordes för att beräkna multiplikatorer för indirekta och inducerade sysselsättningseffekter per bransch.
- Den totala sysselsättningseffekten beräknades genom att aggregera resultaten till Sverige-nivå.

Anslagsanvändningen regionaliserades baserat på vilken länsstyrelse som ansvarade för medlen. Valet att använda den regionala input-outputmodellen Raps gjordes för att det är det enda kommersiella modellverktyget som är tillgängligt för att för svenska förhållanden beräkna regionala sysselsättningseffekter. Modellen möjliggjorde användning av dynamiska multiplikatorer¹⁸ Ett alternativ till Raps hade varit statistiska

¹⁸ Raps är en dynamisk modell där multiplikatorer, i det här fallet, beräknas utifrån en förändrad omsättning i en bransch och modellen balanserar sedan "chocken" i den lokala ekonomin med arbetsmarknadens efterfrågan och utbudet (befolkningen och bostadsmarknaden).

regionala multiplikatorer som kan härledas från den nationella input-outputtabellen baserat på lokaliseringkvoter för sysselsättningen (FLQ-kvoter). Eftersom sammansättningen i olika branscher varierar mellan regioner kommer produktion per sysselsatt i branschen också att variera mellan regioner. Av denna anledning bedömdes att en lokaliseringkvot som tar hänsyn till produktionen som i Raps har en bättre precision än en lokaliseringkvot baserad på sysselsättning (WSP, 2016).

9.2.3 Skatteintäkter av fler internationella turister

Vi har inte identifierat studier av ekonomiska effekter av friluftsliv som använts som beslutsunderlag inför investeringar. Däremot har det gjorts analyser av ekonomiska effekter inför större satsningar. Vujicic och Stiernstrand (2023) genomförde på uppdrag av Sveriges Olympiska Kommitté & Sveriges Paralympiska Kommitté prognos för vilka turistekonomiska effekter ett vinter OS och Paralympics i Sverige 2030 skulle kunna bidra med. I fokus var statliga skatteintäkter från internationella turisternas konsumtion samt övriga ekonomiska effekter för värddestinationerna Falun, Stockholm, Åre och Östersund. Den totala skattenettoeffekten till staten exklusive Destination Åre (ingår som en alternativkostnad) prognostiserades att bli 1,6 miljarder svenska kronor.

Det finns ett antal ekonomiska modeller som används för generell analys av ekonomiska effekter av turism internationellt (Stiernstrand, O, 1996). Exempel är den så kallade Nordiska Modellen och Input-Output Metoden. Ingen av dessa modeller är dock direkt anpassade till effektmätningar av evenemang. En kartläggning av forskningsläget gällande turistekonomiska effekter visade att det finns ytterst få vetenskapliga artiklar som behandlar de turistekonomiska effekterna av ett OS och Paralympics. Den teoretiska modell som utvecklats och som användes i studien kan sägas vara en modifierad version av den så kallade Nordiska Modellen, speciellt anpassad för att analysera/hantera ekonomiska effekter av evenemang (till exempel omsättning, sysselsättning, förädlingsvärden, multiplikatorer, alternativkostnader och skatteeffekter) (ibid.). Studien beskrivs här som ett exempel på hur modeller och metoder kan användas inom olika områden så som turism, evenemang och friluftsliv.

Inom ramen för den modifierade Nordiska Modellen hanteras även den vanligaste kritiken avseende användandet av ekonomiska multiplikatorer, det vill säga att denna typ av analys ofta förbiser de alternativkostnader i form av resurser och produktionsfaktorer som skulle kunna användas för andra ändamål. Även om outnyttjad kapacitet existerar inom en destination indikerar inte heller multiplikatoranalys om evenemangsturism är det mest effektiva sättet att använda detta utrymme. (Stiernstrand, O, 1996)

I denna studie låg fokus på framställningen till en annan policyfråga, nämligen att producera ett gott estimat gällande vissa av de skatteeffekter som förväntas uppkomma genom evenemangens genomförande i Sverige 2030. Fokus var även på de direkta effekterna i första ledet och expanderar intäkterna i de företag som levererar de efterfrågade tjänsterna/produkterna (detta kan till exempel ge upphov till ett behov av att öka arbetskraften inom de aktuella verksamheterna, det vill säga skapa positiva sysselsättningseffekter och även ökade skatteeffekter tack vare desamma). (Vujicic, S och Stiernstrand, O, 2023)

Alternativkostnaden för "Destination Åre", där de alpina tävlingarna var planerade, skulle sannolikt innebära en hög alternativkostnad och därför ge en låg nettoeffekt. Detta beror på att i princip alla tillgängliga produktionsresurser antas nyttjas fullt ut i alla fall (inget outnyttjat utrymme finns i ekonomin) och andelen utländska turister är hög, även en säsong då OS och Paralympics i Sverige 2030 inte genomförs under den aktuella tidsperioden. I denna studie antogs på grundval av detta samma logik/resonemang, nämligen att nettoeffekten av tävlingarna i Åre, om OS och Paralympics i Sverige 2030 skulle ha genomförts, skulle vara försumbar och alternativkostnaden beräknades till 100 procent.

10 BILAGA 2 ÅTERKOPPLING

I denna bilaga ges en redogörelse av återkoppling om värderingsstudier och effektmätningar från aktörer som WSP har varit kontakt med.

10.1 VÄRDERINGSSTUDIER OCH EFFEKTMÄTNINGAR

WSP kontaktade olika aktörer för att fråga om de genomför värderingsstudier och effektmätningar av vandringsleder eller områden för friluftsliv. Val av aktörer skedde i samråd med Naturvårdsverket genom Naturvårdsverkets förslag på aktörer och via WSP:s egna kontaktnät. I samband med Vandringsledsforum i maj 2025 tillfrågades deltagarna om deras organisation genomför värderingsstudier eller effektmätningar.

Frågorna som ställdes var:

- Vilka metoder och modeller använder ni för att beräkna det samhällsekonomiska värdet av vandringsleder?
- Vilka metoder och modeller använder ni för att beräkna de ekonomiska effekterna av vandringsleder?
- Vilka metoder och modeller använder ni för att beräkna samhällsekonomiska värden och effekter i samband med investeringar?

Nedan presenteras resultat från de tillfrågade aktörer som inte har genomfört samhällsekonomiska värderingar eller mätt ekonomiska effekter av vandringsleder. Generellt beskriver aktörerna att de tycker att det är svårt att göra dessa mätningar, att de inte riktigt vet hur de skall gå till väga för att göra mätningar och anser att det är kostsamt (resurs- och tidsmässigt). De första fem raderna redovisar svar som samlats in via e-post och rad 6-10 de svar som samlats in i kontakter med deltagarna vid Vandringsledsforum.

Tabell 28 Återkoppling från tillfrågade om de genomför beräkningar av samhällsekonomiskt värde eller ekonomiska effekter

#	Aktör	Beräkning av samhällsekonomiskt värde eller ekonomiska effekter
1	Region Jönköping	Nej, diskussioner förs om projekt för samhällsnytta med länsstyrelsen och Högskolan Jönköping
2	Stockholm Archipelago Stockholm Business Region AB	Nej, men diskussioner förs om att mäta betalkortsanvändning på öarna utmed Stockholm Archipelago Trail
3	Länsstyrelsen i Stockholm	Nej, inga kommuner i Stockholms län gör det, dock prioriterat område
4	Biking Dalarna	Nej, inga egna beräkningar, hänvisar till Högskolan i Dalarna
5	Stiftelsen Skånska Landskap och Region Skåne	Nej, följer aktivitet via digital kanal Nej, mäter besökare (utmaning tätort/tågstationer)
6	Region Halland/Visit Halland	Nej, besöksräkning sker via mätpunkter utmed leder (dock inte i tätorter)
7	Svenska kyrkan	Nej, inte i Sverige, hänvisar till beräkningar av ekonomiska effekter av spanska pilgrimsleder
8	Projekt Kållandsö (Lindholmen)	Nej, inga beräkningar i tillgängligt underlag
9	Västkoststiftelsen (Kållandsö)	Nej, hänvisning till föreläsning om förädlingsvärde och turism (pengar stannar i bygd)
10	Länsstyrelsen Kronoberg	Nej, inga beräkningar görs

Utförliga svar från aktörerna på rad 1–5 redovisas nedan.

Region Jönköping

Representanter på Region Jönköping som arbetar med Smålandsleden beskriver att de inte gör några samhällsekonomiska värderingar och/eller effektmätningar när det kommer till friluftsliv och investeringar. De menar dock att de blivit bättre på att identifiera vad det kostar att driva och underhålla en vandringsled, både på kommunal och regional nivå (samma led men olika funktioner i organisationen kring leden). De beskriver vidare att vandringsleden påverkar samhällsnyttan genom att det kan visas i folkhälsa (prevention och promotion det vill säga främja och förebygga), besöksnäring och attraktivitet (leva, verka, bo) och beroende på hur man räknar detta så kan det ge stora värden. Det är dock enligt representanterna svårt att bryta ut vad till exempel ett vindskydd skulle generera för värde i det sammanhanget. Det är mer helheten som beskrivs men även det är enligt Region Jönköping svårt och blir ottydligt.

Region Jönköping diskuterar i skrivande stund med Friluftsförbundet riks, Jönköpings universitet med flera hur de skall få fram friluftslivets värde/samhällsnytta på ett tydligt sätt genom att svara på frågan "vad är en friluftstimme värd i samhällsnytta?".

Stockholm Archipelago/Stockholm Business Region AB

Enligt representanter på Stockholm Archipelago gör de inga samhällsekonomiska värderingar och effektmätningar när det kommer till friluftsliv och investeringar av Stockholm Archipelago Trail (SAT). De beskriver dock att de mäter den digitala trafiken genom stockholmarchipelagotrail.com och gästnätter (registrerade och oregistrerade) där siffror finns över hela skärgården. De är i kontakt med Infostat och Sweco om att mäta öarna i SAT med betalkortsflöden. Det finns ett intresse att följa denna nya led (SAT) för att det finns indikationer på att skärgårdsföretagen får många förfrågningar och bokningar med SAT som reseanledning. Stockholm Archipelago har dock inte haft resurser att mäta i någon större omfattning av det första år/säsong (sannolikt 2024) som även skulle kunna vara ett bra jämförelseår.

Länsstyrelsen i Stockholm

Miljöavdelningen på Enheten Landskap och naturskydd vid Länsstyrelsen i Stockholm har varit i kontakt med kommuner i Stockholms län, men de har inte fått några svar som indikerar att kommunerna i dagsläget gör samhällsekonomiska värderingar och effektmätningar när det kommer till friluftsliv och investeringar. Representanterna beskriver dock att detta ingår i ett av deras prioriterade utvecklingsområden.

Stiftelsen Skånska Landskap och Region Skåne

Representanter från Stiftelsen Skånska Landskap beskriver att det rent allmänt är svårt att mäta det samhällsekonomiska värdet av leder (alla deras leder). Stiftelsen Skånska Landskap har inte gjort egna studier avseende samhällsekonomiska värderingar eller ekonomiska effektmätningar. De menar dock att de fullt och fast tror att hälsoeffekterna ökar om människor kommer ut i naturen. Vidare beskrivs det att en typ av besöksräknare på några ställen i deras områden används som visar att antal besökare ökar under perioden 2017 och framåt. Stiftelsen Skånska Landskap har också satsat mycket pengar på att restaurera infrastrukturen för att de tror att om det är lätt att hitta lederna, så känner sig besökare trygga att ge sig ut i naturen. Stiftelsen Skånska Landskap uppger att de förvaltar infrastruktur med många olika typer av leder

och aktiviteter och de tror på idén att om det finns en stor bredd så kan en större mängd besökare komma ut beroende på vilket intresse individerna har.

Stiftelsen Skånska Landskap har vidare arbetat mycket med en ny hemsida där besökare innan de beger sig ut på vandring kan gå in och få information om områdena, vilket syftar till att öka tryggheten. På sociala medier ser Stiftelsen Skånska Landskap att antalet följare ökar och att spridningen på inlägg har ökat. De åtgärder som har gjorts i fält och informationen, tros ha bidragit till att besöksantalet har ökat och fortsatt ökar.

På Region Skåne har man försökt göra olika typer av studier, mätningar och kartläggningar för att dels se på nyttjande och kännedom, dels vad ledskötsel kostar. Deras studier har visat att det är väldigt svårt att räkna på nyttjandet av vandringsleder av Skåneledernas karaktär som också passerar tätorter och tågstationer. Detta eftersom mätpunkterna i tätorter och tågstationer även fångar upp människor som genomför andra typer av gångresor. Enligt representanter på Region Skåne har Visit Skåne genom olika projekt försökt se hur besökarnas beteende är på plats och hur många som besöker en viss plats, men inga resultat har hittills varit "klockrena".

Biking Dalarna

Biking Dalarna arbetar med mountainbikeleder och enligt representanter gör de inga egna studier avseende samhällsekonomiska värderingar eller ekonomiska effektmätningar, men de refererar till att de inspireras av CeTLeR - Centre for Tourism and Leisure Research vid Högskolan i Dalarna och rapporten " Sustainable recreational trails in Sweden: Is it possible to talk about ROI for hiking trail investments? Biking Dalarna refererar också till ATTA:s (Adventure Travel Trade Association) undersökningar som konstaterar att vandrings- och mountainbikeleder är uppskattade besökare.

VI ÄR WSP

WSP är ett av världens ledande konsultbolag och rådgivare inom samhällsutveckling. Vi utvecklar allt ifrån städer och transportsystem till vattenförsörjning och höga hus. Med 67 000 medarbetare i över 40 länder samlar vi experter inom analys och teknik, för att framtidssäkra världen. I Sverige har vi omkring 4 000 medarbetare.

Tillsammans med våra kunder tar vi fram innovativa lösningar för en mänsklig, trygg och välfungerande morgondag. Vi planerar, projekterar, designar och projektleder olika uppdrag inom transport och infrastruktur, fastigheter och byggnader, hållbarhet och miljö, energi och industri samt urban utveckling. Så tar vi ansvar för framtiden.

wsp.com

WSP

WSP Sverige AB

Org. nr:556057-4880

wsp.com

